

Deo. & de helena regina.	xcvi.
De trāitu pauli in macedoniam.	xcvii.
De conueztione atheniensium.	xcviii.
De conueztione sancti dyonisi & libris ei?	xcix.
De ultimo aduentu pauli in hierusalem. & de uir- culis eius.	c.
De multiplici calamitate iudeoz.	ci.
De seneca & libris ac flosculis moralibus.	cij.
Flores eiusde de uirtutib?	cij.
Adhuc de eodem.	cij.
Flores eiusdem de clemētia.	cv.
Flores ipsius de beneficijs.	cxvi.
Adhuc de eodem.	cxvii.
Adhuc de eodem.	cxviii.
Flores eius de remedijs fortuitoꝝ.	cxix.
Flores naturalium questionum eiusdem.	cx.
Adhuc de eodem.	cx.
Flores declamatorum ei?	cxii.
Flores tragediarum eius.	cxiii.
Adhuc de eodem.	cxiiii.
Flores epistolarum eiusdem.	cxv.
Adhuc de eodem.	cxvi.
Adhuc de eodem.	cxvii.
Adhuc de eodem.	cxviii.
De eodem.	cxix.
De eodem.	cxix.
De eodem.	cxix.
De eodem.	cxix.
Item de eodē.	cxix.
Adhuc de eodē.	cxix.
Item de eodē.	cxix.
Item de eodē.	cxix.
Adhuc de eodem.	cxix.
De eodem.	cxix.
Item de eodem.	cxix.
Item de eodē.	cxix.
De eodem.	cxix.
De eodem.	cxix.
De poetis illi? tempis. & flosculis perij.	cxix.
Flores iuuenalis.	cxix.

De promotōne claudij ad imperium.

Dayo igitur cum esset
rome & rediret a lu-
dis circensibus cōsi-
lio senatorum inter-
fecto. orta est in ciui-
tate dissensio inē cu-
riaz. & milites. & po-
pulus. Curia diceba-
tur senatores & uiri
consulares. Quia igi-
tur uidebant senatores se uicium impatorum & in-
cōmoda que in de contigezāt reipublice. uoluerūt
penitus extirpare imperium ab urbe. & uoluerūt
eam redigere ad antiquū statum in quo erat ante
iulium cesarem. ut esset regimē ciuitatis in arbi-
trio consulū & senatorum. E contra milites & po-
pulus timentes auariciam senatorū. & amātes do-
natiua impatorum. constituerunt impatorē clau-
dium auunculum gay uirum mansuetum et piū.
Tunc uenit herodes agrippa ad senatores ducens
secum de nobilioribus qui erant in curia. simulans
se fauere parti eozum cum haberet eos exosos ppe-
mortem gay. Cōsuluit ergo eis ut significazēt clau-
dio ne moueret scisma in ciuitate. sed desisteret ab
hoc incepto. Et senatores rogauerunt herodem ut
pergeret cum eis ad claudium. Et professus est se
libenter fungi hac legatōne. & missus est cum alijs
ad claudium. Et eis audientibus. dixit ei quod dix-
erat coram senatoribus. In aure autem dixit clau-
dio ut non desisteret ab incepto. quia ipse satagez
ut maior pars nobilium faueret parti ei? Et renū-
ciauit senatoribus qz nollet claudij desistere ab in-
cepto. Et cepit eis persuadere ne contrairerent. quia
non possent impedire. & allexit quosdam. & tādēz
omnes. Et ita sine contradictōne factus est claudi-
us impator. & persuasione herodis omnes occisi
sunt qui consenserant in morte gay. & petijt hero-
des ab eo ut decretum gay de statua adoranda re-
uocaret in irricum. quia impium erat. & acquieuit
ei. & precepit ut epistola reuocatōnis p singulas
ciuitates iudee poneretur in loco eminenti ut uide-
retur ab omnibus. **Ex** cronicijs. Romanozū igitur
claudius quintus cepit anno domi xliii. mudi
rezo quarto millesimo. vi. Et imperauit annis se-
re. xliij. **De** uita & moribus
eiusdem. **S**uetonius libro. v.

Hic imperio stabilito. omnium factorum
atq; dictorum in eum. ueniam & obliu-
onem in perpetuum sanxit ac prestatit.
in semet augendo parcus & ciuiliis. prenomine im-
patoris abstinuit. nimios honores recusauit. In
cognoscendo & decernendo mira uarietate animi
fuit. modo circumspectus & sagax. interdum incō-
sultus & preceps. ac nonnunq; friuolus amenti si-
milis. seuum & sanguinarium natura fuisse magnis
minimisq; apparuit. appium sillanum confocerum
suum iuliasq; neptes. alteram drusi. alteram germa-
nici fratris filiam. crūine incerto. nec defensione
ulla data occidit. Item gneum pompeium maioris
filie uirum. & sillanum minoris sponsū. In. xxxv
senatores. trecentosq; equites. R. tanta facilitate
animaduertit. ut cum de nece ipsorum renūciāte
centurione factum esse quod imperasset. negaret
se quicq; imperasse. nihilominus tamen rem cōpro-
bare. affirmantib? libertis milites officio fūctos.

Handwritten text on a separate piece of paper pasted onto the page, containing a list of names and titles in a medieval script.

q̄ ad vltōnem imp̄atoris vltro p̄currissent. Ioz tormenta questionū. penasq̄ parricidarum repre-
sentabat exigebatq̄ coram. quocunq̄ gladiatorio
munere uel suo uel alieno. etia; prolapsos ingula-
ri iubebat. ut exp̄antium facies uideret. Bestia-
rijs meridianis adeoq̄ delectabā. ut a priā luce
ad spectaculū descenderet. & meridie dimisso ad
prādiū populo p̄federet. p̄terq̄ destinatos etiā
leui subitaq̄ de causa quosdā om̄iteret. sed nichil
eque q̄ timidus & diffidens fuit. Primis imp̄arij
diebus neq̄ conuiuia mire ausus est. nisi spicula
tozes cum lanciis circumstarēt. militesq̄ ministro-
rum vice fungerentur. neq̄ egzum quēq̄ uisitauit
nisi explorato prius cubiculo. culcitrūq̄ & stra-
gulis p̄tentatis & excussis. Reliquo aute; tem-
pore saluatoribus p̄scrutatores semper appo-
sit. etiam quidem omnibus & acerbissimos. quosdā
insidias temere delatas adeo exp̄auit. ut deponere
imp̄erium cōptauerit. quodam cum ferro circa sa-
crificantiē se deprehēso. senatum p̄ p̄cones p̄-
pe conuocauit. lacrimis & uociferatiōne miseratus
est conditiōnē suā. cui nihil vsq̄ tui esset. ac diu
publico abstinuit. nulla adeo suspitio. nullus t̄z le-
uis actor extitit. a quo non uel mediocri scrupu-
lo iniecto ad cauendum vltiscendūq̄ compelleret-
tur.

III. De eo dem. & forma ipsius.

Nter cetera in eo mirati sunt hoīnes ob-
liuionē & inconsideratiōnez. Occisa mel-
salina vxore paulo p̄q̄ in triclino decu-
buit. cur domina non ueniret requisuit. Multos
quos capite dānauerat. postero statim die etia; in
consiliū. & ad alee ludū admoneri iussit. & q̄ mo-
rarentur ut sōniculosos p̄z nunciū incēpuit. Du-
ctur; contra phas fratris filiaz agrippinaz vxorez
non cessauit om̄i oratiōne filiam & alumnam. & in
gremio suo nataz atq̄ educatā p̄dicare. Sermo-
nis uero rerumq̄ tanta; sepe negligentiam ostē-
dit. ut nec quis. nec inter quos. quo ne tēpore aue-
loco uerba faceret scire aut cogitare existimaretur
Cibi uiniq̄ quocunq̄ & tēpore & loco appetissi-
mus fuit. conuiuia agitauit ampla & assidua. ac se-
re patentissimis locis. ut plerunq̄ sexcenteni siml
discumberēt. nec temere vnq̄ triclino abcessit ni-
si distentus ac madens. Conuiue qui pridie ciphuz
aureuz subripuisse existimabatur. reuocato in diez
posterū. fictilē apposuit. Dicitur etiā meditatus
edictum. quo ueniam daret statum crepitūq̄ v̄-
teris in conuiuio emittendi. cum periclitatum quē-
dam p̄ pudore ex continentia reperisset. Somni
breuissimi erat. naz ante mediā noctem plerunq̄
euigilabat. ut tamē nonnunq̄ in iure dicendo ob-
dorisset. vixq̄ ab aduocatis de industria uocem
augescentibus excitaretur. auctoritas dignitasq̄
forme non desuit stanti uel sedenti. ac p̄cipue qui
escenti. naz & proluxo nec exili corpore erat. & spe-
cie canicieq̄ pulchra. opimis ceruicib; . Ceterū &
incedentez destituebant poplices minus firmi. Et
remisse quid uel serio agentez multa de honestatē
risus in decens. ira tuzpior spumante rictu humen-
tibus naribus. capite uero tum semper. tum in
quantulocunq̄ actu uel maxime tremulo.

**III. De iacobo zebedei. & hermogene ma-
go. Comestor.**

Qum aute; uoluit herodes licentiam ac-
pere a claudio & redire ad propria. tunc
claudius dedit ei quartam tetrarchiaz. sci-

licet iudeam. & sublimatus est rediens ad propa
Venit autem primo in iudeam. & honorifice susce-
pit a iudeis. quia in multis iuuauit eos. Et cū
p̄e esset dies azimorum uenit in hierusalem aē
diem festum ut purificaretur. & mundus interest;
diei festo. Et ante dies azimorum occidit iacobum
fratrem iohannis. de quo refert clemens alexandri-
nus. quia cum detrusus esset in carcerē. no cte cō-
uertit ad fidem custodez suum. & simul abo capi-
te truncati sunt. **Ex gestis eius.** Hic itaq̄ iaco-
bus apostolus cum omnez iudeam & samariā uisi-
taret per sinagogas ingrediens. & omnia que a p̄-
phetis p̄dicta sunt in cr̄isto impleta ostēdēs
Hermogenes magus philetum discipulum suum
ad eum misit. Qui cum uenisset cum phariseis ad
eum. conabatur asserere q̄ non esset uere dei fili;
hiesus. Iacobus autem in spiritu sancto confiden-
ter agens. omnes asseritiōnez eius euacuauit. osten-
dens eis ex scripturis hunc esse uerum dei filium.
Ille reuersus ad hermogēnem dixit iacobū cr̄isti
apostolū scias superari non posse. Nam in noīne
cr̄isti uidi euz demones eijcientez. cecos illumina-
tem. leprosos mundantē. om̄es scripturas sanctas
memoriter tenet. ex quibus ostendit non alterū eē
dei filium nisi hunc quē iudei crucifixerunt. Veni-
ergo ad ipsum & postula tibi ab eo indulgentiam
Quod si non feceris. scias me ad ipsuz reuertī. &
petze ut mezeat eius esse discipulus. audiens autē
hermogēnes hec. repletus est zelo. & uixit philetuz
ita ut se mouere non posset. Dixitq̄ ei. Videbim;
si iacobus tuus soluerit te ab his uinculis. Tunc
philetus misit puerum suuz ad iacobum. Qui euz
nunciasset ei. ille sudarium suū misit philetū dicens.
accipiat eum & dicat. Dominus hiesus cr̄isti? eri-
git elisos. & ipse soluit compeditos. Statim autē
ut d sudario eius tetigit euz is qui artulerat. reso-
lutus ē a uinculo magi. Et currens uenit ad iacobū
insultans maleficiis eius. Vnde dolens magus. ar-
te sua extitauit demones. quibus dixit. Ite & iaco-
bum mihi adducite. simul etiam & philetum ut ui-
dicem in eo. ne mihi ceteri discipuli mei taliter ici-
pianē insultare.

**V. De conuer-
sione hermogēnis & passione iacobi.**

Uenientes igitur demones ubi iacobus
orabat. uillulare ceperunt in aera dicen-
tes. Iacobe apostole dei miserere nostri.
quia anteq̄ ueniat tempus incendij nostri iam ar-
demus. Quibus ille. Quid uenistis ad me? at illi.
Misit nos hermogēnes ut te & philetum p̄duce-
remus ad ipsum. Mox autē ut ingressi sumus. an-
gelus domi sanctus. cathēis igneis religauit nos
& cruciamur. Dixit ei iacobus. In nomine patris.
& filij. & spiritus sancti. exoluet uos angelus dñi.
ita ut reuertentes ad hermogēnem non euz ledant.
sed uinctuz huc illuz p̄ducatis. Qui cum abisset.
ligauerunt euz restibus a tergo manus. & ita addu-
xerunt eum. Cui dixit iacobus. Stultissime hoīm
quare non consideras quem rogasti ut mitteret
angelos suos ad lesionez meam. Clamabant aute;
ad iacobuz demones. Timitte nos ut possimus &
tuas iniurias uindicare & nostra incendia. ac ille.
Ecce philetus ante uos stat. cur eum non tenetis?
Dicunt illi. non possumus. neq̄ fornicam contin-
gere. que in cubiculo tuo est. Tunc ait iacobus ad
philetum. ut discant homines iuxta scolam domini
hiesu bona pro malis reddere. ille te ligauit. tu euz
solue. Quod euz fecisset. confusus & humilis her-

mogenes cepit stare. Cui iacobus. vade libere ubi volueris. Non est discipline nostre ut inuit? aliq̄s conuertatur. Qui ait. Ego noui iras demonum nisi dederis mihi aliquid quod mecum habeam tenebunt me. & diuersis penis interficiēt. Accipe inquit baculum icinezis mei. & cum eo p̄ge securus quocunq; volueris. Qui cum accepisset eum abijt & posuit eum super ceruices suas. & discipulorum suorum zabernas plenas codicibus cepit ignibus cremare. Deind̄ reuersus tenere cepit placentas apostoli. rogans eum & dicens. Animarum liberatoz accipe penitentē. quem hactenus sustinuisti inuidētē & derahentē. Cui apostolus. Si veram penitentiā deo obtuleris. indulgentiam consequeris. Vade ergo per domos eorum quos euertisti. ut per te reuocet quos tu elisisti. Idolum quoq; quod adorabas confringe. & pecunias quas de malo opere acquisuisti in operibus bonis expēde. In omnibus autē obtempauit hermogenes. & ita cepit in timore dei p̄fectus esse. ut etiam per eum fierent virtutes a domino plurime. Post aliquantum vero tempus abiathar pontifex vidit populum multum per doctrinam iacobi in christum credidisse. p̄ pecunias excitauit seditōnes grauissimas. ita ut vnus ex scribis mitteret funem in collo eius. & p̄duceret eum ad p̄torium regis herodis. herodes autem filius archelai regis iussit eum decollari. Cūq; duceretur ad decollatōnem. in via paraliticum iacentē ad se clamantē sanauit. Tunc ille qui funem miserat in collo eius & eum traxerat nomine ioh̄as. misit se ad pedes eius dicens. Obsecro te ut des indulgentiam michi. & participem me facias nominis sancti. credo enim hiesum eē filium dei. Tunc abiathar pontifex iussit os eius pugnis cedi. & missa de eo telatōne ad herodem impetravit. ut simul cum apostolo decollaretur. Iacobus autē petita aqua baptizauit eum. & sic vna hora simul cum ipso martir effectus p̄xit ad dominum.

¶ VI. ¶ De discipulis eius de apostoli. & libello translationis eius de. Calixtus papa.

Hic itaq; beatus iacobus plures discipulos habuit. sed duodecim speciales. tres in hierosolimitanis oris elegisse legitur. Quorum hermogenes p̄sul effectus. & philetus archidiaconus. post eius passionē apud antiochiam multis miraculis decorati. sacra vita in domino quieuerunt. Et beatus ioh̄as herodis dapifer vna cum ipso apostolo martirio laureatus est. no uem vero in galicia cum adhuc viueret apostolus elegisse dicitur. Quorum septē alijs duobus in galicia predicandi causa remanētibz cum eo hierosolimis perreuerunt. eiusq; corpus post passionē in galiciam per mare portauerunt. De quibus beatus hieronimus in martirio suo scripsit sicut a beato cromacō didicit. q̄ sepulto in galicia beati iacobi corpore. ab apostolis petro & paulo. ifulibus episcopalis apud romam ordīnantur. ad p̄dicandū dei verbum ad hispanos adhuc gentili errore implicatos dirīguntur. Quibus predicatōne sua illustratis. torquatus acci. tisephons. vergij. secundus abula. indalecius urci. cecilius elibri. yficius carcese. eufrazius elurgi. scilic; idibus maij quieuerunt. Extat vsq; hodie optimū miraculū in testimonium p̄cioso mortis eorum. Nam in p̄fata solēnitate eorum vigilia scilic; apud accinctinam vrbē ad sepulcrū torquati retro ecclesia. annuati arbor oliue diuinit? florēs. maturis fructib? onu-

statur. e quib? ilico oleū elicetur vnde lampades ante altare eius accēduntur. Alij vero duo discipuli scilic; athanasius. & theodor? ut in epistola beati leonis describit. iuxta corp? apostoli sepulti sunt. vn? ad dexteram. ali? ad sinistraz. Porro d̄ libello translationis apostoli quid circa quendā eius pegrinum acciderit. tēporib? nostris vobis dicendum ē. Cleric? quidam mihi not? amator & pegrin? eius. hanc translationem cum quibusdā alijs apostoli miraculis volēs secuz ad patriā suā deferre. cuidā fernando scriptori in vrbē eiusdē apostoli scribē fecit. & viginti numos in p̄cium dedit. Qui euz libellum dato p̄cio acciper. & in basilica apostoli angulo quodā solus legeret. super gremiū suū tot numos quot scriptori dederat reppit. quos a nullo mortali sed ab apostolo diuinit? impositos credidit. hanc itaq; beati iacobi translationem a nostro codice excludē nolui. cum in ea tanta scribantur miracula. que etiam a beati leonis minime discordāt epistola. hec autē celebrat. iij. kl. i. ianuarij.

¶ VII. ¶ De continentia eius de libelli Actor.

Hpostolis itaq; diuersa cosmi climata aduentibus. nutu dei iacobus hibernie oris appulsus. verbum dei predicauit intrepidus. vbi. vii. discipulos elegisse fertur. scilic; torquatum. secundū. indaleciū. tisefontē. eufrazius. ceciliū. isichiū. quozū collegio loliū extirparet. ac teluri arido et diu sterili semina vbi dei cōmitteret. Cūq; dies immēret sup̄rem? hierosolimam cū eis perrexit. ibiq; martirium subiit. cui? corpus discipuli eius nocte rapiētes p̄ timore iudeoz nauim imposuerunt. & sepulturam eius diuine p̄uidentie cōmittētēs. duce angelo galiciam appulerūt. & exeūt. s de portu. posuerūt corpus eius in loco quodam. & pegrines ad quandam feminam viduam dominam loci illi? nobilē s; paganam. dixerūt ei. Domin? hiesus christ? mittit ad te corp? discipuli sui. ut quez noluisi viuū recipe. suscipies vlt defunctū. Et narzantes miraculū qualiter sine remigio illic peruenisset ad locū illum vbi prius eū posuerant ad eius sepulturā petebant. At illa dolose animi & ferocis dixit eis. se libēter cōcedere qd petebāt. si tamē pri? regis hispanie assēsū haberēt. Pergrētēs autē ad regē benigne obtinēt. sed p? paululū irat? & p̄missi penitēs. iussit abeūres insequi & necari. Et cū iam pontē trāssisset. insequētēs eos milites ruente sub eis ponte. in flumine submersi sunt. Quod audiens rex ut dicit magister ioh̄anes belez. sibi suisq; timens. misit ad eos rogans ut securi venirent. & qd p̄miserat obtinerent. Ali ergo redierūt. & ad fidē christi regē cum populo conuertūt. hoc audiens predicta domina de submersione militū valde dolēs. redeūtib? ad se discipulis. et ex parte regis p̄fatu locū petētib? habeo inquit in illo mōte duos boues. quos eūtes assūte. & plastro iūgētes q̄ necessaria sūt deferre. & locū sicut volūitis edificare. hoc autē dolose dicebat. sciebat em̄ eos boues in domitos esse & siluestres. & id p̄tauit q̄ non possent iungi. nec applicari. vel si applicarentur. current hac vltillac. curūq; dissiparent. & eos occiderent. corp?q; deicerent. sed nō est sapiētia contra dominū. Illi em̄ maliciā eius non aduertentes montē ad eū. & statū draconē flammū inuenientes. cum in eos irruerēt. vtrūque crucis opposite per medium ventrem findunt. Inde q; tauros accipiunt. & eis virtute dei micigatis. scī

67

iacobi corpus iponunt. & sic nullo duce palatium mulieris merātes. ea stupēte & cōuersa ad fidez. gratanter obtinēt quidq̄ volunt. Sepulto igitur corpore. & de sup̄ribz illius dñe fabricata super illud ecclesia. discipuli ei? ad p̄dicandum disp̄si sunt. Duo tamē ex eis excubātes ad eius tumulū remāserūt. & post mortē suā iuxta eū se tumulari fecerūt. **¶ Actoz.** Cū igitē. viij. kl. aprilis. scz in annū ciatōne dñica fuerit decollat? & viij. kl. augusti. ab ideozia vsq; ad cōpostellā trāllat? & .iij. kl. ianuarij sepultus. quia materia sepulture vsq; ad ianuriū ab augusto durauit. statuerūt sancti vt i ecclesia festū eius. viij. kl. augusti. scz in tpe magis congrezetur. **¶ VIII. ¶ De carcere petri. & successione agrippe. ¶ Comestoz.**

Petrū quoq; herodes ap̄phesum misit in carcerē. qz in diebz 43 mozz nō licebat aliq̄ occidere. Et p̄ter custodes carceris tradidit eū custodiendū quatuor quaternionibz militū. volēs post pascha p̄ducere eū populo. vt ipse popul? occideret eū. nō ipse herodes vt iacobū. qz magis videbat eis gloriofū si ipsi occiderēt euz. qz p̄iceps erat apostolorz. Cū autē in crastino productur? eū cēt herodes. ipsa nocte p̄ angelū a domino liberat? venit ad fratres & narrauit quomodo eduxit eū dñs. Alia nocte abiit in aliū locū p̄te timore herodis & iudeoz. herodes autē cū requisissit eū & nō inuenisset. diligētē inquirēs de custodibz vtz nouisset qd̄nā factū eēt d̄ eo. iussit eos adduci ad se vt vindicaret in eos. nō tñ vindicauit dño p̄curate. vt solatō petri nulli noceret. Imminēte em̄ negotio. descēdit herodes a iudea in cesareā palestine p̄pinq̄as tyro & sidoni. vt nocerz tirijs & sidonijs quibz irat? erat. qd̄ audictes tirijs & sydonijs. venerūt ad blastū qui erat cubicularius herodis & custos thesaurorū ei? qz erat amicus eoz & patron? & eo itēp̄te cōciliati sūt herodi. nō eniz poterāt sustinere inimicitias regis tā vicini. Sequēti vero die herodes vestitus veste regali sedebat p̄ tribunali ap̄ eos. & cōdonabat ad eos blādiēs eis. Popul? autē exhibebat ei laudes deo d̄bitas & non homi. Et dum adulatorijs fauoribus d̄mulceretur. & oblatos sibi diuinos honores nō respuezz. respiciēs sup̄ se vidit iminētē & insistentē capiti suo in funiculo angelū. id est. bubonē mortis proxime nunciū. Et tūc vt tradit iosephus inclinauit se ad eos qui sibi applaudebāt & dixit eis. En ego deus vestez morioz. Sciebat em̄ iuxta quod dixerat ei augur se m̄ra. v. dies post visionē bubonis moriturū. Et cōfesti vt habetur in historia percussit eum angel? domi. id est facta est super eū vidicta dñi. quia p̄ quinq; dies ventris dolore cruciatus est. cozrodebāt em̄ vermes uiscera eius. & ita paulatim cōsupt? a vermibz expirauit. Reliquit autē filium qui dict? est agrippa. s; nō cognominatus est herodes. qui adhuc erat rome. nec habuit totū regnum patris. habuit em̄ terrā duarū tribuū. & dimidie iudæa iordanem. Vnde legiē qz fideles d̄ iudea iminēte euesione hirlm. p̄ admonitōez angeli secesserūt in regnū agrippe. **¶ IX. ¶ De ordinatiōne pauli & barnabe. & qualiter dict? est paul?**

Hic reuic historia ad ordinem suū. & cōtinuat ei id qd̄ sup̄ra dictū est. collectā factā a fidelibz antiochie. missā paup̄ibus in hirlm p̄ barnabā & paulū. Barnabas igitur & paul? reuezsi sūt a hierosolimis. affūpto secū iohā

ne qui cognoiat marc? post expletū misteriu. ezac autē in ecclesia q̄ erat antiochie. p̄ter eos qui venerāt a hierosolimis p̄phete & doctozes. Qui audito cōsilio sp̄s̄ facti. remiserunt paulū & barnabā in hierosalez ad petz. ac iacobū. & iohānez qui erant ibi. qui gauisi sūt audito mādato angeli vel sp̄s̄ facti. & ieiunātes & orātes iposuerūt eis man? i modū ordinatoz. Nec d̄ ordinatōe apostolorz aliq̄ legitur. nel qd̄ dñs iposuerit eis man?. De petro tamē certū habet qd̄ antiochie missā celebrauerit. sed apostolis potuit p̄ ordinatōne sufficere qd̄ dictū est eis a dño. hoc facite in meā tōmemoratōnez. Et illi quidez missi a sp̄s̄ facti. eod̄ duce itineris qui sepauezat eos a ceteris abiez ut seleuciā. & imō nauigauerūt eiprū. Hēbāt autē secū i misterio iohānē q̄ cognominatur marc?. Et cū p̄bulassent vniuersam insulā vsq; ad paphū. inuenerūt pseudo p̄phetaz iudeū. noie barien. qui erat cū sergio paulo p̄d̄sule. Tradūt autē facti qd̄ a sergio paulo ouerso ad fide. dict? est paul?. vñd̄ hic primo fit in historia mentio de hoc noie. Sol? origenes dicit qz semp fuit binomi? dict? scz saul? & paul?. vel in acceptōe apostolat? p̄mo fortit? est hoc nomen. vt qui primo a saulo p̄secutoze dicebat? saul? d̄ sup̄bo fact? humilis. p̄ saulo dicebat? paul? quasi humil? & modic?. Vñd̄ quasi nomen suū itēp̄tando dicit se minimū apostolorz. videt autē. xiiij. anno a passioe dñi p̄mor? ad apostolatū cū barnaba. & fortit? pauli vocabulū. & xiiij. p̄fect? ad magisteriū gentium. Cui satis cōsonat ecclesiastica historia vbi legitur p̄ceptū apostol. vt post passionē p̄. xii. annos p̄dicarent in iuda. xiiij. autē āno ceperūt paulatim trāstire ad gentes. nō dū ex toto. postea om̄io exierūt d̄ finibz iudee. **¶ X. ¶ De itinere eozū & p̄dicatōnis causa donec redierūt antiochiam.**

Qum autē a papho nauigassent. venerunt i p̄gen. a. p̄philie. & tūc iohannes discens ab eis reuersus est hierosolimā. paulus vero & barnabas venerūt antiochiā p̄fidie q̄ ē in grecia. Et in grezsi sinagogā die sabbati sedrunt quasi auditori legez. nō d̄ p̄dicaturi. Post lectōnem autē surgens paul? & manu silentiū indicēs aggressus est facere magnū sermonez. ichoans a patribus & d̄sc̄p̄tens ad cr̄istū ac dicēs. Nō tūc sic vob viri fratres. quoniā p̄ hūc uobis remissio peccatoz annūciat. a quibz nō potuistis in lege moysi iustificari. Sequēti vero sabbato pene vniuersa ciuitas cōuenit vt audiret verbū dei. qd̄ uidētes iudei. repleti sūt zelo iuidie. quo cōmōti ceperūt cōtradiceze his que a paulo dicebant? blasphemātes. Blasphemus em̄ est qui ex inuidia obloquitur veritati. Tūc repleti zelo dei paulus & barnabas cōstanter dixerunt. Vobis oportet primū loqui verbū dei iuxta verbū domi dicentis. Nō sum missus nisi ad oues que perierūt domus israhel. s; qz repellitis illō. & indignos vos facitis. ecce conuertimur ad gentes. Audientes autem gentes mentōnem d̄ salute sua. gauisi sunt. & glorificabant deum. & cre diderunt multi ex eis. Iudei tamē concitabant mulieres religiofas & priarios ciuitatis. & eiecerūt eos d̄ finibus suis. At illi excusso puluere pedum in eos venerunt iconium. Ibiq; p̄dicatōni eozum credidit copiosa multitudo iudeozum & grecoz. & dimorati sunt multo tempore ibi fiducialiter p̄dicantes. domino p̄dicatōnem eoz miracul? offirmāte. Et cum factus esset impetus gentiliū & iudeoz

cū principibus suis ut cōtumelijs afficerent apostolos & lapidibus fugarent eos. cōfugerūt ad ciuitates licaonie. scilicet listran & derben. Et erat vir quidam listris claudus ex vtero matris sue. quia nec ambulare nec stare poterat. iussusq; a paulo in nomine xristi ut surgeret. statim exiit & ambulabat. Turbe autem cum viderent putabant paulum & barnabam deos esse. & in forma humana eis apparuisse. & vocabāt barnabam iouem. quia prior esse videbatur. paulū vero mercurium. quia semper iuxta eorum opinionē iouem comitabatur. qui eloquens & literatus fuisse creditur. & facundiam hominibus prestare putabatur. Vnde mercurius. quasi medius crens inter aures & linguas a latinis. a grecis vero hermes quasi interpres dicitur. Deniq; superuenit ab iconio & antiochia iudei. & concitatis turbis in persecutōnem pauli lapidabant eum. & eiecerunt eum quasi vile cadauer. estimantes eū mortuum esse. De qua lapidatōne ad corinthios ait. Semel lapidatus sum. Postea discipuli eius circumdederunt eum assistentes ei & respirauit. & nescientib; iudeis reportauerunt eum in ciuitatē & conualuit. Postea die profectus est cum barnaba in derben & predicauit ibi. postea redierūt per easdem ciuitates per quas venerant confirmātes fratres in fide. & constituēbant pro se episcopos. quia erant migraturi. & incerti vtrū ad eos amplius essent reuersuri. Tandem vero nauigauerunt antiochiam vnde & prius exierant. & morati sunt ibi non modico tempore cum discipulis.

C. XI. C. De primo concilio hierusalē celebrato sup q̄stione legalium.

Quā descendunt quidam d̄ iudea christiani quidem. adhuc tamen iudaizātes. qui fuerāt de secta phariseorum. Facta est autem non minima seditō inter eos & paulū & barnabam. Quia predicabant fidem absq; legalibus non sufficere. & cōsentiebant eis multi veteri consuetudine imbuti. Et statuerunt ut per hac lite dirimenda ascenderent in hierusalem ad maiores apostolos. scilicet ad petrum & iacobū episcopum hierosolimorum. Anno itaq; claudij quarto. ascendit paulus cum barnaba assumpto tiro. sicut ipse refert in epistola ad galathas. Et qui descenderant de iudea ascenderunt cōtra eos. quidā scilicet de heresi phariseorum ad fidē conuersi. Qui cum venissent hierosolimā. & essent in presentia apostolorum petri & iacobi & seniorū. surrexerunt contra paulū & barnabam dicētes. Oportet circumcidi fideles. & seruare legem in oīsi. & audita vtriusq; partis sententiā conuenerūt apostoli & seniores ut iudicarent super hoc. Et post multam disceptatōnem surgens petrus ostēdens ratiōnabiliter non esse imponendum fidelibus iugum legis. quia ipse consilio dei baptizauerat corneliū. & predicauerat gentibus euāgelium. & deus predicatōnem eius confirmauerat. fide mundans corda eorum. & anteq̄ baptizarentur visibilib; mittens super eos spiritū sanctum. nec indicens eis obseruantiam legalium. & statim ceperunt paulus & barnabas narzare quāta signa & prodigia deus fecerat in gentibus per eos. **C. Actoz. C.** Post hec iacobus autoritate pontificali protulit diffinitiuā sententiā. quia questio ista mota est in ecclesia hierosolimitana.

cuius episcopus erat. nec poterat ad alium transferri nisi per appellatōnem. Petrus etiam nondum erat constitutus in cathedra pontificali. sed paulo post. scilicet eodem anno ascendit romā.

C. XII. C. De diffinitiuā sententiā iacobī super p̄dicta questione.

Quō inquit iacobus iudico eos qui de gentibus conuertuntur non cogi ad grauitatem legalium. sed consulo ut dirigamus ad eos epistolam ut abstineant se ab imundicia idolatrie. & veri dei cultores sint. & a fornicatōe ut sint casti. & a suffocatis ne carnes eorum comedant. & a sanguine. ne illum bibant. Ideo hec quattuor specialiter decernit gentilib; conuersis prohiberi. ut ab usu male consuetudinis reuocarentur. Idolatria enim maxime in gentib; pullulauerat. fornicatō quoq; quasi naturale quōdam & nullius reatus reputabatur inter gentes. Erant etiam prouisi ad effundendum sanguinem. & consueuerant bibere sanguinem immolatum dijs suis. Ideo prohibiti sunt ab idolatria. & fornicatōe. & etiam a sanguine fundendo. vel bibendo. **S**ed tertio. id est. d̄ suffocato magna est questio cur eis prohibitum sit. Et dicunt quidam quod duo prima prohibita fuerunt simpliciter & ad sepe. scilicet idolatria. & fornicatō. alia vero duo non nisi ad tempus. scilicet donec confirmati essent gentiles in euāgelio. quia enim prouisi erant quidam eorum ad suffocandum homines ut sanguinem humanum comederent. & etiam consueuerant bibere sanguinem ydolis immolatum. vel hostium a se effusum. Ideo prohibitus est eis ad tempus omne suffocatum. & omnis sanguis. donec a pristina consuetudine reuocaretur. Vel id hec eis in primitiua ecclesia prohibita sunt. quia iudei huiusmodi edulia abominabantur pro consuetudine legis. Ideo etiam eis ad fidem xristi conuersis concessum est ab huiusmodi abstinerene. ne fidem xristi abhorrent. & quia mater sinagogae. vel lex eorum honore deducenda erat ad sepl̄crum. Vnde si gentiles non abstinerent ab huiusmodi. iudei societatem eorum abhorrent. nec habitarent vnius moris in domo. Consimili causa circumcidit paulus timotheum. & etiam sancti ficauit sedum legem. s; postea retractatū est ab apostolo ad titum. scilicet ubi dicit. Omnia munda mundis. Alij dicunt quod omnia ista simpliciter prohibita sunt & ad sepe. s; ibi non accipitur suffocatum pro quolib; sanguine. s; restringitur suffocatum ad opprobrium que fit inter homines. scilicet qua maior opprimit minorem. fortior debiliores. quod maxime solet fieri inter gentiles. Sanguis etiam restringitur ad humanum sanguinem qui prohibetur effundi. Sanguis enim in scriptura significare solet homicidium. vnde dauid propter homicidium dicitur vir sanguinum. huic sententię consonat glosa. R. que dicit. Hec necessaria sunt sine quibus non est salus. Preterea noluerunt apostoli determinare hoc nomen suffocatum. ut haberet locum misterium. Per suffocatum enim simpliciter sumptus intelligit peccatum non confessum. aliquando autē minus proprie sumitur textus. ut locū habeat spiritualis sensus. Ad autoritatem hieronimi super ezechiel. q̄ solet hic obijci potest dici. quod non condēnātur sacerdotes qui comedunt suffocatum & transgressi.

sione quasi a suffocato teneatur abstinere. sed tã
cum de gula & leccacitate. Solent eniz volatilia
occidere suffocando siue iugulando. ita qd sanguis
non effunditur. sed remanet intus. quia sicut di
citur. ex hoc teneriores & dulciores sunt carnes.
& sic est ibi leccacitas. que non conuenit sacerdo
tibus.

**XIII. C. De imple
tione toti? legis p christu ..**

Apostoli igitur hec scripserunt eis. non
quia hec sola sufficerent ad perfectam
circumcisionem spiritualem. sed quia in
his maxime peccabant ut supradictum est. & id
ab his specialiter & precipue eos abstinere prece
perunt. Ceteras autem prohibitiones & precepta
legis moralia voluerunt eos audire in sinagogis
per singula sabbata. ut paulatim in cognitione &
obseruantiã diuine legis proficerent. Nam illuc
conueniebant conuersi ex gentibus & iudeis co
uersis ad audiendam legem. Vnde post predicta
verba subdit iacobus. Moyses enim in sinago
gis per omne sabbatum legitur. Ac si diceret. s.
b. preceptorum acerbitate & multitudine nolui
mus eos ad presens grauare & deterrere. s; pro
cedente tempore cum frequenter ad lectõem le
gis & prophetarum conuenient. paulatim vite in
stituta suscipient moralia. scilicet ad obseruandũ
cerimonialia ad spiritualiter intelligendum.

Augustinus contra faustum libro primo.

Sunt etenim precepta vite agende. ut illud. non
concupisces. & precepta vite significande. ut il
lud. Circumcides omne masculinum octauo die.
que omnia per christum adimpleta sunt. Lex em
per moysen data est. gratia & veritas per iesum
christum facta est. Que enim lex per superbos
etiam reata preuaricatiõis deuicit augendo pecca
tum. iubens quod implere non poterant. Ipsi
legis impletur iusticia per gratia; spiritus i eos
qui discunt a christo esse mites & humiles corde
Prophetias autem impleuit. & in eo facta est ue
ritas promissio dei. Quotquot enim promissioes
dei. in illo sunt. ut ait apostolus. Item ipsa legis
vniuersa prophetia que non tantum verbis. sed eti
am quarundam actionum figuris saluatoris pro
mittebat aduentum veritas facta est per iesum
christum. Ex cuius aduentu iam regnum dei ce
pit annunciari. quia lex & prophete vsq; ad iohã
nem. lex ut reos faceret qui desiderarent salute;
prophete ut promitteret salutem.

**XIII. C. Q. ideo legis vmbre cessauerunt qz
veritas impleta est.**

Rõinde cum queris cur iam non circũ
ciditur christianus? si christus non ve
nit soluere legem sed adimplere. Respõ
deo. immo ideo iam non circunciditur cristian?
quia expoliatiõ carnalis generatiõis que illo fa
cto figurabatur. iam christi resurrectõne adim
pleta est. Et quod in nostra resurrectõne futuru
est. baptisimi sacramento commendatur. Nam ne
q; penitus auferri debuit noue vite sacramentuz.
quia restat adhuc in nobis futura resurrectõ
mortuorum. Et in melius tamen. id est factum
est baptisimo debuit commutari. quia iam factum
est quod nunq; factum erat. ut vite future eter
ne in resurrectõne christi nobis preberetur exem
plum. Sabbati ocium non obseruat christianus.
quia iam in illo perpetuum habemus sabbatum

qui dicit. Venite ad me omnes qui laboratis &c
& inuenietis requiem animabus vestris. Diffezẽ
tiam ciborum iam non obseruat christianus. quia
quod illis figuris prophetabatur. christus imple
uit. non admittens ad corpus suum quod in san
ctis suis ad vitam eternam predestinauit. quid
quid per ista animalia in moribus hominum signi
ficatum est. Animalium sacrificia iam non offere
quia quod talium rerum figuris prophetabatur. i
molatiõne carnis & sanguinis sui christus imple
uit. Azima iaz non obseruat christianus. quia qd
ista figura prophetabatur. expurgato veteris vite
fermento. nouã vitaz demonstrans christus imple
uit. De carne agni iam non celebrat pascha. quia
quod ista figura prenunciabatur. christus agni
inmaculatus sua passione impleuit. Neomenias
non celebrat. quia celebratiõ noue lune nouã cre
aturam significabat. De qua dicit apostolus. ec
ce facta sunt omnia noua. Immundiciarum ba
ptismata non obseruat. quia iam venit christus
consepelire nos sibi per baptisimu; in morte; &c.
Scenophegiã non celebrat. quia tabernaculum
dei fideles eius sunt. in quibus caritate consocia
tis & quodãmodo compactis habitare dignatur
quod illa figura promittebatur. Ita fit ut omnia
que ex illa scriptura propterea putatis non obser
uari a christianis q; christus ea soluerit. Sed pro
pterea potius reperiantur non obseruari a chri
stianis. quia christus ea impleuerit. Ipsa quippe
talium figurarum obseruatiõ prenunciatiõ chri
sti fuit.

**XIX. C. De impletione cerimonialium.
Factor.**

Itaq; quidquid in lege cerimoniale pre
cipitur. i christo spiritualiter impletur.
aut in capite. aut in membris. Vnde iã
veritate pparata. literalis eorum obseruantiã repu
tabatur idolatria. dicente apostolo ad galathas
Ecce ego paulus dico vobis quia si circuncidami
ni. christus nihil vobis prodest. Vbi etiam dicit
glosa. q; nõ est leuior seruitus legis q; idolatria
hoc autem ideo. quia tempus eorum transierat
quo deus per ea se colendum statuerat. vnde de
cetero iam cassa & vana penitus in nullo iuuare
poterant suos obseruatores. sicut nec ydola suos
cultores. Et ob hoc omnino nulla spes in eis erat
ponenda. sed tanq; supersticiosa. ac per hoc etiam
perniciosa procul erant abijcienda. preterea dicit
ibidem apostolus. Testificor omni homini circun
cidenti se. q; debitoz est vniuersẽ legis faciende
Quod intelligitur d illis qui ideo circuncidebãt
se. quia spem ponebant in circuncisione. quibus
etiã dictabat conscientia q; oia legalia integrali
ter erant seruanda. vnde cõsciẽtia licet erronea li
gabatur eos. ita q; si inõ aliqua omittet. peccare
propter cõsciẽtiã. Similiter etiã obseruãdo ea pec
cabãt. & ita pplexi erãt. s; tenebantur deponere
errore. sicut illi qui nõ ex iuidia. s; ex ignorantia
xpm crucifixerũt. putãtes se obsequiũ prestare
deo. Tpe vero medio itez legẽ & grẽ reuelatõem
licitũ erat ea seruare propter itãdũ scãdalũ iudoz
ut supius dictũ est. Hec d cerimonialib; legis
dicta sũt q; neminẽ iustificabãt. qz nec ad hoc in
stituta sũt. s; date sũt iudeis duris in flagellum.
rudib; i pedagogũ. pfectis autẽ i signũ. **XVI.
C. De cõpletione moralium in euãgelio.**

Ordio de moralibus preceptis que semp iustificanc & immutabiliter permanent dicit dominus in euangelio. Nisi abundauerit iusticia vestra &c. Nec ideo manus cristi grauiorcs sunt q̄ manus moysi. Quoniam si difficilior sit in se non irasci q̄ non occidere. non concupiscere q̄ mechari. tamen iugum cristi leuius est q̄ onus moysi propter septem. scilicet propter fomicis debilitatōnem. p̄pter gratiam cōcomitan- tem. p̄pter auxilium sacramentorum. propter apertam doctrinam. propter promissorum eternitatez. propter exempla cristi & sanctorum. propter hostis alligatōnem. Manus autem moysi dicim? graues non tantum p̄pter defectum horum auxiliorū. sed p̄pter pene crudelitatem & acceleratōnem. q̄a statim absq; misericordia puniebatur transgressor. Et etiam propter ceremonialium multitudinem. Et de hac dicit petrus in actibus. quid temptatis imponere iugum &c. Et nota q̄ eadem est perfectio in lege que in euangelio. vt dicit augustinus. Sed multa que in lege obscure precepta sunt propter imperfectōnem populi cui dabatur. quia nō subito poterant ascendere ad perfectōnez iusticie in euangelio explanantur. Et gratia reuelata lex spiritaliter intellecta cohibebat manus & animū. Sed ideo dicitur cohibuisse tantum manus. quia moyses vt puzus homo puniebat manus quam uidebat. non animum quem non videbat. Cristi autem est deus. & ideo in euangelio tam de exterioribus. q̄ de interioribus peccatis penam detrimat. Ideo dicit glosa. quia mandatum cristi nō est contrarium legi. sed latius legem in se cōtinēs. q̄ scilicet intelligerent eam pharisei. quia non intellegebant ibi prohibita nisi opera homicidij. vel fornicatōnis. vel huiusmodi. Vnde & dominus ait. Non ueni soluere legem sed adimplere. In summa vero nota q̄ cristus legem impleuit scilicet septē modis. Primo moralia seruando. sicut ipemet i euāgelio dicit. Ego enim que placita sunt ei facio sepe. Et etiam ceremonialia. quia circumcisus est. baptizatus. oblatas in templo. & huiusmodi. Item moralia explanando. que pharisei male intelligebāt. Item concilia preceptis addēdo. Item umbras legales cessare faciēdo. & veritatem exhibēdo quam pro mittebant. Item nobis gratiam conferēdo qua moralia possimus implere. que nō poterāt impleri timore. propter hec omnia dicitur lex per moysen data est &c. Gratia scđm augustinus pertinet ad moralia. id est. ad caritatis plenitudinem. veritas ad umbrarum ceremonialium reuelatōem. Impletur autem lex vtroq; modo. scilicet & cū fiunt que ibi precepta sunt. scz moralia per gratiam & exhibentur que ibi prophetata sunt. scilicet ceremonialia significata per ueritatem euāgelicam. Item se- ptimo modo impleuit cristus legē & implet quotidie ut dicit augustinus cōtra faustum. quia enim inquit etiam sub gratia positis in hac mortali uita. difficile est omnimode implere quedam legis p̄cepta. ut est illud. non concupisces. ip̄e per carnis sue sacrificium sacerdos factus impetrat nobis indulgentiam. etiam hinc legem adimplēs. ut quod ex infirmitate minus implere possumus. eius perfectōne recuperemus. cui? capitis membra facti sum? Est itaq; rota in medio rote. id est. uetus testamētum in nouo. & econuerso. Nouum uero in ueteri quātum ad p̄figuratōnem siue prenunciatōnem. &

intellectum spirituale. uetus i nouo quātū ad expositōnem.

C. XVII.

De mutatōe ueterū sacramentoz i noua. Au- gusti. contra faustum. li. i.

In nullum autem nomen religionis. siue uerum siue falsum coagulari possūt homines nisi aliquo signaculoz. uel sacramentozum uisibilium colligantur. Quozum scilicet sacramentozum uis ualeat plurimum. & ideo contempta sacrilegos facit. Impie quippe contemnitur. si ne qua non potest perfici pietas. Proinde p̄ma sacramenta que obseruabantur & celebrabantur ex lege p̄nunciatiua erant cristi uenturi. que euz suo aduentu cristus impleset ablata sunt. & ideo ablata. quia impleta. Et alia sunt instituta uirtute maiora. utilitate meliora. actu facilia. numero pauca. tanq̄ iusticia fidei reuelata. & in libertate uocatis filiis dei iugo seruitutis ablatō. quod duro et carni debito p̄lo congruebat. **Actoz** **E**ccelesia tamen quedam legalia retinuit. vt thurificatōnem. non tantum quia significat qd semp faciēdū est. pari nanq; ratōne & illud de carne porcina nō comedenda retinisset. sed quoniam ip̄a literalis obseruantia moralis est. quod inuenire non est in carne porcina. uel in suffocato & sanguine. In thurificatōne nanq; deus honoratur sicut i magnitudine & pulcritudine templi materialis. p̄ quam significantur magnitudo & pulcritudo templi spiritualis. id est. regni celestis. uel etiam anime iusti que maior est. **ut ait augustinus?** toto mūdo. nō corpis distensione. sed potestate & uirtute. **Thi-** miama uero non retinuit. ne uideatur iudaizare. Et quia facilius incensum quod idem significat reperitur q̄ ille species aromaticę de quibz thimiama conficiebatur. Vnctōnem quoq; retinuit. sed non eo modo quo lex utebatur. Illic enim oleo sancto materiale tabernaculum ungebatur. hic autem crismate sancto cristi tabernaculum spirituale inungitur. id est. homo i p̄e cum baptizat.

C. XVIII. **De numero sacramentozum noue legis.**

Quoniam ergo magnus ille medicus. scilicet p̄ samaritanum designatus ad genus humanum quod ubiq; iacebat egrotum. ei qz oleum & uinum. id est. austeritatem cōminatio. num. ac blandimenta p̄missionum infudit. & eius uulnera p̄ceptis salutaribus & sacramentis alligauit. In septem nanq; sacramentis noue legis omnes nobis attulit causas salutis spiritualis. Cause etenim sanitatis sp̄ualis nō sūt nisi quatuor. sicut & quatuor corporalis. scilicet curatiua. cōseruatiua. p̄seruatiua. melioratiua. Curatiua duplex est. quedaz eniz totaliter & simul curat. ut baptismus culpaz & penam omnino delens quantum in se est. quedaz uero paulatim. ut penitentia. Cōseruatiua est confirmatō. In hac enim datur spiritus ad robur. & ad cōseruatiōnem gratie que data est in baptismo. P̄seruatiua est matrimonium in quo concupiscentia carnalis in ruinam p̄na turpitudinis excipitur honestate nuptiarum. ne ruat in mortale peccatum. Melioratiua est ordo in quo gratia melioratur & augmentatur. & etiam extrema unctō. quia hominem in meliori statu ponit. & securiorem reddit. Est etiam medicina quedam p̄dicta quattuor sola faciens. scilicet eucharistia. quoniam & uenialia curat. & ab eis animam p̄seruat. gratiam quoq;

conseruat. quia panis cor hominis confirmat. et eti-
 am gratiam augmentat. Potest etiam dici quod est me-
 dicina resumptiua que baptizatis datur ad reficie-
 dum animam. sicut corporaliter curatis datur ele-
 ctuarium confortatiuum. unde & reducitur ad cu-
 ratiuam. Sciendum autem quod cum sacramenta iusti-
 ficare dicuntur. quod contenti est continenti attri-
 buitur. Gratia namque in eis contenta iustificat. non
 ergo iustificat tanquam causa efficiens. sed tanquam ma-
 terialis. Sunt enim quique que diuersimode sanant
 animam. sicut & quique que corpus. nam corpus sa-
 nat deus auctoritate. medicina effectiue. dieta con-
 seruatiue. uas medici sicut pixis contentiue. medi-
 cus autem ministerio. Sic & deus animam iustifi-
 cat auctoritate. gratia uero ut medicina morbum
 expellens. implet mandatorum tanquam dieta. sacra-
 menta quoque tanquam uasa medicinalia. sacerdos au-
 tem tanquam minister. non est tamen omnino simile de sa-
 cramento & de pixide. sed simile penitus esset si
 una tantum pixis esset in qua daretur medicina. vel
 si daretur in alia non prodesset. sicut baptismus si
 daretur in aliquo alio liquore quam in aqua non pro-
 desset. Quid autem sit sacramentum ostendit au-
 gustinus dicens. Sacramentum est sacre rei signum.
 Idem Sacramentum est inuisibilis gratie uisibilis
 forma. ut species panis & uini. que sunt sacrificium
 uisibile. signant inuisibile corpus christi quod est
 sacramentum ecclesie. Quaedam sacramenta sunt ne-
 cessitatis. & quedam uoluntatis. necessitatis sunt
 hec quique. baptismus. confirmatio. eucharistia. pe-
 nitentia. extrema unctio. Uoluntatis uero sunt hec
 duo. ordo & matrimonium. Item quedam sunt in
 quibus conferitur gratia. ut predicta necessitatis
 & ordinis. Alia in quibus non. ut matrimonium.
 Effectus sacramentorum est ut talia sunt cuiuslibet
 qualis ipse accedit. id est. bonis bona. & malis ac-
 fictis mala scilicet occasionaliter. bonis sunt ad sa-
 lutem. malis ad iudicium. Ideo dicimus quod sacra-
 menta non debent conferri peccatoribus nisi penitenti-
 bus. hoc autem intelligas de peccatis manifestis.
 nam propter occulta non possunt alicui negari sacra-
 menta. nisi per admonitionem secretam. vel publice
 in genere factam.

**¶ XIX. ¶ De institutione & potestate ba-
 ptismi.**

De institutione baptismi christi quando i-
 ceperit varie sunt opiniones. Alij dicunt
 institutum esse cum nicodemus dominus
 ait. nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu san-
 cto. &c. Alij cum apostolis dixit. Ite docete omnes
 gentes. baptizantes eos in nomine patris. & filij.
 & spiritus sancti. Sed hoc dixit post resurrectionem
 eis. quos ante passionem miserat bimos & bimos ad
 predicandum in iudea. & ad baptizandum dicens.
 In uiam gentium ne abieritis. Iam ergo instituitur
 erat baptismus. quia baptizabant simul & predi-
 cabant. Si uero queritur in qua forma tunc bap-
 tizauerunt. sane dici potest. In nomine trinitatis. scilicet
 in ea forma in qua baptizauerunt postea gen-
 tes. que ante passionem potest intelligi fuisse tradi-
 ta licet non sit scriptum. Commodius ergo dicitur
 institutum facta quando christus a iohanne bap-
 tizatus est in iordane. non quia mundari uoluerit cum
 sine peccato fuerit. sed quia contactu mundi car-
 nis sue. uim regeneratiuam contulit aquis. ut qui
 postea immergeretur inuocato nomine sancte tri-

nitatis. a peccatis purgaretur. Tunc instituitur est
 baptismus christi in quo trinitas cuius misterium
 tunc innotuit. interius homines baptizat. Celebra-
 tur autem hoc sacramentum tantum in aqua. ut in-
 telligatur quod sicut a qua sordes corporis. ac uestes
 abluunt. ita baptismus maculas anime sordesque ui-
 ciorum abstergit. vel in deo ut nullum inopia excu-
 sare. quod possit si in uino vel oleo fieret. quod
 aqua signauit que de latere christi manauit. sicut
 sanguis alterius sacramenti signum fuit. Successit
 igitur baptismus christi circumcissioni duabus de cau-
 sis. Prima est quia maior cumulus gratie significa-
 tur & datur per baptismum quam per circumcissionem.
 Circumcisio enim in quantum circumcisio non signat
 nisi remissionem peccati. Sed baptismus signat &
 remissionem peccatorum. & infusionem gratie. &
 extinctionem mundane. & humane cupiditatis. aqua
 enim abluunt. & reficit. & extinguit. Secunda causa
 est. quia communior est. Baptizantur enim tam ma-
 res quam femine. & non circumcidebantur nisi mares.
 Multiplex autem est potestas baptismi. scilicet po-
 testas ministerij. excellentie. inuocationis auctori-
 tatis. cooperationis. Potestatem ministerij dedit
 deus sacerdotibus. & etiam omnibus hominibus in
 articulo necessitatis. Potestas excellentie intelli-
 gitur. quia secundum meliorem baptismi melius daretur
 baptismus. Et de hac intelligunt quidam quod domi-
 nus potuit eam dare seruis. sed non dedit. ne spes po-
 neretur in homine. & ne tot essent baptismi. quot
 hoies uel serui. Alij uero hoc intelligunt de potesta-
 te inuocationis. potuit enim dominus dare petro. ut
 ad inuocationem nominis petri fieret baptismus. hoc
 enim non esset contra maiestatem diuinam.

**¶ XX. ¶ De essentia & nomine bap-
 tismi.**

De essentia uero baptismi nobis uidetur
 quod nec sola aqua abluens. uel aque ablu-
 tio est baptismus. nec solus caracter. sed
 illa duo ita utriusque sit unus baptismus. & unum
 sacramentum ab unitate gratie significate. licet di-
 uersa sint secundum essentiam. sicut in sacramento eu-
 charistie forma panis & uini. & ipsum uerum cor-
 pus christi. nec ualet hec argumentatio. aqua ab-
 luens transit. ergo non est baptismus. licet enim
 transeat in quantum aqua abluens. tamen manet in
 quantum caracter. Sed obiicitur quod caracter non
 est baptismus. cum non sit uisibilis forma. dicimus
 quod non oportet quidquid est in sacramento esse ui-
 sibile in forma. sed sufficit quod secundum aliquid sui sit
 uisibilis forma. sic baptismus secundum aquam abluen-
 tem. Queritur autem cui est signum caracter. Di-
 cimus quod hominibus. & angelis. sed hominibus est
 intelligibile non uisibile. Dicimus autem quod ange-
 li indigent illo signo. non enim uident omnia in spe-
 culo eternitatis. sed uident ibi omnia sibi subiecta.
 scilicet celum. & terram. & similia. Ea uero que sunt
 in libertate nostri arbitrij non uident nisi eis ostē-
 dantur per gratiam. quia humana anima quantum
 ad liberum arbitrium non est subiecta angelo. sed
 equaliter. & quasi immediate se habet ad deum.
 Caracter ille cum sit illuminatio sicut dicit iohannes
 damascenus. passibilis est qualitas anime illuminans sin-
 deris. & est causa materialis gratie. preparat enim
 & habilitat animam ad susceptionem gratie. Et pro
 hoc quod est sigillum. est certitudo quod anima habebit
 gratiam. nisi per se ipsam obsteterit. sicut sigillum

episcopi est certitudo clerico cui datur est qd ha-
 bebic pbendaz. Scienduz autem qd triplex est ba-
 ptismus. fluminis. scilicet qui fit in aqua. flammis.
 qui fit per fidem purificantem. sanguinis. qui fit
 in sanguine per martiriu. Sed proprie baptismus
 est tinctio in aqua verbo vite sanctificata. sicut
 enim pannus tinctus in aliquo precioso colore. p-
 ciosior redditur qd prius esset. sic anima in bap-
 tismo fluminis tincta per caracterem vel gratiam.
 hac similitudine vocavit dominus passionem sua
 baptismum. Tincta eniz fuit eius caro in sanguine
 suo. & per hoc precioso facta fuit precium no-
 stre redemptionis. & per hoc puenit ad gloria re-
 surrectionis. Cuz ergo baptismus fluminis & sa-
 guinis non sint baptismi nisi per similitudinem.
 solus baptismus fluminis iprimis caracterem.

XXI. De forma baptismi.

Hoc formam baptismi exiguntur tria. scilicet
 forma verborum. & intentio bap-
 tizandi. & elementum aque. Forma ver-
 borum hec est. Ego baptizo te in nomine patris.
 & filij. & spiritus sancti. Queritur utrum verbu
 baptizandi sit de essentia verborum que exigunt
 Dicimus qd sic. verba enim ista In nomine patris.
 & filij. & spiritus sancti ad multa se habent. scilicet
 ad signandum. ad benedicendum. & ad bap-
 tizandum. baptismus enim sacramentum necessitatis e.
 & propter hoc necesse e baptizante determinata
 intentionem habere. & expressam ne euagetur ani-
 mus ad alia. sed intentionem baptizandi quam ha-
 bet. verbo exprimat. dicendo Baptizo te. De qn-
 titate aque dicunt magistri. qd in necessitatis ar-
 ticulo sufficit aqua tanta in qua possit itingi pars
 principalior. scilicet caput. Quo abluto. in tali ar-
 ticulo si puer non sit totus natus. baptizat? repu-
 tatur. vel si postea totus nascatur viuus. & dubi-
 tetur an sit baptizatus. remedium habemus. Ba-
 ptizandus enim est. quia non dicitur iteratuz. qd
 dubitatur esse factum. Queritur postea de sub-
 tractone verborum utruq; baptismus sit si tantu
 dicatur. baptizo te in nomine patris. videtur qd sic.
 quia in primitiua ecclesia fiebat sic. baptizo te in
 nomine cristi. ut habetur in acti. apo. Solutio. no
 est baptismus si tantu dicatur. baptizo te in nomine
 patris. baptismus tamen olim fiebat in nomine
 cristi duabus de causis. Prima est ut nomen cristi
 sti quod erat incognitum hominibus fieret cele-
 bre & amicuz. Secunda est quia hoc nomen cristi
 stus dat intelligere totam trinitatem. Crhistus
 eniz interpretatur vnctus. Vnctus eniz dat itel-
 ligere vnctam personam. id est filiu. & personam
 vngentem. id est patrem. & ipsam vnctone. id e.
 spiritus sanctum Sed hoc nomen pater non sic. p-
 pter hoc non est simile. tamen si sacerdos fidelis
 ita dicat baptizo te in nomine patris. & hoc dicto
 obmutescat. vel puer moriatur. tunc fit veruz ba-
 ptisma. Summus eniz sacerdos supplet. quod pie
 mceptum est a minori sacerdote. Queritur post-
 ea de additone utruq; scilicet sit baptismus si di-
 catur sic. baptizo te in nomine patris. & filij. &
 spiritus sancti. & beati petri. Et dicunt qd si illud
 vltimu addat aliquis ex sola deuotione. non iten-
 dens illud esse de essentia forme verboru. bap-
 tismus est. Si vero credat illud esse de essentia for-
 me. & ppter hoc illud addat. no est baptismus.
 De corruptone verboruz similiter queritur utruq;

fit baptismus si aliquis dicat ita. baptizo te in no-
 mine patris. & filia. & spiritus sancta. videtur qd
 sic. quia si aliqua vetula ex simplicitate corrupat
 formam verborum. corruptio huiusmodi non impe-
 dit quin sit baptismus. Quod concedunt magi-
 stri si retineantur sillabe principales. pro quanta
 autem corruptone impediri incipiat non est homi-
 nis determinare. sed si ille qui corrumpit verba in-
 tendit introducere heresim. non est baptismus.
 non propter corruptonem verboru. sed quia no
 habet intentionem baptizandi. que necessaria est
 ad baptismuz.

XXII.

De intentione baptizantis.

De intentione baptizantis dicimus. qd si
 dubitatur an factum sit minute. an ex
 intentione baptizandi. tunc inuocanduz
 est diuinus auxiliuz sedum augustinum. si certuz
 sit qd totum minute factuz est. baptizandus est.
 Porro si patrinus non credat. nec sacerdos. cum
 constet de paruulo qd non credit. tamen sacerdos
 intendit facere quod facit ecclesia. & vitur for-
 ma debita. baptismus est. quia fit in fide ecclesie.
 Vnde sic intelligendum est quod ait augustinus
 non quia dicitur. sed quia videtur. id est. quia
 fit in fide credentium. Item etiam si nullus cre-
 deret. & tamen aliquis vteretur debita forma
 verborum. & haberet intentionem faciendi quod
 consuevit ecclesia. baptismus est. Intelligendum
 est ergo verbum confuse sic. quia creditur. id est
 quia fit in fide credentium. id est. in tali fide qua
 solet habere ecclesia. vel haberet si esset. Nobis
 vero videtur. quia nec duo. nec tres. seu plures
 possunt destruere fidem vniuersaliter. sed tota
 ecclesia potest destruere fidem per libertate arbi-
 trij. Vnde non est necessarium militantem ecclesi-
 am fore necessitate totali siue necessitate rei. Et
 est simile in vniuersalibus. Dicitur enim qd neces-
 sariuz est vniuersalia esse sicut hominem. sed no
 necessitate particulari. Nullus eniz specialiter pot
 facere qd nullus homo sit. Omnes tamen insimul
 sumpti possunt facere qd nullus sit. Possunt eniz
 omnes se obligare ad hoc ut nullus generet de ce-
 tero.

XXIII.

De baptismo puulorum.

In baptismo puulorum consideranda
 sunt tria. scilicet antecedentia que sunt
 orationes quas dicit sacerdos. Et exor-
 cismus. & cathecismus. Est autem exorcismus
 idez qd adiuratō qua sacerdos adiurat demones
 dicens. Exi ab eo spiritus imunde. Et dicit mnl-
 ti qd per exorcismuz expellitur dyabolus. non qn-
 tuz ad peccatuz. sed quantuz ad hoc qd non habe-
 at potestate nocendi paruulo corporaliter. Alij
 dicunt sicut prepositinus. qd quantuz ad diminu-
 tōnem peccati. vnde dicebat qd si puulus decede-
 ret statim post exorcismuz. minores tenebras pa-
 teretur qd si non esset exorcizatus. & magis per-
 ciperet de luce spiritualium. Nobis autem in vide-
 retur qd exorcismus. & cathecismus. & salis lini-
 tio duabz de causis fuerit. prima est propter ho-
 nozem & solennitatez baptismi. Secunda est ad
 intelligentiam eorum que facit baptismus. salis
 enim linitio signat discretōnes que dantur in ba-
 ptismo. Vnde sicut lumen cum ponitur in manu
 paruuli. no illuminatur propter hoc anima. sed p
 hoc significatur qd anima illuminatur spiritaliter.

in baptismo. sic per exorcismum non expellitur
 dyabolus sed significatur expellendus. Est aut
 catechismus idem q̄ instructio baptizandi de ar
 ticulis fidei. nam in primitiua ecclesia adulti bap
 tizabantur. sed ante instruebantur in fide. & bap
 tizabantur in sabbato pasche. ad signandum q̄ p
 baptismum resurgunt baptizati a morte peccati.
 Vel in sabbato penthecostes. ad signandum q̄ p
 baptismum datur spiritus sanctus. Igitur ut ostē
 datur vnus esse baptismus fit etiam modo sic in
 paruulis. licet q̄diu sint paruuli non sint suscep
 tibilis discipline. Et cum patrinus respondet.
 Credo. & volo baptizari. respondet p̄ paruulo
 sed improprie loquitur. & est sensus. Iste puu
 lus paratus est suscipere fidem & baptismum. ob
 ligat enim se patrinus ad hoc vt eum ad adultā
 etatem peruenerit paruulus. insuat ipsum d̄ ar
 ticulis fidei. & qualiter abrenunciare debet dya
 bolo & omnibus pompis eius. Dicimus ergo q̄
 licet paruulus non credat. tamen baptizatur in fi
 de patini vel ecclesie. si enim peccatus non ha
 bet a se sed ab alio. sic non mundatur per fidem
 ppriam. fidem dico notam. sed per fidem alteri.
 Catechismus ergo ā pprie sacramētū. s̄z factū. n̄
 nec exorcismus s̄z exufflatō quā facit sacerdos sa
 cramentū est. & significat q̄ per spiritus sancti
 flatum exufflatur potestas dyaboli. Similiter sa
 cramentū est. & significat sapientiam di
 uinam.

XXIII.

De effectu baptisimi.

Quoniam dantur virtutes. Et q̄ adultus
 cooperatur ad sui mundationem. Credit
 enim primo libero arbitrio. vt postea credat per
 fidem & sic mundetur. Paruulus autem nihil co
 operatur. sed per solum baptismum recipit fidem
 per quam mundatur. habet autem fidem in habi
 tu. sed est habitus quidam ppinquior actui. & q̄
 dā remotus. & quidā explicitus. Itaq; sicut sim
 plex vetula fidem habet implicitam de quib; dā
 articulis. sic iste cum venerit ad annos discretio
 nis fidem habebit. sed in habitu implicito. & re
 moto ab actu. sed aliqua leui explicatōe credet
 in actu. baptismus quidem actuale peccatus tol
 lit totaliter. non tamen originale totaliter. quia
 non quantum ad penam. aliquando enim quod
 minus est maioris est coherētie. sicut gratia mor
 talia peccata expellit. non tamen uenialia que dif
 ficilime sepeantur. Cum quibus etiam decedit
 homo iustus. Itaq; baptismus non aufert mortē
 corporalem & alias huiusmodi penas quin; de
 causis. Quarum prima est humiliatio. scilicet vt
 per miseriam humilietur. qui per superbiam ceci
 dit. Vnde iob. Sagitte domini in me sunt quaz
 indigna. c. f. in superbiam. Secunda causa est
 incussio timoris. vt homo attendens seueritatem
 virge domini. caueat sibi a gladio. id est a pena i
 ferri. Vnde sequitur. Et terrores domini mili
 tant contra me. Tercia causa est stimulatō. Vn
 de in osee. In funiculis adestrahā illos. & in vi
 culo caritatis. Quarta vt homo attendens hui;
 vite miseriam conetur querere meliorem. Quin
 ta ne homines magis appetere baptizari prop
 ter vitam corporalem. q̄ ppter spirituale. Di
 cit autem apostolus. q̄ sine penitentia sunt do
 na dei. scilicet que donat spiritus sanctus in ba

pismo. Sed contradicit autoritas. aut homo pu
 nit. aut deus punit. Ideo dicendum est q̄ bap
 tismus efficaciam suam habuit a passione cristi p
 omnibus baptizandis. quia vt dicit Esaias. Di
 sciplina pacis nostre super eum. & ipse peccata
 nostra. id est. penam pro peccatis perulit in
 corpore suo super lignum. sicut dicit petrus. Si
 ergo decedat iste. statim post baptismum euola
 bit. quia per contritōnem baptismum preceden
 tem cum passione domini sufficienter punitus iu
 dicatur a bonitate dei. Et dicimus q̄ corp; cristi
 sti in se dignius & efficacius est q̄ baptismus.
 Sed non sequitur q̄ sit efficacius in quantum sa
 cramentum. Nec etiam eucharistia instituta est
 ad tollendam culpam & penam. sed est sacramē
 tum vnionis. baptismus vero est sacramentum
 renouatōnis. vnde aufert omnem vetustatem
 tam culpe q̄ pene. quod non facit eucharistia.
 Nota q̄ passio cristi aperuit ianuam paradisi.
 per satisfactōnem. & per causam meritoriam. &
 vniuersalem omnibus baptizandis. baptismus au
 tem aperit per causam efficientem singularem.
 Iustum enim hominem singularem facit euolare.
 Ascensio vō cristi aperuit p̄ effectum.

XXV. De baptismo etiā heretico
 rū non iterādo.

Sacramento quidem facit iniuriam qui
 dicit ipsum pollui per pollutōnem mi
 nistrozum. Dicimus tamen q̄ bap
 tisma hereticorum facit quosdam filios dei. vt par
 uulos. quosdam vero non. vt adultos. qui imbu
 ti sunt errore hereticorum. tamen verum bap
 tisma recipiunt. vnde si veniant ad vnitatem eccle
 sie non sunt rebaptizandi. Quia dicit augustinus.
 Sanandum est quod vulneratum est. non curan
 dum quod sanum est. Sani autem sunt huiusmo
 di quantum ad illud in quo communicant cum
 ecclesia. scilicet quantum ad baptismum. Si vero
 heretici paruulos baptizent. dicuntur illi filij ec
 clesie. non q̄ dominus eos genuerit de ecclesia q̄
 est legitima sponsa sua. sed quod de heresi tan
 q̄ de ancilla ad opus ecclesie. Ecclesia tamen su
 os reputat quoscunq; generat dominus. siue per
 illos qui sunt de ecclesia. siue per hereticos. siue
 per paganos. vnde ingredere inquit ad ancillaz
 meas &c. Baptisma igitur hereticorum facit re
 missionem peccatorum. & ibi est spiritus sanctus.
 non in hereticis. sed in sacramento suo. id est. spi
 ritus sanctus quantum est in se. paratus est dare
 gratiam suam per baptismum. nisi per recipientē
 obstiterit. Multiplex autem assignatur causa qua
 re baptismus non iteratur. Prima est quia cum
 baptismus delet culpam. & omnimodaz penam
 si iterareē. discurrent hoies per campos licen
 tie vsq; ad extremaz necessitatez in qua facerent
 se baptizari. & sic statim euolarent. Propter hoc
 instituit dominus vt vnicus esset baptismus. Se
 cunda causa est allegorica. baptismus enim habet
 efficaciam suam a morte cristi que vnica est.
 Tercia ne fiat iniuria baptismi. Character est ba
 ptismalis perpetuus est. Remanet etiam i heresi.
 & etiam in damnatis in inferno. vnde non est si
 mile de eucharistia. quia corp; cristi non rema
 net ppetuo in homine. nisi q̄diu forma panis du
 rat. Ideo non fit iniuria eucharistie si iteretur.

Handwritten marginal note in a small box at the bottom of the page.

XXVI. De accedentibus ad baptismum recte vel ficte.

Non est autem necesse qd adule? accedat ad baptismū contritus. potest enim accedere atteritus & dolens d peccatis. & tunc per virtutē baptismi ei dimitteū. Si vero accedat contritus. tunc iam habet fidem. spem. & caritatem. & dimissa sunt ei peccata quātum ad culpā. Baptism? aut sequēs augmētat in ipso gratiam. & tollit penam. id est. omnē satisfactōem exteriorē. interiorē vero non. Sacramētū igitur & rem simul suscipiūt oēs paruuli. qui in baptismo ab originali mundantur peccato. Adulti quoq; qui cum fide baptizantur. Qui vero sine fide accedunt. v. l. ficte. sacramentū. non rem suscipiunt. Qui autē effūdūt sāguinē pro nomine x̄p̄i. & si non sacramētū. rē tamen resciipiūt. nec tantū passio vim baptismi implet. sed etiam fides & contritō. vbi necessitas excludit sacramētum. Fictē autē accedens suscipit baptismū sed non effectum baptismi. q̄diu durat fictio. recedente vero fictōne. baptism? effectum suum habet. id est. facit quod prius feciss; si fictō non impediuisset. vnde delet totaliter omnia peccata que habebat i se ante baptismū. sed non delz illa que fecit post. nisi quantum ad culpam. q; non est institutus ad delendum peccata futura. sed tantum presentia & preterita. Et etiaz si ita esset. uide retur isti dolus fictōnis patrocinari. constat enim quia si non ficte accessisset. penitentia sequēs peccata post facta nequa q̄ in eo totaliter deleter. Ita q; de illis que fecit ante baptismū non est ei iniungenda penitentia exterior. baptismus eniz non exigit gemitum neq; planctum. exteriorē itelligite. nullus enim adultus saluatur etiam baptizatus nisi habeat penitētiā interiorē. scz contritōnez. sz de alijs que fecit post baptismū iniungēda est ei penitentia exterior. & etiam de ipsa fictōne scdum vnum modū. Est eniz duplex fictō. vna scdum qm aliquis credit baptismū non prodesse. que ē fictio incredulitatis. istam non delet baptism? cū sit baptism? contraria. Vnd de ista iniungēda est penitentia. Est alia fictō scdum quā quis non contrit? recipit baptismū. & hoc est peccatum omissionis vel negligētie. ista totaliter deletur per baptismū. Baptismus enī non solum gratiam confert. sz etiaz cumulū gratie. Est enī caracter illuminās ad sciendum quid faciēdum. & quid non. magis q̄ sciatur p sola naturalia. & debilitat fomitē ac remittit.

XXVII. De sacramēto cōfirmatōnis.

Nunc de sacramēto cōfirmatōnis dicendū est. quod tempe apostolorum non legitur ab alijs q̄ ab ipsis pactum. nec ab alijs q̄ qui locum eoz tenent perfici potest aut debet. Licet autē presbiteris baptizatos tangere in pectore. sed non crismate in fronte signare. Circa essentiam huius sacramēti quinq; exigunt. Primus est forma verborū. Secundū intentō cōfirmantis. Tercius dignitas cōfirmatoris. oportet enī qd sit episcopus. Quartū est ipsa materia. scilicet crisma. Quintum est locus in quo crismatur. scilz frons. Forma verborū talis est. Cōfirmo te signo crucis. & crismate salutis. in nomine patris. & filij. & spiritus sancti. Datur autē hoc sacramētū ad robur ut idonei simus pungere & portare nomen x̄p̄i coram regibus. & hoc signat ipse locus & materia. Loc? quia cōfirmatō fit in fronte. ne videlicet erubescamus confiteri nomē x̄p̄i corāz hominibus. Cor

de enim creditur ad ius. ore autem confit. & hoc sacramētū non habuit petrus quando ad vocem ancille erubuit nomē x̄p̄i. Idem etiā significat ipsa materia. scz crisma. Inunguntur enī pugiles ut difficilius possint capi ab inimicis. Conficitur autem crisma ex oleo & balsamo. Oleū enī significat nitorem consuetudine. & leticiā spūalem p quaz spiritualia bella supantur. Balsamū autē significat odorē bonę vite. per quez interficiūtur serpentes. id ē. demones. Itaq; quando x̄pus insufflauit in discipulos dicens. Accipite spiritū sanctum &c. hec datō significauit gratiam que datur in baptismo. Semel autē iterum dedit spiritū sanctum d celo in die penthecostes ad robur. & hoc significauit robur gratie quod datur in sacramēto cōfirmatōnis. Vnd vrbanus papa. Spiritus sancti septiformis gratia. cum plenitudine sanctitatis sciencie & virtutis in cōfirmatōne confertur. Et iterū Omnes fideles per impositionē manus episcopoz post baptismū debent recipere spiritū sanctū. ut pleni inueniatur x̄p̄iani. Sed distinguitur plenitudo duplex. scilicet sufficientie. & hec datur in baptismo. copie. & hec in cōfirmatōne.

XXVIII.

De collatōne huius sacramēti ad baptismum.

Hoc itaq; sacramētū malchias papa dicit maius esse baptismate. quia a dignioribus datur. & in digniori parte corporis fit. id est. in fronte. vel forte quia maius virtutum augmentum prestat. licet baptismus ad remissionē plus valeat. baptismus quidē est sacramētum intzācium in ecclesiam. cōfirmatō vero est sacramētū proficiētuz et pugnantiū contra mundū. carnem. & dyabolū. Igit in sacramēto cōfirmatōnis non datur alia res. v. l. alia gratia q̄ in baptismo. sed que data est in baptism? cōfirmatur & roboratur. vnde dicim? sine preiudicio qd idēz est caracter baptismi & cōfirmatōnis in essentia. differētia tamē est scdum ratōem. differunt etiā scdum statum. quia alius est status incipientiū. alius proficiētuz & pugnantiū. Nō aut presbiteri dare possunt hoc sacramētū q̄p̄i possunt dare baptismū. quod vno modo maius ē. Quia sacramētū dicitur magnū quattuor modis. Primo quātuz ad efficaciam. & hoc modo dicitur baptismus magnū sacramētū. inuouat enī hoīem totaliter. Secundo quātuz ad essentiā suā. & hoc modo sacramētū eucharistie dicitur magnum ppter dignitatez essētie corporis x̄p̄i. Tercō quātuz ad signū. sicut dicit apostolus matrimoniū magnum esse sacramētū in x̄po & ecclesia. significat enī matrimoniū spūale quod ē inter deū & ecclesiaz. Quarto quo ad effectus p̄rogatiūaz & dignitatē. & hoc modo cōfirmatō & ordo magna sunt sacramēta. Dignior est enī gratia consummata vel cōfirmata. q̄ gratia simplex. non prodest autē cōfirmatō si detur non baptizato. quia cōfirmatō est dispositō baptismi. vnde non potest esse sine baptism? maxime cuz baptismus sit ianua sacramētorū. Nec ē simile de ordine. vbi si quis maiore ordi nē pretermisso minore receperit. sufficit supplere quod obmissū est. quia vn? ordo non ē dispositio alterius. imo diuersi ordines diuersa habent officia distincta a se iuicez. non est aut iterādū cōfirmatōnis sacramētū cū habeat caracterez. hoc sacramētū a ieiunio debet tradi sicut & baptism? nisi aliter cogat necessitas.

XXIX. De institutōne eucharistie.

DE institutione eucharistie dictum est super
us suo loco. Hoc sacramentum excellenter
dicitur eucharistia. id est. bona gratia. quia
in hoc non modo est augmentum virtutis & gratie.
sed ille sumitur totus qui est fons & origo totius
gratie. Cuius figura precessit quando manna deus plu-
it in deserto. unde panem angelorum manducauit
homo. Dominus igitur hiesus ad invisibilia paterne
maiestatis migraturus. celebrato cum discipulis ti-
pico pascha. quiddam memorabile eis commendare
volens. sub specie panis & vini corpus & sanguinem
suum eis tradidit. ut ostenderet legis veteris sacra-
menta. inter que precipuum erat agni paschalis sa-
crificium in morte sua terminari. ac nove legis sa-
cramenta substitui in quibus excellit misterium eu-
charistie. Ideo & per alia dedit. ut hoc unum artius
memorie discipulorum infingeretur. & ab ecclesia de-
inceps frequenteretur. Sed non exinde disciplinam
saxit in posterum. ut post alios cibos sumatur. sed
potius a ieiuniis sumi oportet. sicut apostolus do-
cet. ut singulari reuerentia diiudicet. id est. discer-
natur ab alijs cibis quod dominus disponendum re-
liquit. Sub alia autem specie sumendum instituit. ut
fides haberet meritum. que est de his que non vide-
tur. Et etiam ne abhorreter animus quod cerneret
oculus. quia non habemus in usu carnem crudam
& sanguinem comedere. Panis autem ad carnem refer-
tur. vinum ad animam. quia vinum operatur sanguinem
in quo sedes anime a phisicis esse ostenditur. Ideo
ergo in duabus speciebus celebratur. ut anime &
carnis susceptio in christo. & utriusque in nobis libera-
tio significetur. quia caro christi pro salute corporis.
sanguis vero eius pro anima nostra offertur. Sub utra-
que tamen specie sumitur totus christus. nec plus sub
utraq. nec minus sub altera tantum sumitur. tamen
non fit conuersio panis nisi in carnem. nec vini nisi
in sanguinem. Nec debent dici duo sacramenta. sed
unum. quia sub utraque specie unum & idem sumi-
tur. nec iteratur sacramentum. quia benedictio non
repetitur. Aqua vero admiscenda est vino. quia aqua
significat populum qui per christi passionem redemptus
est. Cum igitur in calice vino aqua miscetur. christo
populus adiungitur. & credentium plebs ei copula-
tur in quem credit. Quibusdam etiam autoritatibus
colligitur quod christus vinum aqua mixtum dedit di-
scipulis. Si quis tamen non intendens introducere
heresim obliuione vel ignorantia aquam pretermi-
sit. non videtur esse irritum sacramentum. nam gra-
tiam ecclesia non apponere aquam dicitur. appo-
nenda est vero in tam parua quantitate quod possit ab-
sorberi a vino. quia christus non mutatur in ecclesia. sed
ecclesia mutatur in christum. **C. XXX.**

De forma & re sacramenti.

Forma ergo panis vel vini que ibi videtur
sacramentum est. id est. sacre rei signum. huius
autem sacramenti gemina est res. contenta
scilicet & significata. Res contenta est caro christi quae
de virgine traxit. & sanguis quem pro nobis fudit.
Res significata & non contenta. est unitas ecclesie.
Sunt igitur tria distinguenda hic. sacramentum &
non res. est species visibilis scilicet panis & vini.
sacramentum & res. est caro christi propria & sanguis
Res vero et non sacramentum. mistica eius caro
Potro species illa visibilis sacramentum est gemine
rei. quia utranque significat. et utriusque similitudinem
gerit expressam. Nam sicut panis pre ceteris cibis
corpus reficit et sustentat. & vinum hominibus letifi-

cat atque inebriat. sic caro christi interiorum hominum
plus ceteris gratias. Et sicut ex multis granis effi-
citur unus panis. ex pluribus visis vinum confluit
in unum. sic ex multis fidelium personis unica ec-
clesia constat. unde apostolus. unus panis. et unum
corpus multi sumus. Ad hoc etiam est similitudo.
quia sicut panis triticeus ex purissimis granis con-
stat. ita corpus christi verum quod traxit de virgine. ex
purissimis membris purificationis operatione spiritus sancti.
Et sicut vinum ex pluribus visis constat. ita san-
guis ex purissimis sanguinibus. Ita & societas ec-
clesiastica ex multis personis a criminali macula li-
beris consistit. In cuius rei tipo facta est arca domini
de lignis sethim que sunt imputribilia. Forma panis
dicitur habere eum corpore christi similitudinem non gra-
tia sui. sed gratia panis cuius fuit forma. Efficit au-
tem quod figurat. unit enim recipientem christi corpori
mistico. Efficit autem non per modum cause efficien-
tis. sed per modum materie. Sicut enim in alio liquore
quod in aqua non datur baptismus. ita sub alia forma
quod sub ista non datur corpus christi. Licet autem signi-
ficatum melius sit & dignius quam significans. tamen hic
habet calumniam. unitas ecclesie dignior est quam cor-
pus christi. quia corpus christi habet dignitatem quandam
scilicet quod est unitum verbo quod nullam habet co-
parationem ad dignitatem aliquam ecclesie. hec autem
vera est ecclesia. siue unitas ecclesie melior est quam cor-
pus christi. Sed hec est falsa. minus bonum non facit
maius bonum. quia quandoque intelligitur. facere
per modum cause materialis. aqua enim baptismi mi-
nus bona est quam mundicia anime. facit tamen per mo-
dum sacramenti. & materie mundicia anime. Similiter
corpus christi per modum sacramenti & materie facit
unitatem ecclesie. & purificat & mundificat. sed per
modum cause efficientis solus deus mundat & di-
mittit peccata. **C. XXXI. De**
transubstantiatione panis & vini.

Dicuntur autem sacerdotes conficere corpus
christi & sanguinem. quia eorum ministerio
substantia panis fit caro. & substantia
vini fit corpus christi. Nec tamen aliquid addit cor-
pori & sanguini. nec augetur corpus vel sanguis
christi. nec conceditur quod substantia panis aliquando
sit caro christi. & sic fiat caro christi. sicut farina facta est
panis. & aqua facta est vinum. nec tamen dicitur. fa-
rina est panis. & aqua est vinum. nec dicimus pa-
nem vel vinum esse materiam corporis vel sanguis
domini. quia non de ea materia formatur corpus. sed
ipsa formatur in illud. & efficitur in illud. Dicit au-
tem damascenus. quod ex operatione spiritus sancti fit il-
le transitus. sicut & conceptio dei. Itaque panis vere
transit in corpus christi. Unde omnes locutiones que
significant transitum concedende sunt. sicut hec. pa-
nis transit in corpus christi. vel transfertur. vel trans-
substantiatur. vel mutatur. vel panis fit corpus
christi. panis erit corpus christi. panis potest esse corpus
christi. & omnes ille ille negande sunt in quibus non si-
gnatur transitus. sicut iste. panis est corpus christi.
De tempore autem transubstantiationis dicimus.
quod in finali instanti prolationis horum verborum hoc
est corpus meum. fit transubstantiatio panis in cor-
pus christi. & hoc pronomen hoc vagam & simplicem
demonstrationem habet. sicut tu cum quis dicit.
tu aperit. & nescit quis sit intus. vel demonstrat cor-
pus christi ad intellectum. scilicet corpus christi quod non est
ibi sed erit. Videtur autem dicendum. quod panis non
transit in aliquo instanti in corpus christi. sed in tempore

tamen non successiue. quia non prius transit vna pars panis in corpus post aliam. Et propter hoc non potest dici quod in aliquanto tempore & toto transeat. vel potest dici quod transit in illo totali tempore in quo proferuntur hec verba. hoc est corpus meum. Vnde tantum tempus exigitur & non minus. itaque successio est in transitu non ex parte panis. sed ex parte prolationis verborum. De priori autem substantia quedam remanent. scilicet color. sapor. forma. pondus. que nec corpus christi afficiunt. nec in eo fundantur. Remanent ergo per se subsistentia ad misterij ritum. & ad gustus fideique suffragium.

XXXII. De his que supra naturam vel intellectu ibi sunt.

Igitur in hoc sacramento quedam sunt secundum naturam. quedam supra naturam. sed non supra intellectum. Quedam supra naturam & supra intellectum. Supra naturam sunt ibi accidentia sine subiecto. ut color. sapor. rotunditas. & huiusmodi. sed non supra intellectum. quia intellectus bene intelligit accidentia sine subiecto per abstractionem. Deus autem potentior est in operando quam intellectus in intelligendo. vnde supra naturam & intellectum est ibi christus etiam in tanta quantitate in quanta est in celo. & non excedit terminos illius parue forme. Vnde dicit damascenus. quod fit ibi operatio supra naturam & intelligentiam. Dicimus ergo quod sub illa totali forma est christus. ita quod sub nulla parte per se. tamen cum frangitur hostia. est christus in tege sub qualibet parte. Et hoc est non tantum ex consecratione. sed ex consecratione. consecrata enim fuit quelibet pars in suo toto. Et est simile in speculo. sicut enim in speculo integro est vna sola imago. tamen ipso fracto in qualibet parte resultat imago. Ita sub totali forma illa est christus qui est imago dei patris. tamen fracta hostia in quolibet parte resultat imago. imo veritas ipsius imaginis que est filius dei. vnde sicut ex oppositione rei ad diuersas partes speculi resultant diuersae imagines. ita ex prolatione verborum que precesserunt & fractione forme consecrate resultat christus in diuersis partibus hostie. Et accidentia que videntur sunt ibi sine subiecto. Nec sunt in corpore christi. sed assistunt ei & velant ipsum ut fides habeat meritum. vnde fallit ibi locus a coniugatis. Ibi enim est albedo. & tamen nihil est in ea album. Sed contra. Ibi est fractio. & aliquid est ea fractum. Solutio. quedam sunt accidentia que per alia accidentia non sunt substantiis. quedam vero per alia. ubi gratia. albedo inest corpori non per aliud accidens. disgregatio vero inest corpori per albedinem. vnde cum ibi non sit substantia panis. albedo ibi est. & tamen nihil est ea album. quia nulla substantia. sed ibi est disgregatio. & aliquid est ea disgregans. scilicet albedo. Eodem modo est ibi fractio. & aliquid est ea fractum. quia fractio est substantie mediane continuatione. vnde cum ibi sit continuitas. vere dicitur quod aliquid est fractum illa fractione. Et sic patet quod non est simile de albedine & de fractione. Item corpus in forma propria non videtur. tamen secundum quod videtur. quia videtur velatum. sed non sequitur. ergo videtur. sic non sequitur. iste videt manum citharistam illius. ergo videt manum illius. nec valet hoc. sacerdos tenet corpus christi. ergo tangit. nam hoc verbum tenet non importat aliquam immediationem. sed hoc verbum tangit importat

XXXIII. De quorundam intelligentia que dicitur

cur vel agunt in missa.

Queritur de his verbis que sunt in canone missae. Iube hec perficere per manus &c. quid demonstratur per hoc pronomen hec. postea de hac autoritate gregori. Vno eodemque momento transit in celum misterio angelorum consociandum corpori christi. & ante oculos sacerdotis videtur. Queritur quid est illud de quo fit ibi sermo. Ad primum dicimus quod per hoc pronomen hec demonstrantur forme significantes. sed pro vltimo suo significato. scilicet pro corpore christi mystico. fructus que in sacra scriptura ponitur signans pro signato. est enim sensus. Iube hec perficere. id est. iube corpus tamen mysticum. scilicet ecclesiam militantem perficere per manus. id est. per operationes sanctorum angelorum qui assistunt sacrificio altaris. in sublime altare tuum. id est. ad ecclesiam triumphantem que est in celis. hoc est. iube iungi ecclesiam militantem. ecclesie triumphanti. & hoc est regnum. venire ad regnum. & sic cessat obiecto. Per sacramentum enim eucharistie assimilatur magis ac magis ecclesia militans ecclesie triumphanti. Ad autoritatem gregori dicimus quod impropria est & gratia diuersorum significantur transitus. & consociatio. & visio. vnde fit ibi sermo quantum ad illa tria de pane. & corpore christi. & de forma. quantum ad transitum fit ibi sermo de pane. quia panis transit in celum. id est. in celeste corpus christi misterio angelorum qui assistunt officio missae ut dicunt sancti. Quantum ad consociationem fit ibi sermo de corpore christi quod trahit de virgine. quia per virtutem eucharistie associatur magis ac magis verum corpus christi mystico. Quantum ad visionem fit ibi sermo de forma que videtur. In huius autem misterij expletione. sicut formam oportet obseruari ita ordinem haberi scilicet ut sit sacerdos. Et intentionem haberi oportet ut illud facere intendat. Aliqui dicunt etiam non recte de illo misterio sentientes posse intendere. non quidem illud conficere quod iam esset recte credere. sed illud agere quod geritur ab alijs dum illud conficit. Et sic adhibetur intentio. & impletur misterium. Illud etiam sane potest dici. quod a brutis animalibus corpus christi non sumitur. & si videatur. Ex hoc autem diuiditur forma panis in tres partes. vna mittitur in calicem. & significat partem illam ecclesie que adhuc uiuit. unde ponitur in calice. quia uita cuiuslibet est in sanguine. Et calix significat passionem huius seculi. unde in euangelio. Potestis bibere calicem. &c. Alie due significant duas partes bonorum qui mortui sunt. Quidam enim sunt in paradiso. alij sunt in purgatorio. Vna ergo pars earum que in calice non ponuntur offertur ad liberationem eorum qui sunt in purgatorio. Alia uero ad gratiarum actionem quantum ad illos qui sunt in paradiso. sicut autem in manducatione corporali sunt quattuor. ita & in spirituali. Primum est manifestatio spiritualis que est diuinitas corporis christi. quale sit. quod nobile quod uiuificatum & huiusmodi. Secundum est delectatio qua delectamur christo. Solum enim dulce et conueniens nutrit. Tercium est assimilatio specialis. Diuinitas autem illa est proprie per fidem. & similiter delectatio. Christus autem manducat nos quia assimilatur nos sibi ipsi. & unit per gratiam quam infundit.

XXXIII.

Verum eucharistie cibis faciet uel nutriat corpus.

Taq; dicit augustinus quod cibus ille non

transit in uentrem sed in mentem. Si autem queritur verum forme ille euanescent vel resoluantur in alios humores. potest dici qd vtroq; modo. Nam potest esse si deus vult qd cibus ille nutrit & faciat corporaliter quantum ad formas. non quantum ad corpus xpi. quia potius est cibus mentis qm vtrius. Et hoc dicit augustinus. qd quidam satiantur & ebriantur tali cibo. super illum locum epistole ad corinthi. Alius quidem esurit. alius autem ebrius est. Dicit etiam innocentius papa tractata de officio misse. qd forme ille resoluuntur in eisdem huiusmodi res in quos resolueretur panis si ibi esset. Corpus vero crbisti non nutrit corporaliter. Desinit autem ibi esse corpus crbisti. qd cito desinit forma panis esse. Nec est dicendum qd desinente forma panis esse. ascendat corpus xpi in celum. aut sacerdote pferente hec verba. hoc est corpus meum. descendat corpus xpi de celo. sed sicut dicebatur secundum vnam opinionem qd ex sola oppositioe colorati ad visum sine aliqua mutatioe mediij aeris fit aliqua imago colorati in oculo. ita ex prolatioe horu verborum. hoc est corpus meum. debito modo facta a sacerdote sine aliquo descensu vel motu e corpus crbisti in altari. & sine aliquo ascensu forma panis desinente esse. e corpus xpi in celo. quod prius erat sub illa forma. & modo non est. Modo quidem sub forma propria corpus xpi est in celo primo & postea. & in altari est verum corpus xpi. tamen per quamdam resultationem sicut superius dictum est. Absit autem ut inhonestam corporis egestionem cibus ille sustineat. qui corpus & animam ad eternam honestatem parat. De quibusdam patribus sanctis legitur quia sola comunione domica diebus tantu dnu cis signati pluribus annis vixerunt. hoc igitur concedere possumus. posse scilicet aliquem ex virtute domici corporis per diuinum miraculu longo tpe viuere. Secessus autem ei fieri exinde omnino non potest. Quid si fiat. secessus eo tempore aut ex reliquijs ciborum preteritoriu. aut ex defectu sui corporis. id esse nec esse e.

XXXV.

De indigne sumentibus vel tangētib;.
Sumere quidem corpus xpi in peccato mortali non est malum in genere. quia si aliquis probabiliter credat se non habere peccatum mortale. licet habeat. sumere corpus xpi non est ei peccatum. Et hec autoritas. si desit fides. vel caritas. iudicium sibi manducat & bibit. intelligenda est si desit in conscientia. id e. si credat se habere mortale. Sed queritur verum illi sacerdos debeat dare corpus xpi quez scit esse in mortali peccato. Et dicitur qd si notorius sit. non debet ei dare. nec in occulto. nec in publico. si autem non sit notorius. non debet ei negare in publico. exemplo domini qui dedit corpus suu iude qui non erat notorius. Dicitur etiam qd aspiceze corpus xpi non est peccatum etiam indignis. imo bonum est. quia cum caritas ut dicit augustinus. sit idem quod desiderium videndi deuz. & fruendi deo. aspiceze corpus xpi p uocatiuu e ad dilectionem dei. & multorum petitiones exaudiuntur in ipsa visione corporis crbisti. unde multis infunditur tunc gratia. quod significatur e in libro numeroru. vbi illi qui aspiciebant serpentes eneam liberabantur a morsibus serpentu ignitoru. Quid viri beeamite percussi fuerunt quia viderunt arcam domi. hoc non fuit ex indignitate eorum. sed quia prohibitum erat eis ne viderent. Tamen tangere corpus xpi indignis peccatum e dupli-

ci ratione. Prima est. quia deus iniquos opio huius. unde sicut caritas exigit coniunctionem. ita odium separatonez & elongatoez. Et propter hoc dicitur Publicanus a longe stans. &c. Presumit ergo qui ei adeo ppinquat ut ipsuz tangat. cum sit indignus. Alia est ratio. quia ut dicit hieronimus super malachiam Panem pollutum comedit. qui ad altare dei indignus accedit. unde qui pollutus est & tangit corpus xpi. quantum in ipso est ipsum pollutum. Qui vero ex sola reuerentia tangit. sicut ille qui subleuat de terra. non peccat. quia sit indignus. Sed sacerdotes indigni qui celebrant peccant mortaliter. quia vel celebrant ut habeant oblationes. vel necurrant infamiam. vel ex aliqua alia libidine. De sacerdotibus vero qui nocturnam patiuntur pollutionem. dicitur generaliter. qd non debent celebrare nisi confessi fuerint prius. nisi necessitas cogat. & tunc conteri debent & dolere. huiusmodi enim pollutio habet causam semper inhonestam. Aut est ex turpi imaginatioe precedente. aut ex crapula. aut ex natura volente se exonerare. & tunc etiam non est ex natura indita. sed ex natura corrupta. unde ibi habet locum autoritas illa. Bonaruz mentium est ibi culpam cognoscere. vbi culpa non est.

XXXVI. De causis institutiois huius sacramenti. & quale tunc datu sit corp; xpi.

Huius sacramenti. Prima est commemoratio passionis xpi sicut ipse dicit. que triplex est. prius est commemoratio amoris que ostendit nobis in cruce. quia maiorem caritatem nemo habet &c. Secunda est liberatio. quia per passionem suam liberavit nos a seruitute dyaboli. & carcere inferni & mortis. Tercia imitatio xpi. ut scilicet imitemur patientiam. & humilitatem. & alias virtutes quas ostendit nobis in cruce. Secunda causa est merituz fidei. quia meritum fidei e & laus. credere quod non vides. & maxie illud quod e supra rationem. Tercia est subleuatio spei. vult enim deus quotidie presentialiter & corporaliter esse inter nos. ut magis speremus obtinere peticoes nostras. Quarta est ut epulemur in azimis sinceritatis & veritatis. Quinta & vltima ad remediuz peccatorum venialium que quotidie facimus. Dicit autem quedam glosa super leuiticum. qd xpus prius suum sumpsit corpus. & postea dedit discipulis. porro tale dedit quale tunc habuit. id e. mortale & passibile. nunc vero sumitur a nobis immortale & impassibile. nec tamen maiorem habet efficaciam. Eucharistia vero intincta non debet dari populo p supplemento comunione. quia non legitur xpus aliqui discipulorum tradidisse panem mtratum nisi iude. Tunc vero non accepit iudas corp; xpi. s; tunc panem. Corpus vero & sanguis crbisti cum alijs discipulis ante perceperat. Et nota qd lucas dicit dominum addidisse. Hoc facite in meam commemorationem. quibus scilicet verbis instituit hoc sacramentum. & tacite premissum destituit. quasi diceret. sicut vetus pascha celebrastis in memoriam liberationis populi de egipto & manu pharaonis. sic d' cetero hoc sacramentum frequentate vos & successores vestri in memoriam mei. qui libero vos de tenebris peccati. & inferni. & de manu dyaboli.

XXXVII. De sacramento penitentie.

Autem dicit hieronimus penitentia est secunda tabula post naufragium. Ite am

brōsius penitentiā est mala p̄terita plāgere. & plāgenda iterum nō committere. Itēz augustin⁹
 Inanis est penitentiā. quā sequens culpa cōquī
 nat. nichilq; profunt lamenta. si replicantur pec
 cata. Ideo sane ita diffiniri potest. Penitentiā ē
 virtus vel gratiā qua commissā mala cum emen
 datōnis p̄posito plangimus & odimus. & plāgē
 da ulterius cōmittere nolumus. Sic igitur in ue
 bis p̄dictis intelligitur non cōmittere. id est.
 nolle cōmittere. Potest etiā dici q̄ descriptio illa
 ambrosij data est sc̄dm esse optimum penitentię.
 quod est quando penitens finaliter perseverat.
 penitentiā quidem non est virtus specialis. sed
 cōmuniter omnium. Nec est in aliqua vi. sed in qua
 liber. id est. in anima secundum quamlibet vim.
 nam & proprie loquendo luctus non est virtus.
 sed status virtutis sicut pax. porro sicut in alijs
 quibusdam sacramentis tria sunt. vñz quod est
 sacramentum tantū. aliud quod est res tantum.
 aliud quod est sacramentū. & res. Ita & hic sac
 ramentum tantū est confessio cum absolutōne sa
 cerdotis. Sicut enim sacramentū baptisimī i du
 obus consistit. scilicet in elemētū. & verbo. & cō
 firmatō i duobus. scilicet crismate. & forma ver
 borum. ita in penitentiā sacramentū consistit in
 confessione peccatoris. & absolutōne sacerdotis
 Et sicut in sacramento baptisimī elemētū ē ma
 teriale respectu verbi. ita confessio respectu ab
 solutōnis. Et sicut elemētū sine verbo non ē sa
 cramentū. nec verbum sine elemēto. ita confes
 sio sine absolutōne vel ecōueiso. Vnde confessio
 que fit non sacerdoti. vñ non suo sacerdoti. non ē
 sacramentū. quia ille non habent potestatem ab
 soluendi. Res tantū est remissio peccati. Sacra
 mentū & res est contritō cordis. Res respectu
 confessionis. & sacramentū respectu remissiois
 peccati. Quidam autem dicunt. q̄ confessio effi
 cit quod figurat. scilicet remissiois peccati. sed
 non omne quod figurat. scilicet quia non efficit
 contritōnem cum ipsa sit posterior natura & tē
 pore. Nec est necesse vt dicunt q̄ sacramentū no
 ue legis efficiat omne quod figurat. sicut i sacra
 mēto altaris forma panis figurat corp⁹ xp̄i. nec
 tamen efficit. Sed reuera forma panis cum for
 ma verborū efficit corpus cr̄isti simpliciter. Ita
 q; sicut baptisimus efficit gratiam in anima bap
 tizati quātū in se est. ita confessio prout sacramē
 tum est contritōnem efficit nisi impediatur. vel
 quantum ad esse. vel quantum ad augmentum.
 Virtute enim confessionis & absolutōnis xl̄ da
 tur. vel augmentatur dolor & detestatio peccati.
 & datur gratiā qua de attritōne fit contritō. &
 ita patet q̄ confessio est sacramētum priusq̄ cō
 tritō. tamē contritō sc̄dm quid prius est. quo sc̄z
 ad attritōnem. In diffiniciōne quidē sacramenti
 ponitur visibilis cōmuniter ad omnes sensū. Vn
 de confessio est visibilis & sensibilis. scilicet au
 ditu. Dicunt autē magistri q̄ confessio & satis
 factō sunt vñz sacramentū contritōis & remis
 sionis peccati. & dicuntur vñz. sicut species pa
 nis & vini ab vnitāte p̄cipalis significati quod
 est peccati remissio. Et sicut absolutō forma est
 cōfessionis. ita inunctō sui sacerdotis informat
 satisfactōnem. aliter enī neutrum esset sacramē
 tum. **C. XXXVIII.** **C. De effectu**
eiusdē sacmēti.

In peccato quidēz duo sunt. ipsū scilicet
 peccatū. id est. macula anime. & seque
 la peccati. sc̄z obligatō pene. Similiter
 in contritōne duo sunt. gratiā. & dolor. qui est
 sequela gratię. In conuersione peccatoris ad deū
 tria sunt. sc̄z peccati desertō. p̄positū non peccādi
 de cetero. & dolor p̄ peccato p̄terito. Hec om
 nia possunt fieri per fidē in formam vel timorem
 seruile. vel etiā solo libero arbitrio absq; gratiā
 d nouo ifusa. non tam sine deo principaliter ope
 rante. quia vt ipse dicit. sine me nihil potestis fa
 cere. Quando autēz homo hec habet. tunc ouertur
 tur ad deū. & ideo tunc deus ouertitur ad pec
 catorē. gratiā ei infundēdo. sc̄dm illud. Cōuer
 timini ad me & e. conuer. ad vos. Gratiā vō sua
 presentia expellit p̄m. & sequela peccati expel
 lit p̄ motus quos elicit ex libero arbitrio. Sed tri
 plex ē sequela peccati que remanz etiam post re
 missionē culpe. Prima est obscuritas visus spiri
 tualis. propter quam non pōt videre clare quid
 faciēdum. quid fugiēdum. hec significata fuit i
 ceco illuminato. qui primo vidit homines quasi
 arbores ambulantes. Secunda est difficultas be
 ne agēdi. que significata est in iusticijs lazari qui
 bus ligatus produit de sepulchro. Tercia est pe
 na temporalis. Duas primas expellit gratiā suis
 motibus per modum cause efficientis. terciā ve
 ro per modū meriti. Ideoq; oportet vt propor
 tione debito modo. quod fit in inunctōne sa
 tisfactōnis. Licet igitur sua presentia expellat
 peccatū. tamē sequela gratię que est in confessi
 one & contritōne non expellit omnino sequela
 peccati. ad minus quo ad terciā. que per satisfa
 ctōem recte expellitur. & ita non superfluit sa
 tisfactō. que valet etiam ad multa alia. sc̄z ad gra
 tię conseruatōnem. & ad augmentum eiusdēz ad
 plenariā absolutōnez. ad fomitis debilitatōem.
 & ad vitandum recidiuatōnem. Vnde versus.
 Seruatur per opus ac crescit gratiā. pena Solui
 tur. atq; fomes languet. fugitur recidiuum. De
 us autēz qui nullū malū vult eē ipunitū. ex mi
 sericordiā mutat illā magnā penā in hāc mīmaz
 Tamen quidam dicunt q̄ peccato mortali mere
 tur quis penam etēznā & tēporalē. sed etēznam
 absolute. & tēporalē oditōaliter. propterea quā
 do quis inchoata penitentiā sed nondum cōple
 ta decedit. punietur maiori penā in vita alia q̄ i
 ista. Nec est inconueniens nec contra dei miseri
 cordiā mīmorez penam mutari in maiorez. quia
 mīnoz penā in p̄sentī. magis efficac̄ & satisfacto
 ria est. & magis grata deo q̄ longe maior in pur
 gatorio. huius ratō est. quia pena p̄fens pure
 voluntatis est. pena vero purgatorij de necessi
 tate. deniq; cum exit homo d̄ hac vita. exit forūz
 ecclēsie. & intrat forū dei vbi grauius puniuntur
 malefici. Exit forū misericordię. & intrat forū
 iusticię. tūc enim misericordiā ouertitur in iudi
 cium. **C. XXXIX.**

De tribus partib⁹ penitētię.
Exiguntur igitur ad perfectam peni
 tētiā tria. scilicet contritō cordis. con
 fessio oris. satisfactō operis. trib⁹ em̄
 modis deū offendim⁹. consensu. verbo. & ope
 & ideo tribus modis eidē reconciliamur. hec est
 viā trium dierum in exodo. de qua p̄ moysen da
 tum est p̄ceptum israhelico populo. Cui etiā

respondet abrahæ triduum. qui pergens ad imolandum filium. die tertia eleuatis oculis vidit locum procul
Triduum quoque Esaiæ prophete dei. quo nudus & discalciatus iuit plangens peccata populi. hic etiam per osee de domino dicitur. **V**isurabit nos post dies duos. die tertia suscitabit nos. **I**onas quoque de niniue (que significat mundum) dicitur. quærat ciuitas magna itinere dierum trium. **M**ox quoque ab eodem iuxta. lxx. interpretes dicitur. triduum quippe de ambulationis referunt ad peccata cordis. oris. & operis. cui triduum subuectionis opponitur. scilicet contritionis. confessionis. & satisfactionis. hoc triduo debemus expectare dominum. iuxta illud euangelicum. **M**iserere inquit turbe. quia iam triduo sustinent me. **I**deo quoque ter in canticis dicitur sponse veni. **V**eni inquit sponsa mea. veni de libano. veni coronaberis. **H**ec est triplex resuscitatio trium mortuorum a domino facta in euangelio. **S**ed quales prespenitentie sunt ista tria. **D**icimus quod dupliciter potest sumi penitentia. **V**no modo ut est punitio. xl. vi. dicta punitio. & modo hoc sunt partes subiectiue. **A**lio modo ut est unum sacramentum de septem. & sic complectitur illa tria que sunt eius partes integrales. **E**st autem triplex forum. dei. ecclesie. & hominis. **F**orum dei est diuina sententia. forum ecclesie sacerdotis arbitrium. forum hominis propria conscientia. **Q**ui iudicatur in foro proprio. non iudicatur in foro dei. **F**orum dei iusticie. forum ecclesie misericordie. forum hominis conscientie. **P**rimus magnus. **S**ecundus minus. **T**ertius minimus.

C. XL.

De contritione.

Quod si itaque contritio dolor pro peccatis assumptus cum proposito confitendi et satisfaciendi. hoc precipitur a domino per prophetas ubi dicitur. **S**cindite corda vestra &c. **I**ste dolor debet esse triplex. ut ait bernhardus. **A**cer. quia offendimus dominum & creatorem omnium. **A**crior. quia patres nostrorum. **A**cerimus. quæ redemptores. **C**ause inductiue contritionis sunt sex. **C**ogitatio. & ex ea pudor de peccatis commissis. **D**etestatio vilitatis ipsius peccati. **T**imor dei iudicij. & pena gehenne. **D**olor de amissione precelestis. & multiplici offensa creatoris. & spes triplex. scilicet. venie. glorie. & gratie. **P**atet autem effectus eius in parte ex vi ipsius nominis. **D**icitur enim contritio. quasi simul ex toto tritio. **Q**uod passiuè intelligendum est & actiuè. **P**assiuè quia totum cor ad literam quasi teritur & scinditur pro nimia angustia & dolore. **A**ctiuè quia tanquam fortissima machina conterit congeries peccatorum. que quasi quidam murus sepabat nos a deo. **I**te hec laqueos conterit & catenas dyaboli. **H**ec destruit carcerem infernale que demones pauerat in inferno ante peccatrici. & vires demonum eneruat. quæ conterit brachium peccatoris & maligni. **Q**uia vero septem dona spiritus sancti contra septem vitia capitalia distinguuntur per oppositum. & dolor de peccato non est proprie contra aliquod vitium sed contra omnia. ideo non distinguitur inter dona. **I**te dicimus quod sicut delectatio aliquando dicitur motus quo imberemus rei delectabili cui annexa est quedam passio mulcebris. sic dolor quandoque dicitur motus quo abhorretur peccatum. cui annexa est tristitia quedam siue passio

quandoque dicitur illa passio contritio. **C**ontritio dicitur dolor primo modo. & sic est meritoria. quia non est pura passio sed motus. & est sensus rei nocive licet absentis. **N**am sensus quidem carnalis exigit rem presentem substantialiter. **S**piritu alis non sed tantum secundum impressionem vel memoriam. unde cum in memoria est peccatum. potest anima dolere de ipso. **E**t etiam melius de preterito quam de presenti. quia peccatum presens delectatio nec carnale habet. que retardat dolorem. **A**nima quoque dimisso peccato melius potest sentire fetorem peccati. quia odoratus spiritualis tunc melius dispositus est. **D**e quantitate contritionis dicitur. **L**uctum unigeniti fac tibi. pl. a. **V**nde prece dicitur quod quilibet vere penitens magis dolet de peccatis suis. quam de morte filij. & si non sentiat. **N**ec tamen oportet quod fleat corporaliter. quia huiusmodi lacrimæ sunt a natura. vel a gratia. vel a libero arbitrio. sed spiritualiter quod est tantum a gratia. tantaque potest esse contritio. quod pena dimittitur omnino. **D**icitur autem a magistris doctrinaliter quod in iustificatione impij quattuor concurrunt tpe simul non natura. scilicet infusio gratie. motus liberi arbitrij. contritio. remissio peccati. **D**icitur autem impius peccator adultus. **P**rimus quidem non meretur. quia non subest libero arbitrio. quia nec eo meretur. quia non est motus liberi arbitrij. neque secundum meremur. cum alius motus non precedat. sed eo meremur duo sequentia. cum sit motus liberi arbitrij informatus gratia. **T**ertius quidem meretur per secundum. & eo meremur quartum. **Q**uarto vero nichil meremur. quia non est motus.

C. XLII.

De confessione.

Confessio est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio. **E**t dicitur confessio. quasi simul. vel ex toto. vel vno. quod passio. nam ille confitetur. qui totum fatetur. **C**onfessio veilis est ad septem. scilicet ad peccati cognitionem. **S**acerdos enim debet notificare peccatori confitenti peccatum. & quantitate peccati. **I**uxta illud leuitico. **H**omo in cuius cute & carne. &c. **I**tem ad satisfaciendum. **E**rubescencia enim confessionis magna pars est penitentie. **I**tem ad peccati certam dimissionem. **A**d dei glorificationem. ad mentis iocunditatem. ad diminutionem pene ex vi clauium. ad multiplicationem mercedis foruz. **D**ebet autem confessio esse simplex & utilis. **H**uili. secreta. frequens. & prompta. siue obediens. **P**recipue quoque debet esse amara. iuxta illud. **S**tatu tibi spe. po. i. a. huius amaritudinis signa sunt. verecundia. humilitas. lacrimæ. fortitudo vincens pudorem. & pronitas obediencie. **I**tem debet esse festina propter quattuor. primo propter incertitudinem horæ. **S**ecundum est quod moras in peccato semper accumulatur peccatus peccato. **T**ercium est quod quanto maiorem moram fecerit in peccato. tanto magis elongabitur a domino. & per consequens tanto difficilius erit conuersio. **V**nde pro principijs obsta &c. **Q**uartum quod in extrema egritudine vix potest aliquis vere penitere. quia illuc rapitur intentio mentis. ubi est vis doloris. multa enim ut ait augustinus occurrunt impedimenta. nam morbus urget. pena terret. filij quos illicite dilexit. & vxor. & modus eum ad se vocant. tene ergo certum. & dimitte incertum.

id est . age penitentia in dum sanus es . Item de
bz esse integra . sedum illud augusti . Caueas ne
verecudia ductus diuidas confessione . Ad hoc
autem qd integra sit nouez exigunt . scz qd sit vo
luntaria . fidelis . propria . accusatoria . vera . nuda
discreta . pura . modesta .

¶ XLII.

¶ Quando & de quibz oportet confiteri .

Sciendum vero quia saltem semel i an
no teneat quilibz postq ad annos dis
cretis peruenerit confiteri omnia pec
cata sua . & suscipere reuerent ad minus in pascha
eucharistie sacramentum . nisi forte de consilio p
prij sacerdotis ob aliquam rationabilem causam
ad tempus ab eius perceptone duxerit abstrin
dum . Et ut aliqui dicunt tantum illas circustan
tias que trahunt in aliud genz peccati tenemur
confiteri . alias autem non nisi velimus . alij dicunt
q omnes illas que grauitate & aperte aggrauant
peccatum confiteri tenemur . sed alias minus
non . Sicut autem confitens circustantias aliqua
do dimittit ne scandalizet confessorem . ita confes
sor debet non inquirere aliquas circustantias
& modos peccati . ne scandalizet confitentem . sic
igitur circustantia aliquado omnino taceri debz
in confessione . sed peccati genus non debet tace
ri . Debet etiam peccator dolere & confiteri de
conis ommissis . que scilicet potuit facere & non fe
cit . De tempore quoqz male expenso . & quia xpi
morum animas deo subripuit . vel in malo confir
mauit . Item de tristitia quam tulit bonis pecca
to . & de leticia quam eis non adhibuit . Item no
solum cogitet qui d . & qualitate fecerit . sed qd in
iuste deum offenderit . Porro venialia non tene
mur ex precepto confiteri . licet bonum sit . Auto
ritas autem iacobi de confitendo alteruz qntuz
ad mortalia est in precepto . quantuz ad venialia
consilium dat . Item qd dicit glosa qd quotidiana
& leuia coequalibus sacerdotibz sunt pandenda .
intelligitur de generali confessione que fit in pa
ma & completorio . Et verum est qd quicunqz of
fendit tenetur satisficere . & confiteri speciali ul
generali confessione . nam qui no confitetur se esse
peccatorem . eo ipso peccatoz efficitur . vnd Iob .
Si dixerimus & c . Et quia quilibet tenetur con
fiteri ad minus semel in anno . qui non habet nisi
venialia . tenetur confiteri illa . Et ita per accidens
& in casu verum est qd aliquis tenetur confiteri
venialia ppter bonum obedientie . Porro verum
veniale requirat contritionem . dicimus qd non ni
si generale . quia per penitencias . & elemosinas .
& alijs pluribus modis dimittuntur venialia . et
etiam in purgatorio .

¶ XLIII.

¶ Quibus personis confitendum sit .

Atenetur ergo penitens confiteri proprio
sacerdoti qui tenetur ei edere sacramen
ta . in quorum collatone vertitur sibi pi
culum nisi faciet posse suum ut sciet cui det . Fal
lit autem regula predicta in quinque casibus . in q
bus potest cui data est potestas imponendi peni
tencias in aliqua prochia ab episcopo audire co
fessionem alterius prochiani . videlicet cum ille ex
traneus peccauit in prochia sua . Itcz si mutauit
ibi domicilium . Itcz si est ibi vagabundus . Item si
petijt & obtinuit licentiam a sacerdote suo quez
videbat imperitum & insufficientem volens ire ad
alium discretum . vel quia longum iter arripuit

petijt licentiam ut posset in itinere confiteri . Itcz
in articulo necessitatis . Sed nunquid in his casi
bus poterit audire confessionem illi quibus no
est data potestas ab episcopo . Respondemz qd
non in primis quatuor casibus . quia licet ipsi pe
nitentes sint absoluti qd possint confiteri . non ta
men sunt illi absoluti qd possint audire . Item pro
prij sacerdos non potuit dare talibz iurisdic
tionem siue potestatem talem . sed episcopus solz
potest illis qui sunt in suo episcopatu non alius
In quinto vero casu secus dico . qz ut ait augusti .
Tanta est vis confessionis . ut si imminet articu
lus necessitatis . sicut quando quis infirmatur ad
mortem . vel debet inire bellum iustum . & deest
sacerdos . confiteatur proximo . & ita non solum
clerico . sed etia laico licet tunc confiteri .

¶ XLIII. ¶ De modo audiendi confessiones & faciendi interrogatores .

Parochialis sacerdos . vel alius cui epi
scopus dederit potestatem audiendi con
fessiones poterit imponere penitentiam
subditis de omni crimine nisi in casibus . Vnus e
de quibus est solennis penitentia iniungenda . ali
us de excommunicatis . quos pot aliquando absol
uere & aliquando non . Tertius vbicunqz iueit
irregularitatem contractam . quia ppter illaz de
bet penitentem remittere ad episcopum ut ipse di
spenset cum eo si potest . vel cum literis suis mit
tat eum ad papam . Quartus est de incendiarijs
Quintus si sit consuetudo in aliquo episcopatu
q aliquozum certa crimina ad episcopum referan
tur . nam horum etia aliqui mittuntur ab episco
pis ad sede apostolicam ppter enormitatem cri
minum . & ad terrorem . Et credo qd episcopus no
intelligitur delegare huiusmodi maiora in simpli
ci delegatone . nisi expresse dictum sit . cum ad ip
sius correptionem videatur specialiter spectare .
Item notandum qd sicut penitens non debet nomi
natim specificare personam cum qua peccauit . nec
circustantias per quas intelligi possit . nisi esset
forte notorium . vel aliter non posset recte confi
teri . ita non debet sacerdos personam specifica
re in interrogatone . sed utiqz insistat caute circa
qualitates persone . s . ut si erat virgo . xl . corrupta .
vidua . vel meretrix . vel coniugata . consanguinea .
vel sanctimonialis . & similia . Porro neqz verbo
neqz facto . neqz signo debz sacerdos reuelare pec
cati confessionem . nisi in vno casu . scz quando aliq
confitetur heresim suam & multos corripit . nec
vult aliquo modo resipiscere . tunc enim sacerdos d
bet dicere omnibus ut vitent illum tanqz hereti
cum ipso premonito . & p se . & per epm si opus e
Vnd versus . Est heresis crimen qd nec confessio
celat .

¶ XLV.

¶ De satisfactone .

At autem ait Gregorius . satisfactio est cau
sas peccatorum excidere . & eorum sugge
stionibus aditum no indulgere . Duplex
est autem excisio peccati . Quedam enim est excisio sim
pliciter que fit per fugam & abstinentiam a pec
cato . quedam violera que fit per contrarium . ut ie
iunium per quod exciditur causa luxurie . Dato
elemosine p quam causa auaricie . Vti vilibus p
quod supbie & huiusmodi Et sic excidere sumit a
greg . Itaqz sacerdotes semper debent aliquam
satisfactone iniungere . licz in contritione aliqua no

omnino tollatur peccatum. quia ipsi non vident hoc. s; xpus cui patet corda. ipse vidit veritatem mulieris. & iō nullaz aliam iniunxit satisfactōne

Notandum tamē q; confessores qdam iniungūt ad fundamētum satisfactōnis. vt abstinerē a peccato. & restituere ablatum. sine quibus non pōt esse satisfactō. **Quedā** ad expeditōne satisfactōnis. vt vitare loca suspiciōsa. mala cōsortia. qdaz ad substantiam satisfactōnis. vt ieiunare. pegrinari. quedaz ad pfectōne & securitatē satisfactōnis. vt opera superogatiōnis. qdam ad pseruatōnem. vt aliquando abstinere a carnib; . a forti vi no. & huiusmodi. qdam etiam ad maius merituz. quedam ad exemplum proximorum. **Et** dicimus q; contritiō quantumcunq; parua sit. omnino tollit peccatum quo ad culpam & penam eternam. sed non quo ad penam temporalem. **Item** magis satisfactō q; quantacunq; datō elemosine. & magis placet deo. non tamē cessare debet datō elēo line. quia penam temporalem minuit. & merituz auget. & aliquando oratiōibus pauperū quib; datur elemosina confertur gratia vel sanitas. v; deuotiō. vel prosperitas. vel augmētum vite tpalis. sicut dicit apostolus. **Consistit** autem satisfactō in tribus. sc; oratiōe. ieiunio. & elemosina. vt iste ternarius contra illum nepharium dyaboli ternarium opponatur. **Oratio** contra superbiam. ieiunium contra carnis concupiscentiam. elemosina contra auariciam. **Elemosina** autem ē triplex. prima consistit in cordis contritiōe. iuxta illud. **Miserere** anime tue p. d. **Secunda** in cōpafsiōe proximi. **Tercia** in largitiōe & manuali cura corporali. & breuiter in quocunq; consilio & s; sidio quod impēdimus proximo. **Oratiō** quoq; triplex est. sc; vocalis. realis. mentalis. **Et** vt ait augustinus. ipsum desiderium continua est oratio. **Est** autem oratiō pius affectus mentis in deū tēdens. plerunq; ne pigrescat in voce; prumpēs. **Vel** sic **Oratiō** est congeries vocum ad aliquod i petrandum in deum tendentiū. **Exiguntur** i oratiōe. xij. sc; q; sit fidelis. secreta. humilis. discretā. deuota. verecunda. secreta. pura. lacrimosa. atenta. secunda. operosa. & assidua. **Ieiunium** etiā est triplex. **Primum** est corporis a cibo materiali. **Secundum** afflictōnis a gaudio temporali. **Tercium** spirituale a peccato mortali. **Dominus** instituit primo ieiunium in paradiso. & postea sanctificauit cum ieiunauit in deserto. **Ieiunium** debet sēper hec quattuor comitari. sc; largitas. leticia. hora. & mensura. **Ieiunio** autē ad maceratōnem carnis annexa sunt duo. sc; vigilie. & flagella. q; etiā quadrupla sunt. **Prima** consistit in armis penitentialibus. sc; cinere. & cilicio. & lacrimis. **Secunda** in pectoris tunctione. & cuiuslibet egritudinis afflictōne. vnde sacerdos debet dicere penitenti. q; omnia ista satisfactōis opera sint ei p parte penitentię. & valebunt ei omnia. si assit deuota penitentiā. **Opus** ex caritate factum i quātum penale est satisfactorium in se. & quātomagis penale. tanto magis satisfactorium est. **Vnde** dare centū magis satisfactorium est q; dare decē alijs paribus. tamen dare decē pauperi est magis satisfactorium q; dare centū diuiti alijs paribus. q; dare decē respectu pauperis plus est penale. q; dare centū respectu diuitis. **Vnde** dominus dixit. vere vidua hec pau. &c. sed cum dilectō dei

non sit penalis. illa locutiō. **Dimissa** sunt ei peccata multa. per accidens vera est. nam quia dilexit multū. fleuit multū. & dimissa sūt ei peccata multa. id ē. pena multoz peccatoz

XLVI. De penitentiā & operibus non satisfactorijs.

Quia vero opera facta extra caritatem non sunt satisfactoria. penitentiā facta in mortali peccato iteranda ē. vel iuxta arbitriū sacerdotis recompensanda. **Item** penitentiā quedā est continua scđum tēpus. vt ieiunium diurnū. celebratiō missę. talis iteranda est a capite si interrupta fuit. quo ad tales penitentiās. **Vita** nazareozū figurat vitam penitentiū. **Item** alia est penitentiā interpolata. vt quando precipitur alicui vt ieiunet decem dies non cōtinuos. si ieiunat quinq; in caritate. & quinq; in mortali non tenetur omnes iterū ieiunare. sed sufficit ieiunare quinq; quos ieiunauit i mortali. **Si** penitens in bono proposito facit penitentiā sibi iniunctā non conscius alicuius mortalis. absolutus ē. vnde si peccata penitentiā recolat aliquid mortale. sufficit illud confiteri & dabitur ei penitentiā p illo tē. **Igitur** ille qui in mortali facit penitentiā digne sibi iniunctā. non est absolutus a pena. q; non erat debitor pene vt pene. sed vt emēdo siue pene satisfactorie. tamē absoluit a precepto sacerdotis. vnde non tenetur eandē iterare. sed q; nō satisfecit tenetur adhuc satisfacere. nam iuxta hieronimū super spmas ferūt. qui bona opera i mortali faciūt. **Item** gregorius. **Interdū** fac quidquid boni potes. vt deus illustret cor tuum ad penitentiā. **Vnde** patet q; illud non est penitentiā. s; pparatiō ad penitentiā. **Sciēdū** autē q; opera mortificata reuiuiscunt. sed non mortua opera. **Mortua** sunt que fiunt in mortali. bona tamen sunt. **Mortificata** sunt illa que fiunt in caritate. & postea moriuntur per mortale. **Licet** autē peccatuz sequens mortificet opera prius viua. non tamen sequitur q; caritas sequens viuificet opera prius mortua. quia mortificare opera viua. & viuificare mortua. non sunt contraria. quia nō sūt respectu eiusdem. quod patet. quia mortificare opera viua. est mortificare opera facta in caritate. viuificare autē mortua. est viuificare opera facta in mortali. que constat non esse eadem. **Porro** opera mortificata dicuntur reuiuiscere. non quia valeat ad substantiā premij. sed q; redeūt i statuz sui originis sc; caritatis. **Et** etiā dicuntur reuiuiscere. quia valent ad multa. sc; ad maiorem radicatiōem caritatis. ad facilius operandum. ad minuatōnem pene purgatoz. ad vitandum casum. ad expellēdū hostes. ad efficacius merendum. ad spēi roboratiōnem. ad satisfactōnis absolutōem. **Similiter** etiā valent opera facta in mortali ad multa. sc; ad tēporalium bonoz multiplicatiōnem. ad pene tēporalis diminutiōnem vel dimissionem. ad gratie habitatiōnem. ad assuetudinem bene operandi. **Nam** licet nullius premij sint meritoria. proprie tamen dominus remunerat ea tanq; meritoria ex sua liberalitate. **Intantū** enim diligit bonum & odit malum. ut nullum bonum irremuneratū. nullum malum impunitum esse pariat. **Interpre**tatiue ergo opus factum extra caritatem est meritorium premij temporalis. **Nec** valet hec argumentatiō. quodlibet malum opus est meritorium

alicuius pene. ergo quodlibet bonum opus est meritorium alicuius premij. Malū enim ex se & ex voluntate habet quod sit meritorium pene. bonum vero ex sola caritate que est principium omnia meriti habet quod sit meritorium alicuius premij.

XLVII. De triplici penitētia.

Species penitentię sunt tres. Nam alia est solennis. alia publica. alia priuata. Solennis est que fit in capite quadrage simę cū solennitate. Dicitur etiā solennis. licet non ita proprie quando aliquis inuitus ad penitentiā agenda mittitur ad monasterium. Hec debet imponi ab episcopo cātum. vel de mandato eius a sacerdote. & pro crimine publico. quod totum commouerit urbem. nec debet imponi clerico nisi deposito. Qui semel egerit eam non debet postea promoueri. nec ministrare in ordine suscepto. Item non debet contrahere matrimonium. si tamen contraxerit tenebit. Publica dicitur illa proprie que fit in facie ecclesie. non cum predicta solennitate. ut cum iniungitur peregrinatio per mundum cū baculo cubitali. & scapulari. vel veste aliqua ad hoc consueta. hanc posset imponere quilibet sacerdos suo parochiano. quia non inuenio sibi prohibitū. nisi consuetudo esset contraria in aliqua ecclesia. Solennis penitentiā non debet iterari. sed alia quolibet potest & debet quoties homo peccat. Priuata dicitur illa que singulariter fit quotidie cum quis peccata sua secreto sacerdoti confitetur. Est autē falsa penitentiā cum sic agitur de vno. ut non discedatur ab alio. vel cū penitens ab officio. vel curiali. vel negotiali non recedit quod sine peccato nullatenus agi preualet. aut si odium in corde gesserit. aut si offensus cuiuslibet non satisfaciat. aut si offensus offendenti non indulgeat. aut si anima contra iusticiam gerat.

XLVIII. De numero & usu clauium.

De numero clauium quidā dicunt quod duplex est clauis. scilicet scientia discernendi. & potestas ligandi & soluendi. Et dicunt quod per scientiā soluitur intellectus penitentis. per potestatem affectus. non tamen omnia aperit scientia. sed potestas perfecte aperit & claudit. Vnde sicut in aliqua arca quādoque sunt due clauis. vna que imperfecte aperit. & dicitur anti-clauis. Altera que perfecte aperit. & dicitur maior clauis. ita est hic. Sed si scientia est clauis quomodo dantur clauis in ordine. Ob hoc dicunt alij quod non scientia. sed officium discernendi clauis est quod datur in susceptiōne ordinum. vnde dicunt quod sacerdos idiota clauem veram habet. sed non consiliarium alterius. scilicet scientiā. & ideo quādoque errat. Alij dicunt quod auctoritas discernendi est clauis. & differt ab altera clauis. scilicet a potestate ligandi. & sol. sicut iudicium & iusticia. Auctoritas enim discernendi soluit & ligat per diffinitionem sententię. potestas vero per executionem. vnde datur sententię est primus vsus clauium. ex quo secundus. scilicet hanc opinionem quā credimus esse veram in glossa super matheum sumitur scientia discernendi pro auctoritate discernendi. Dicimus ergo quod scientia non est clauis sed annexa clauis cōsiliarius. Et potest dici quod aperire regnum celorum nihil aliud est quod exclusum reconciliari ecclesie & introducere. claudere vero est excludere ab eccle-

sia. Et hoc facit deus auctoritative. sacerdos ministerio. peccator vero vite merito. Patet ergo quid est clauis. scilicet potestas siue dignitas discernendi. aut exequendi discretē quod datur in ordinatiōne tam idiotis quam sapientibus. quod autē dominus ait apostolis sic intelligimus. Quodcumque solueritis. id est. cuiuscumque absolutiōne consummatis. Consummatio autē dicitur respectu inchoatiōnis. quia deus inchoat solutiōes dimittendo culpam & penam eternam. & sacerdos consummat dimittendo aliquod de pena temporalis ex vi clauium per impositiōem manuum. & hoc patet in resuscitatiōne lazari. Dixit enim dominus. Lazare veni foras. postea dixit discipulis. Soluite eum & sinite abire. Igitur quādo sacerdos iniungit alicui penitentiā minorem condigna. si decedat illa complera. residuum sine dubio soluet in purgatorio. quia sacerdos non penitus consummavit absolutiōnem. sed in parte. vnde scilicet illam partē quā consummavit absolutus est ille in celo. porro in fide confidente que sacerdos absoluit erant clauis quo ad quid. & quo ad quid non. Errat quidē scilicet veritatem. quia non soluit. eum tamen credit soluit. non erant scilicet iudicij equitate. quia scilicet exteriora oportet eum iudicare. sicut iudex qui punit innocentem scilicet allegata. iuste iudicat scilicet iudicij equitatem. sed non scilicet rei veritatem. Alij exponunt sic. quodcumque ligaueris &c. iuste scilicet licet. Et dicunt iuste quātum ad vtrumque. scilicet quātum ad illum qui ligat. & ad illum qui ligatur. Sed hec expositiō equipollet priori. tunc enim iuste ligatur aliquis. quādo deus inchoat ligatiōnem. & sacerdos consummat. Dicimus ergo quod dominus & tota celestis curia approbat iustam excommunicatiōnem. Sed quādo prelati iniuste excommunicant. tunc non approbat actiōnem excommunicatiōnis. quia peccati est. sed passiōnem excommunicati. Quod autē super illud matheum. Tibi dabo clauis. dicite glō. quas si tunc habuisset. error post in eo locum non inuenisset. sic exponitur. quas si habuisset ita plene sicut postea quādo fuit confirmatus uirtute ex alto. postea non inuenisset in eo locum erroris mortalis.

XLIX. De personis habentibus clauis.

Omnēs sacerdotes habent clauis. & illi soli. Clauis enim annexa sunt ordini sacerdotali. sed liberis habent sacerdotes curati. ligatas heretici. excommunicati. suspensi. religiosi non curati. sed tamē differētī modo. heretici enim habent ligatas. id est. mortuas. sicut paralyticus manus. Excommunicati & suspensi simpliciē ligatas habent. vinculo scilicet excommunicatiōnis & suspensionis. sicut qui habent pedes ligatos. pedes quidem habent. sed non possunt eis uti ad ambulandum. Seculares sacerdotes non curati dicuntur habere ligatas improprie. scilicet quādo non habent materiā. id est. subditos. Et quia nichil possunt nisi de licentiā prelati sui. Sed queritur si religiosus aliquis sacerdos non petita licentiā sui prelati absoluat aliquem de licentiā prelati illius vtrum sit absolutus. Quidam dicunt quod non. quia religiosus ille habet ligatas clauis. Alij dicunt quod absolutus est. quia ligatiōne qua ligati sunt clauis ex parte sua nihil aliud est quam quod non est sui iuris. hoc autē non impedit quomodo possit absolvere sibi subditum. sed non debet absolvere sine licentiā

plati sui unde male facit absoluendo. tñ absolute est. Archidiaconi non habent claves nisi sint sacerdotes. habent tamē potestates ligandi & solvendi per excomunicatōez. Et dicunt hanc potestatem habent per demandatōnem. non officio sue dignitatis. quia episcopus demandavit eis vsqz claviū quo ad hoc. Alij dicūt q̄ hāc potestatem habēt archidiaconi ex officio & dignitate sua. qz dicit decretum q̄ ad officium archidiaconi pertinet cura ecclesiarū. & ordinatō. & iurgia. & contentōsa iurisdictō. que penitus inutilis esset nisi haberet potestatem coercendi per censuraz ecclesiasticam. Et ita sicut habent contentōsam iurisdictōnem ex officio & dignitate sua. ita etiā potestatem coercendi per censuram ecclesiasticam. nec tamen habent claves. quia excomunicare & absolvere non est principalis vsus & substantialis clavis. sed solvere & ligare ī foro spirituali q̄ tantū sacerdotibus conuenit.

¶ De mēsurā penarū cōmuni.

De mēsurā penarū videtur p̄ multas autoritates dicendū. q̄ arbitrio sacerdotis pene omnes taxantur. considra- tis circumstantiis criminis. quantitate. dignitate. qualitate. Item persone dignitate. officio. paupertate. infirmitate siue debilitate. complexionē. cōsuetudine. societate. lacrimis. & deuotōne. Item religionis & tēporis qualitate. necnō & alijs circumstantiis supra positis. unde leo papa. Tēpa penitentiis habita moderatōne constituēda sūt tuo iudicio. put conuersozū animos aspexeris esse deuotos. &c. Item in viij. sinodo. hoc sit positum in iudicō eozum qui presunt. vel quanto tempore. vel quali modo penitere debeāt qui delinquit. Veruntamē regulariter pro peziurio & adulterio ac ceteris criminalibz peccatis siue vitiis septēnis penitentiā est imponenda. sicut dominus precepit mariaz extra castra septē diebz egredi. & sicut p̄pter peccatū septiforme spūss ancti gratiam amisit. ita per penitentiā septennem recupezet. Verūtamen magis vel min⁹ aspa debz imponi. put maioritas vl̄ minoritas criminis cū circumstantiis hoc exposcit. vt patet in sequenti bus.

¶ De quibusdam maioribus penis in canone expressis.

Exipiuntur enim ab ista regula pleriqz casus. scilz quibus p̄pter peccantis dignitatē. vel criminū enormitatem imponitur maior penitentiā. naz presbiter si fecerit fornicatōem. debet agere penitentiā. x. annoz. Item si cognoscat filiam suaz spiritualē quam baptizauit. vel de sacro fonte leuauit. vel in confirmatōne suscepit. vel que sibi confessa fuit. debet agere penitentiā duodeci annoz. & etiam debet deponi. & hoc si crimen est manifestum. Si est episcopus peniteat. xv. annis. Ipsa vero mulier debet omnia relinquere. res suas pangibus tradere. & conuersa ī monasterio deo vsqz ad mortem seruire. Item qui cognouit monialem agat penitentiā. x. annoz. De vitio sodomitico patet per autoritatem augustini q̄ longe maius crimen est q̄ cognoscere matrem. Quocunqz autē modo tale factuz exerceatur preter q̄ itez hoīem & femina ordinatē & in vase debito. vitium contra naturam & sodomiticū iudicatur. Item ma-

triciā debet penitere decem annis. Et dicit. h. q̄ vxorcidium maius peccatum est q̄ matricidū. Alij vero cōmuniter dicunt contrarium. Imponitur tamē maior penitentiā vxoricide q̄ matricide. quia homines promptiores sunt ad occidēdas vxores q̄ matres. Itēz pro homicidio casuali imponenda est penitentiā. v. annozum si culpa precessit casum. aliter nulla nisi forte ad cautelam. si quis per ebrietatem. vel voracitatem eucharistiā euouerit. xl. dies peniteat si laic⁹ est. Clerici vero vel monachi siue diaconi. & presbiteri. lxx. diebus peniteant. episcopi. xē. Si p̄ infirmitate euouerit. vij. diebus. Debet etiam sumi in hoc ultimo casu diligenter & cremari. & cineres iuxta altare recondi. Ex diligenti inspectōe predictē regule cum exceptōibus suis poterit diligens indagator inuenire processū ad satisfactōnem p̄dinezsis criminibus scdūz canones penitentiāles imponendaz. Neqz debet sacerdos a forma predicta recedere nisi p̄pter causam. Alij vero dicunt indistincte omnes penitentiā arbitrariz. Et hāc opinionē videtur amplecti consuetudo. p̄ia tamen esset tutior. sed difficilior.

¶ De qualitate penarū & vi clauum.

Item quedam crimina sunt de quibz nō potest quis agere penitentiā nisi restituat vel renunciet. si tamen potest qd male accepit. videlicet simonia. rapina. & huiusmodi. Item semper debet sacerdos iniungere penitentiā per contrarium respondentē ipsi peccato. vt puta superbo oratōne & humilitatē. auarogargitatez. guloso abstinentiā. &c. Item circa personas obnoxias alijs aliquo vinculo seruitutis. caueat pro posse ne iponat eis talem penitentiā per quam fieret preiudicium illis quibus tenent astricti. & precipue circa coniugatos. Item nota q̄ in foro penitentiā appellatur legitime ferie tres dies septimane. scz secunda feria. quarta & sexta. Pure vero ac proprie solus deus dimittit peccata. & debet pene eterne. Dicuntur autē sacerdotes ligare & soluere tribus modis. ligant enī vel solvunt. id est. ostendunt aliquid ligatuz vel solutum. unde leprosos per se prius domin⁹. restituit sanitati. deinde ad sacerdotes misit quoru iudicō ondrēē mdati. Itē lazaru priore resuscitauit. deinde mandauit discipulis solvere suscitatum. Nam & si aliquis apud deum sit solutus. nō tamen in facie ecclesie solutus habetur. nisi p̄ iudicium sacerdotis. Secundus modus ligandi est. cum satisfactōem penitentiē confitentibus imponit. vel soluendi cum de ea aliquid dimittunt. vel per eam purgatos ad sacramentozum omnium admittunt. Tercius modus est qui fit per excomunicatōnem. & iuxta omnes modos est auctoritas illa exponenda. quodcunqz solue. super terram &c. non tamen simpliciter. quia interdū sacerdos imeritos dānat. & iuste ligatos absoluit. Unde distingue quantuz ad hoc triplex iudicium. Primum dei. Secunduz petri in ecclesia militante. Tercium sursum in curia celesti. Primum est quo deus mundat animam in veritate. & hoc precedit reliqua duo. tempore. dignitate. & effectu. Est enī eius qui claudit & nemo aperit. Secundum est iudicium sacerdotis qui auctoritate clauum ligat vel soluit in terris. id est. ostēdit

esse ligatum vel solutum a deo Et p^o hoc sequit^r tertium quod est approbatōis. scz celestis curie & angelozū. Scđum hunc ergo ordinez sic expo- ne. Quodcunqz ligauis super terram iudicō pe- tri. vel iuste. vel clauē non erzante. erit ligatū & in celis. scilicet per approbatōnem celestis curie. Quia quod in his pars ecclesie militans facit in terris. approbat pars eiusdem triumphans in ce- lis. Veruz autē remissio fiat per maluz sicut per bonum ministrum. dico qđ boni remittunt ex of- ficio & vite merito. sed mali tm̄ ex officio.

CLIII. C. De pena excōmunicatōis.

Et autē excōmunicatō a cōmuniōe ec- clesie sepatō. & sic ppter contumaciam vel aliam manifestam offensam. Consi- stit autēz hec sepatō in sacramentis & oratōibz ecclesie. & mensa corporali in collocatōne cōmu- ni & salutōne. Excōmunicatōnum alia maior alia minor. illa est maior que promulgatur in ali- quos. vt cum dicitur. Excōmunicamus petrum. vel martinuz. vel om̄es vsurarios. hec arcet a sa- cramentis. & ab ingressu ecclesie. & cōmuniōe fi- deliuz que est in tribus predictis. Minor est que contrahitur ex participatōne cum illis qui sunt in maiori. hec sepat a perceptōne sacramentozū. non a cōmuniōe fidelū. non em̄ trāst excōmu- nicatō in terciā personā. nec etiā in quosdā qui excipiuntur in decretis. De hac potest absolue- re quilibet sacerdos. de priorē tm̄ qui inulit. v^o su- perior. Item excōmunicatōnū quedā est iusta. qđ- dam iniusta. Iusta est que fit animo corripienti. & ppter culpam debitaz iuris ordīe seruato. In iusta est in qua predicta obmittuntur. Habuit autem ortū excōmunicatō ab apostolo qui excō- municauit corinthiū fornicariū tradens eum sa- thane vt spiritus eius saluus fieret. habuit etiāz ortuz a veteri lege ab illā maledictōe que facta est super non obseruantes legē. Aliter etiā de scribitur hoc modo Excōmunicatō est a qualibz licita cōmuniōne. vel legitimo actū sepatō

CLIII. C. De inflicta a iure & a iudice.

Traqz autēz infligitur quādoqz a iure. quandoqz a iudice. A iure infligitur maior in xvij casibus. Minor autēz ex- cōmunicatō siue suspensio infligitur ipso iure. v^o ipso actu quo ad deum. statim cum quis peccat mortaliter. quo ad deum. & quo ad ecclesiaz. cuz quis cōmunicat cum excōmunicatis. Item qđdo- cunqz quis in notorio crimine repellitur a sacra- mentis viuus & mortuus nisi penitent. Infligi- tur similiter a iudice vtraqz maior quidez scđm hoc. & quosdā alios tm̄ ab episcopo. sed hoc itel- lige cum solennitate expressa in iure. hic est enī spiritualis mureo episcopi. Alij vero prelati qui presunt ecclesijs collegiatis & habent iurisdicti- onē sup subditos suos vt abbates. archiepiscopi vel plebani possunt excōmunicare etiāz maiorē. sed non cum predicta solennitate. Inferiores ve- ro sacerdotes prochialium ecclesiarū qui non ha- bent iurisdictōem i subditos vt possint itez eos cognoscere vel iudicare ordinarie. non possunt excōmunicare maiorē. nisi vbi hoc obtinent d cō- suetudine. nā in talibus cōsuetudo dat iurisdicti- onem. Minor autē ab episcopis & aliarū ecclesia- rum prelati infligi potest scđum om̄es. Potest

autem prelatus penam istam infligere subdito suo tm̄. vt ei qui cōmittit crimē in parochia sua Maior infligi debet pro contumacia tantuz que triplex est. nam alia est in non veniendo ad iudi- ciuz. siue quia pemptoria citatōne recepta veni- re contēnit. siue quia malicōse seipsuz occultat. siue quia ipedit ne possit ad eum citatō puenire Alia quando citatus venit ad iudiciū. sed non vult stare iuri. vel ante finitā cause examinatōez contumaciter & illicētiatus recedit. Alia vero quando offensa eius est manifesta. & iussus a iu- dice non vult emendare. Quādo cunqz ergo ali- quis fuerit vocat^r vel admonitus tribz edictis. vel vno pemptorio pro omnibus. potest si contu- max fuerit excōmunicari. non distm̄cto vtruz p- modica. vel pro magna causa fiebat vocatō ul' ad- monitō. quia semper est ibi contumacia que est maximū crimē. Minor autē excōmunicatō potest tiam iponi pro alijs culpis.

CLV. C. De absolutōne vinculi excōmuni- catōnis.

A bonni vero excōmunicatōne maiorā lata a iure potest excōmunicatus ab- solui a suo episcopo. vel proprio sacer- dote. nisi conditor canonis reseruauerit sibi spe- cialiter absolutōnem. Reseruatur autem papa sibi absolutōnem taliū in sex casibus. Vnus est d illo qui verberat clericum. quē nullus potest ab- soluere nisi papa exceptis casibus. scz si est in arti- culo mortis. Si hostiari^r alicuius potestatis s^o p- terextu officij sui malignatus clericum lesit. dū tamen grauitet non vulnerauit. Si monach^r ver- berat monachum vel regularem. vel etiā scđum quosdam secularis secularem. dum tamē viuant in cōmuni. si sit mulier. si sit seru^r. & hic si verbe- rauit clericum in fraudē dñi vt subtraheret se il- lius obsequio. vel si dominus ppter hoc sine cul- pa sua grane damnū sustineret. Et hos duos ca- sus intellige nisi essz grauis & enormis excess^r Item si fuerit leuis iniuria quam intulit clerico. Item si sit infirmus. vel pauper ipubes. vel senex vel valitudinarius. si habet inimicitias capitales. in istis cēto casibus potest verberans clericū ab- solui ab episcopo suo. in primo tamen casu & du- obus vltimis excepto ipubere debet eis iniunge- re quos absoluit sub debito iuramenti. qđ cessan- te impedimento ad romanaz ecclesiam vel eius legatum accedant. mandatum super talibus rece- pturi. Sed cōmunis est opinio qđ non reuiuiscat excōmunicatō semel extincta. si tamē nollet ad- plere mandatuz impedimēto cessante debz excō- municari. Secundus casus in quo non pōt epus p- prius absolue- re de illo qui incēdit ecclesiam. & est denunciatus excōmunicatus ab episcopo. nam ante denunciatōnem ab epō potest absolui Tercius est d illo qui frangit ecclesiam. & simili- ter est denunciatus excōmunicatus. Quartus ē d illo qui scienter & sponte picipat excōmūca- tis a papa. & eos recipit in officijs. Quintus d il- lo qui falsat literas apo. se. Sextus est d illo qui cōmunicat excōmunicatis in crimine. Talis enim quia ratōne criminis damnati videtur in eum de- linquere qui damnauit ab ipso excōmunicatoze. vel suo superiori. licet non sit alias subditus ei^r merito dlicti est absolutō requirenda. qz faciētē & osentientē par pena ostringit. vtz si difficile

fit ex aliqua causa iusta q̄ ad ipsum excōmunicatozem absolvens accedat. conceditur indulgētia inuis. vt prestita iuxta formaz ecclesie iuratoria cautōe q̄ excōmunicatozis mandato parebit. a suo episcopo absoluat. vel sacerdote pprio. a sentētia vero iudicis non potest absolui excōmunicatoze suo. vel etiā ab eius superiore si ad illū fuerit appellatū. vel si excōmunicatoz negligenter vel malicōse differat absolutōem. & in alijs casibus in quibus potest iudicare d̄ subditis suffraganeoz suozum. Excōmunicatus maiori excōmunicatōne pro contumacia. id est. quia nolebat venire ad iudiciū. vel stare iuri. debet absolui recepto ab eo prius iuramento q̄ stabit mandato ecclesie. debz autē mandatū fieri vt pareat iuri. Cuz vero pro offensa est excōmunicatus. aut offensa manifesta est per sentēciam vel facti cui dentiam. ita q̄ non est locus inficiatōni. aut est dubia In primo casu debet ante absolutōem sufficiens prestari emenda. In secūdo vero sufficit ad relaxandā sententiā si parendi mandato cōpetēs satisfactō prebeat. Debet etiā mandari sibi premissa satisfactōne debita pro offensa. q̄ de cetero similia non cōmitat. nisi quātū a iure est sibi permissum. Item debet dicere iudex hec vel eq̄ pollentia. **A**utoritate qua fūgoz absoluo te &c.

¶ C. LVI. De generalibus remissionibz v̄ indulgentijs.

Quāz autē papa facit generalē remissionē pro subsidio terre sancte vel simili. & aliquis contritus & confessus sic fecerit elemosinā habens piam & catholicā deuotiozem. credens simpliciter ac pure illud quodcūqz solueris &c. valet sibi elemosina ad onus penitētie subleuandum. & hoc ppter hoc. scilicet ppter deuotam erogatiōem. & quia obligat eum qui facit remissionem. imo & totam ecclesiā vt suffragetur ei. Sciendum tamen q̄ maioritas & minoritas remissionis pene attenditur scđum tria. scz maiorē vel minorē deuotiōem ipsius penitentis. & eozum qui suffragantur scđum maiorē vel minorē numerū eozundē suffragantiū. Valz etiā ad venialiū deletōnem. Item valet peccatori offerenti ex pia deuotiōne licet informi ad gratiē impetratiōnem. **¶ Guibelmus antiodiodoreū.** Ad hoc autē q̄ huiusmodi relaxatiōes tantum valeant quantū promittit ecclesia. exiguntur. vi p̄imum est potestas ligandi atqz soluendi. scilicet vt absoluat ille qui absoluitur a prelato. vel ab alio de prelato p̄cepto. Secundum est necessitas loci. et illius cui fit relaxatio. vt quando non potest ieiunare pze debilitate. vel peregrinatiōes iniunctas facere. Tercium est deuotiō fidei. vt scz credat ecclesiam tale m potestates habere. Quartum est status illius cui datur. vt scilicet sit in statu contriti. oportet enim q̄ habeat caritatem. Quintum est discretō. vt scilicet discernat apud se pro quanto vellet exonerari. vel quantum vellet dedisse vt absolutus esset a tanta penitentiā. Sextum est iusta estimatiō. vt scđz q̄ ei dimittitur ipse recompēset. Sed ecclesia tacet illam duabus de causis. Prima est. quia si de terminaretur non essent fideles ita prompti ad dandum. sicut si predicaretur laicis q̄ tantū valet vnum opus meritoriū in caritate factum ad

vitam eternam. quantum mille facta extra caritatem. non essent ita prompti ad faciendum bona opera. Secunda est quia si caritatē habet ille cui fit relaxatiō cum caritas nō sit sine fide. habebit iustam estimatiōem de oibz his. Fides enim ad iuncta caritati est iusta estimatrix operū spiritiualium. Ad illam autoritatem. **Q**uodcumqz solueris &c. dicimus q̄ intelligendum est iuste. & p̄ iuste intelliguntur ista sex que dicuntur. Aliena tō quidem pecunie satisfactōia est. cum sit vere penalis. Et ideo quantū ad relaxatiōnez pene peioris dōitōnis est pauper q̄ diues. sed simplicitē est melioris. scz quantū ad relaxatiōnem que fit per contritiōnem. Cuius enim & efficacius contritur pauper q̄ diues ceteris paribus. Et per cōtritiōnem efficacius dimittitur pena peccati. q̄ p̄ elemosinarū largitiōnem. Si autē obijciatur voluntas p̄ facto reputabiē. intelligēdum est quātū ad meritum vite eterne. non quantū ad relaxatiōnem pene. nec valz hec argumētō. velle mereri est mereri. velle seruire deo. est seruire deo. ergo velle satisfacere ē satisfacere. dico q̄ ad hoc q̄ ali quod opus sit meritoriū. v̄ dei seruitiū n̄ sufficit q̄ sit ex caritate. sed ad hoc q̄ sit satisfactōrium. exigitur q̄ sit ex caritate. & q̄ sit penale. Et sic quia voluntas satisfaciendi non est penalis. non est satisfactōia. **¶ C. LVII.**

¶ Adhuc de eodem.

Quō in relaxatiōibz peccatorum obliuioz. & votoz fractozum cū iusta estimatiōne non possunt fieri. De his sic intelligendū q̄ dimittuntur vel in parte. v̄ i toto. De cruce signatis dicimus q̄ non est necesse q̄ assumpta cruce statim euolent si decedant. Sed illa relaxatiō intelligitur vt in pluribus. frequenter em̄ illi qui accipiunt crucem parati sunt mori pro christo. & in hoc pposito augmētatur eozum caritas. & per hoc contritiō. sicqz dimittit eis pena. sicut dicitur de magdalena. quia dilexit multum. fleuit multū. Et quia fleuit multum. dimissa sunt ei peccata multa. Ad illud ergo q̄ dominus papa habet plenitudinē potestatis dicimus. q̄ habet vt faciat cruce signatos p̄cipies omnium suffragioz ecclesie. sed non vt illum qui est debitor pene. faciat euolare sine solutiōne pene. imo necesse est q̄ faciat dignos fructus penitētie. Sicut etiam non pōt facere quin vsurarius cruce signatus restituat quod habz d̄ vsura. ad hoc q̄ eius pegrinatō sit ei vtilis. De remissionibus autē quas faciunt epi idē dico quo ad subditos eozundē. quo ad alios vero valebit tanq̄ simplex elemosina & non plus. nisi quibus vt prodesse possent p̄prij iudices sp̄aliter ocesserūt. nūquid ergo poterit penitens post collatiōem talis elemosine cessare ab executiōe satisfactōnis sibi ab ecclesia imposita non credo. tum quia non ē certus vtum sit adhuc tota illa pena remissa. tum quia saltem ex honestate debet p̄ ieiunia & & alia bona opera satisfacere ecclesie quam lesit scandalizando eam si fuit peccatum manifestum. uel etiā si fuit occultum subtrahēdo seipsū. cū ppter p̄m se reddidit inutilem. Quid si omnes clerici qui suffragantur pro isto offerente sint in mortali. nunquid ualebunt isti suffragia eozum. non uideatur. quia peccatores nō exaudit deus. Sed dicendum est q̄ ualent. quia tria dicuntur

esse in ecclesia que semper inuariabilem retinent efficaciam. scz uirtus ueborum. uirtus sacramentorum. & desiderium ecclesie. Nam etiam si tota ecclesia militans esset in mortali. tamen ista ualent his pro quibus fierent. Vtrum autem sacerdotes possint facere comutationes ieiuniorum & satisfactorum ad petitionem ipsorum penitentium Credo breuiter qd sic. dum tamen discreti. & propter causam. & circa subditos suos. Non tamen hoc extendo ad vota in quibus strictius proceditur.

LVIII.

De reditu peccatorum. & de purgatione venialium.

Quidam autem dicunt peccata dimissa per reditu simpliciter redire. & quo ad reatum. & quo ad penas. & quo ad omnia. Isti muniunt se testimonio euangelij. scz ue neq omne debitum &c. Alij dicunt qd non sed ideo dicuntur dimissa redire & imputari. quia propter ingratitudinem ita reus & peccator e ostenditur ut ante fuerat. Isti inducunt pro se illud nau sedum. lxx. interpretes. Non iudicabit deus bis &c. Tercij quoqz dicunt qd non redeunt. sed cum committimus peccata eiusdem generis dicunt redire quadam similitudine. sicut flores redeunt i uere Quartj dicunt qd redeunt in quattuor casibz tantum. Vnus est propter fraternu odium. ut in euangelio. Serue neq &c. Secundus propter crimen apostasie. uel heresis. Tercius propter penitentia penitentie. Quartus si contemnat quis penitentia sibi iniuncta adimplere. Due prime opiniones sunt magis solenes. S3 nuquid peccata selesse tenetur quis iterum confiteri. Dicat qd non regulariter. Solent tamen excipi quattuor casus. vnus cum sacerdos suus cui est confessus est iperitus. quia tunc debet cum illius licentia iteru confiteri perito. Alius pro contempu satisfactoris. Tercius cum pro enormitate delicti sacerdos audito crimine remittit eum ad superioru. qui iterum sibi crimine exposito penitentia ei imponit. Quartus si quando confessus est non pponere abstinere a peccato. uel confessus est de vno peccato & non de alio Ab infirmis in periculo mortis positis pura est confessio peccatorum inquirenda. non tamen illis imponenda est quantitas penitentie sed innotescenda. & amicorum orationibus & elemosinarum studijs pondus penitentie subleuanduz si forte migrauerint. nam ut ait grego. Anie defunctorum quattuor modis absoluntur. aut ab solutionibus sacerdotum. aut precibus sanctorum. aut carorum elemosinis. aut ieiunijs cognatorum Venialia delentur sex modis. scilicet per eandem eucharistie sumptionem. per aque benedictione asperione. per elemosinarum largitionem. per oratione precipue domice. Itz per generale confessione que fit quotidie in ecclesia. ubi non solu venialia. sed etia mortalia oblita credendum est deleri. Itz per epalem benedictione uel sacerdotale. & hoc intelligo circa eu qui facit uel accipit ista. uel eorum aliqua cum deuotione. Item uidetur qd etiam p quodlibz bonu opus deleant.

LIX. De sacramento extreme unctionis.

U unctionis extreme sacramentu ab apostolis institutum legitur. ait enim iacobus. Infirmatur quis in uobis &c. In quo

ostenditur duplici ex causa hoc sacramentu institutum. scz ad peccatoru remissionem. & ad corporalis infirmitatis alleuationem. si tamen expediat ut in utroqz alleuetur Et sicut in alijs sacramentis ita & in isto. aliud e sacramentu. aliud res. Sacramentum est ipsa unctio exterior. res sacramenti unctio interior que peccatoru remissione. & uirtutum ampliacione pficitur. Et si ex contemptu. uel ex negligetia hoc sacramentum obmittitur. piculosum e & damnabile. Materia igitur extreme unctiois e oleum ab episcopo consecratum. q dicitur oleu ad infirmos. In isto sacramento non imprimi character. quoniam e ad complementum penitentie q non habz characterem. Et ille multe unctioes cuz in significando sunt unum. sunt unum sacramentum. sicut forma panis & uini. Proprius autem effectus huius sacramenti e remissio peccatorum. que sep consequit digne recipies. s3 non sep consequit corporale sanitatem. quia nec expediat. Itz cum sacramentum illud sit consumationis. & quantum ad hoc sit dignius q baptismus. & confirmatio q sunt iniciationis. tam non apponitur ibi balsamuz. quoniam exuentibus sufficit ibi nitore conscientie. ac i articulo necessitatis. nunquid pot alius q sacerdos iungere sicut & baptizare. no na solus deus baptis male infundit gratiam. propterea a quocunqz datur. ual3. S3 ad remissionem peccati opatur clauis. vno cuz hoc sacramentu ad remissionem sit peccati. annexa est ei clauis sacerdotij. oratio igitur. & oratio fidei. & oleu e essentia huius sacramenti sunt. sicut e essentia baptismi sunt aqua. & forma uerborum. & intentio baptizandi. Itz uero est oratio e essentia. quia p ipsam habet unctio qd sit sacramentum. Est aut talis oratio. p istaz suauissimaz uel sanctissimaz unctioem. & suaz piissimaz misericordiaz dimittat tibi deus quidquid peccasti p uisum. p auditum. & sic d alijs Datur aut tantu adultis. quonia actualia commiserunt. & infirmis. qz eius effectus sanitas est.

LX. De sacramento ordinis.

Ordo est signaculum sacrum quo spiritalis potestas traditur & officium. Dicuntur aut ordines sacramenta. qz in eorum pceptione res sacra. id est. gratia conferuntur qua figurant ea que ibi geruntur. Tales etiam decz esse ministros christi qui septiformi gratia spiritus sancti sunt decori. quoz doctrina et conuersationis forma eadem gratia in alijs transfundatur. Igitur in sacramento septiformis spiritus. vij. sunt gradus ecclesiastici. scz hostiarum. leutores. exorciste. acoliti. subdiaconi. diaconi. sacerdotes. Omnes tamen clerici uocantur. id est. sortiti. Corona enim signaculum est quo signantur in partem sortis ministerij diuini. Corona regale decus significat. & seruire deo regnare est. unde ministri ecclesie reges esse debent. ut se & alios regant. quibus ait petrus. uos estis genus electum. regale sacerdotium. &c. Summitas capitis desuper nudatur. ut eorum mens ad diuina libera monstretur. que reuelata facie gloria dei contempletur. Clericus enim secretorum dei non ignarus esse debet. Tondentur & capilli usq ad reuelationem sensuum. id est. oculorum & aurium. ut uicia in corde & opere pullulantia doceantur precipienda. ne audiendum & intelligendum uerbum dei prepediatur. Pro quo seruato reddetur

in excelsis corona tonsure autem ecclesiastice
 usus a nazareis exortus videtur. qui prius crine
 feruaro deniq; ob vite continentiam caput rad-
 bant. & capillos in igne sacrificij ponebant. Pri-
 mum igitur ordinez habet hostiarum. cuius offici-
 um est ecclesiam custodire. quem assumpsit dñs
 efficiendo de templo vendētes &c. Secundū hēt
 lector. cuius est recte pronuntiare lectōnes ve-
 tēta. & dicta prophetarū predicare. Hunc assū-
 psit dominus in medio sinagoge ubi legit illud
 esaiē. Spūs domini super me. Tertium est exorci-
 starum. quozū est obsessos a demonib; liberare
 In cuius signum ipsi accipiunt de manibus epi-
 scopi libzū exorcismozum. hoc officiū assumpsit
 dominus demoniacos liberando. Quartum est
 acholitozum. id est. ceroferrarioz qui ferūt duos
 cereos in festiuis diebus quando legitur euāge-
 lium. in signum duozum preconū helie & enoch
 qui precedent secundū aduentū. In non festiuis
 diebus non defertur nisi vnus. in signum aduen-
 tus primi. in quo solus iohannes fuit precursor
 hunc assumpsit dominus dicēs. Ego sum lux mū-
 di. Quintus est subdiaconozū. quozum est mimi-
 strare diaconis. quod fecit dominus cum lītheo
 se precingens lauit pedes discipulozum. Sextus
 est diaconozū. id est. leuitarū. quozū ē predicare
 & sacerdoti ministrare. quo usus est dominus p̄di-
 cando. & carnem suam ac sanguinem apostolis
 ministrando. Septimus est ordo presbiterozum
 id est. seniozum. quozum est corpus domini con-
 secrare. quod fecit dominus in cena. Corona vō
 non est sacramentū sed sacramentale. Est em̄ p̄-
 paratō materialis ad suscipiēdos ordīes. sicut p̄-
 signatō in baptismo. Et nota q̄ preparat in p̄ez
 domini. vnde illud dicitur. Dominus pars here-
 ditatis mee. &c. Porro quidam dicunt q̄ supra
 sacerdotium non est ordo. quoniam iste excellen-
 tissimus est. & alij qui vidētur superiores ad istū
 reducuntur. Alij vero dicunt quibus nos conse-
 timus. q̄ episcopatus & archiepiscopatus sunt
 ordines. & ita sunt no uem. Licet em̄ sacerdoti-
 um dignissimū sit quantum ad dignitatē rei con-
 secrate. tamē episcopatus dignior est quantū ad
 qualitatem. quia dat potestatem consecrandi.
 Archiepiscopus autē episcopum consecrat ex of-
 ficio. hoc tamē aliquando & episcopus facit. Pri-
 matul autē & patriarchatus ab his non differūt
 nisi scdm maiorem & minozē potestatē. Decana-
 tus & archidiaconatus non habent sacrū signa-
 culum. sed sunt dignitates amniculantes ad or-
 dines. iuuant enim epos.

CLXI. C. De impedimento ordinariorum.
 & primo d̄ crimine & bigamia.

Impedimēta promouendorū sūnt q̄les
 debeant esse promouendi ostēdit apo-
 stolus. Continentur etiam his versib;
 Primo precipitur q̄ sit sine crimine presul. Mono-
 gamus. sobrius. prudens. ornatu. & hospes. Ca-
 stus. docens. non percussor. non litigiosus. Non
 cupidus. bene dispositus. non neophytus ne. Ta-
 lia apostolica que p̄ezit regula iussit. Licet autē
 videatur regulam posuisse in episcopo tantū
 tamen ut ait augustinus & ambrosius inducens
 ad hoc probandum auctoritatez scilicet. extendēda
 est etiam ad alios ordinaros. Debet igitur or-
 dinandus esse irreprehensibilis. & a propria con-

scientia. & a publica fama. & ab eo qui in eius ele-
 ctōnem vel ordinarōem consentit. Oportet igitē
 euz fuisse virū. vxoris vni. i. monogamū post
 baptisimū scdm hieronimū. Dicit enī q̄ post ba-
 ptisimū homini prozusus inuouato. nec stupra
 nec alia que ante baptisimū fecerit obsunt. Vñ
 si ante baptisimū habuit vxorem que obierit. &
 postea aliam duxerit nō est irregularis. quia nō
 fuit bigamus post baptisimū. Hic tamē nō adhe-
 reimus hieronimo sed augustino qui dicit cōtra-
 rium super epistolam ad titum. Et si enī baptis-
 mus tollat peccatum. & penam pro peccato obi-
 tam. non tamen irregularitatem. quoniam hec nō
 est peccatū vel pena peccati. s; tantū tollit quā-
 dam formā sacramenti ecclesiastice ordinarōi ne-
 cessariam. verbi gratia Dicit ibi augustinus q̄ si
 cut plures antiquoz patrum vxores. signauerūt
 diuersas ex omnibus gētib; ecclesias futuras vni
 viro subditas. scilicet xp̄o. sic noster antistes. id ē
 episcopus siue sacerdos euangelicus vnus vxo-
 ris vir. signat vnitatem ecclesie ex omnibus gen-
 tibus vni viro subditam. id est. crhisto. vnde si
 desit alicui hec forma sacramenti. non potest pro-
 moueri in episcopū siue presbiterū. licet tamē nō
 peccauerit in bigamia. nec baptisimus eū ab hac
 irregularitate absoluit Sicut nec feminā que eti-
 am cathecumina primo corrupta fuerit absoluit
 baptisimus ut possit inter virgines dei consecra-
 ri. Et nota q̄ etiam si vnam vxorez habuit q̄ fue-
 rit bigamia. reputabitur bigam. Similiter si for-
 nicata est mulier cum alio anteq̄ duceret eum i
 coniugiū. vel etiam ut dicunt quidam cum ipso
 Oportet em̄ q̄ virginem duxerit. aliter reputa-
 bitur bigamia. & per consequēs ipse bigamus.
 Vnde qd̄ dicitur vnus vxoris virum. debet intel-
 ligi cum triplici exclusionē sic virum vxoris em̄
 scilicet singularitē. id est. vnus non plurū vxo-
 rum. Item em̄ vxoris non concubine. id est. q̄ fu-
 erit tantū vxor eius. & nunq̄ cōcubina. Itē vxo-
 ris inq̄ tantū vni? hoīs. s. trāsiuē nō plurim.

CLXII. C. Adhuc de impedimento bigamie

Sciendum vero q̄ alia est ratio in coniu-
 gio q̄ in fornicatōne. quia in pluralita-
 te nuptiarum sic transitus a viro in vi-
 rum. vel ab vxore in vxorem. quod non fit i plu-
 ralitate fornicatōnum. Vnde euz vna fit ecclesia
 sponsa crhisti tanq̄ vnus viri. sacerdos vel epi-
 scopus qui tipum gerit ecclesie debet esse vnus
 vxoris vir. Fornicatō autē vna vel multiplex nō
 impedit promotōnem. quia ibi non deperit for-
 ma sacramenti. Et quia etiam ipa ecclesia cui? ge-
 rit tipum sacerdos quotidie fornicatur i mēbris
 suis per peccata mortalia. licet tamen semp xp̄o
 adhereat. ideo vxorem potius oportet esse virgi-
 nem q̄ uirum. quia in tali matrimonio per uirū
 significatur ecclesia que non semper fuit casta.
 sed ab adultero. id est. dyabolo trāsiuē ad xp̄z.
 Mulier autē tipum gerit crhisti qui sēper omi-
 modā habuit inegritatem. Sed cum ceteris acti-
 bus suis gerat episcopus vel sacerdos tipum cr-
 sti. Cur in matrimonio gerit tipuz ecclesie. & vx-
 or tipum crhisti. Respondeo q̄ sicut in matrimo-
 nio carnali quantum ad prolem procreādā. emie-
 tendam. ppagandam. nutriendā. principalis per-
 sona est mulier. vnde & ab ea denominatur ma-
 trimonium. quasi matris munium. id est. officiū.

[Marginal notes in a smaller hand, partially cut off on the right edge of the page.]

Iea & christus in prole spiritali. Vnde nūquid
ait mulier potest obliuisci &c. Itē non ualē hec
argumentatō. baptisus tollit omne peccatum
& sequelā peccati. ergo tollit hanc irregularita-
tem que peccando contracta est. quia nō est cō-
tracta ex peccato inquantū peccatum est. sed in-
quantū est actio. Nam nichilomin⁹ contracta est.
set etiam si contrahendo. cum neuera peccasset.
Sunt autem tres cause quare nō debet bigam⁹ p-
moueri. Vna ppter irregularitatem siue defectū
sacramenti unitatis cum non sit vnus vnus. ex
quo carnem suā diuisit in duas. Alia ppter p-
rogatiuā ordinum. Tercia ppter incōtinentie p-
pōnem. Queritur autē cum consecratō episcopi
maior sit & dignior q̄ consecratō uirginum. qua-
re potest consecrari in episcopū. qui etiam post
uorem habuit concubinam. Et si qua fuerit cor-
rupta vel ante baptisum. vel p. spōte. vel vi. cū
peccato. vel sine peccato. non potest inter sacras
uirgines consecrari. Ad hoc respondeo. q̄ sacra
uirgo sigē triūphantē ecclesiā q̄ sine macula et
ruga est. Sed episcopus ecclesiam militāntē in q̄
sunt boni & mali. Itē si credit aliquis se contra-
bere cum uirgine. & inuenit eā corruptā. non de-
bet promoueri. nam in tali casu nō excusat error.
non uolentia. Item si quis post rotū castitatis
emissum professione contēpta preuaricet cōtra-
bendo matrimoniū. de facto inter bigamos iudi-
catur.

CLXIII.

**De solenniter penitētib⁹. & curialibus non
ordinandis.**

Quater illa uero que continentur in re-
gula apostolica sunt & alia que simili-
ter requiruntur in ordinādo vel eligē-
do. uidelicet q̄ non sit solenniter penitens. nō cu-
rialis. non seruus. non corpore uiciatus. non ille-
gitime natus. non adultus in egritudine baptiza-
tus. non peregrin⁹. vel ignotus. non minoris eta-
tis. vel femina. Solenniter penitens non potest
promoueri. licet enī peccatū sit deletū per peni-
tentiā. remanet tamen aliqua cicatrix siue irregu-
laritatis que ipsum impedit. Secunda causa est
timor labendi ex pristina consuetudine surgens.
Tercia est scandalum populi. cum talis peniten-
tia non imponatur nisi pro crimine publico &
vulgarissimo quod totā cōmouerit urbē. Quar-
ta quia nō habet frontem redarguendi alios.
Dispensatur autē cum talibus in minoribus ordi-
nibus. ppter necessitatem. vel utilitatem ecclesie.
Dicuntur autem curiales large omnes qui quacū-
q̄ conditōne sunt curie alicuius publice potesta-
tis obligati. siue sint milites. siue aduocati. siue
iudices. siue officiales. siue etiam histriones. Et
breuiter quoq̄ officii habentes honestum
vel inhonestū. prohibentur omnes idēstincte ordi-
nari nisi primo sint absoluti a curia. Primo quia
quidam eorum sunt uiles persone. & frequēter
contrahunt irregularitates ex officio suo. Secun-
do quia molestatur ecclesia multū. & incōmoda
paritur ppter tales quādo recipiuntur. Tercio
q̄ presumitur contra eos q̄ non trāseant ad cle-
ricatus uoto religionis. sed ut fugiant ratiōcinia
dominorū suorum. Pone aliquem mihi iuramen-
to obligatū in. c. libris ad certū terminū soluē-
dis. vel ad scribendū librum. vel ad seruiendum
in p̄pria personā ad tempus. vel ad aliud simile.

nunquid iste potest intrare monasteriū. vel reci-
pere ordinem. Ad hoc dicas q̄ potest intrare re-
ligionem non obstante tali obligatōne. aut iura-
mento. dūmodo non ex leuitate. vel uoluntate sē-
trahendi debitum hoc faciat. sed caritatis seruo-
re. & spiritus sancti interna inspiratōne. nec ficit
iniuriā iste creditori. Excusatur enī autoritate spi-
ritus sancti cui nemo potest resistere. Monasteri-
um autē tenetur satisfacere de his que ipse contu-
lit monasterio. Si uero nihil contulit mōasterio.
quia nihil habebat man⁹ ei⁹. inanis est actō. quā-
mopia debitoris excludit. Si tamē post ingressū
occasione eius monasterium aliqua acquirere. pu-
ta per successionem hereditariā. vel alio modo te-
nere mōasteriū intē quātū illud esset. Poterit
etiam existens in monasterio scribere librum. vel
aliud honestum opus facere ad liberandū se.
dūmodo non negligat diuinū officii. Et deducā-
tur expense ne sit onerosus monasterio. Credo
etiam q̄ potest fieri clericus. quia potest cedere
bonis. Remanet tamē obligatus postea sicut an-
te. & potest scribere. & alia honesta facere. dū ta-
men non negligat officii ecclesie.

**CLXIII. d. De seruīs & corpore uici-
atiis.**

Nullus seruus debet ordinari nisi manu-
mittatur. & tunc distingue. aut sūt li-
berti ecclesie. aut priuati. In p̄rio cāu
p̄t ordinari etiā recto iure p̄onat⁹. quo ad hoc
ut non iniurietur ecclesie. nec accusent illa. nec
testificentur contra illam. aliter reuocetur i ser-
uitutē. In secundo casu nō p̄t promoueri nisi pri-
us fuerit a domino consecutus libertatem plenif-
simā. ita q̄ nō teneatur prestare patrono operas
fabriles que cōsistunt in faciēdo. nec obsequiales
que cōsistunt in non faciēdo. Sed nunquid p̄t
patronus in liberto quez petit ordinari retinere
saltem operas spirituales. puta ut in capella sua
ministret ei diuina. vel similes. Ad hoc dicit ala-
q̄ sic de consensu episcopi. & mihi uidetur pro-
babile. Et nota q̄ dñs in casibus in quibus hēt
ius reuocandi seruū ordinatum. poterit infra an-
num tancū. & nō ultra. Et cōputatur ille annus
a tempe scientie dñi. Sed quare seruus alien⁹ cō-
secratus restituitur dño. & nō res aliena cōsecra-
ta. Res p̄doe quia in rebus inanimatis nō p̄pen-
ditur dolus. Item quia in rebus inanimatis cōse-
cratō est in superficie. & ideo non debet a manu
p̄phana tractari. sed in hoīe est anima que tāgi
nō potest. De corpore uiciatis collige breuiter
tenorem omniū in vna regula. Quicunq̄ culpa
sua uiciatus est. in corpore repellitur. qui uero si-
ne culpa. non repellitur. nisi scandalum timeatur
ex nimia deformitate. vel pericū ex nimia debi-
litate.

CLXV.

**De illegitimie natis. & in egritudine baptiza-
tis. & pegrinis & ignotis.**

Quod illegitimie natis causa prohibitiōnis est
triplex. scilicet dignitas clericalis. de-
testatō paterni criminis. Et quia tales
filij solent esse imitatores paterni sceleris. uerū
tamen si intrant monasterium & ibi canonicē cō-
uersantur. de iure cōmuni promouentur ad om-
nes ordines si alias sint idonei. quia monachus
omnem maculam abstergit. tamen ad p̄latōem
non possunt promoueri absq̄ dispensatōne. pot.

ro in seculo remanentibus . episcopus potest dispensare in ordinibus . Expressum est aut iure nouo q nec ad psonatū . nec ad dignitatē . nec ad beneficia curaz animarū habentia potest cum talibus nisi per sedem apolicā dispensari . Talis etiam nec prelatus . nec canonicus potest esse de iure in ecclesia in qua pater suus est . vel canonicus . vel prelatus . Pone q aliquis sacerdos generat filium de legitima vxore cum qua scilz contraxerat laicus . vel in minoribus ordinibus constitutus . nū quid erit legitimus filius . Credo q sic . quia culpa parentum non debet nocere huiusmodi filiis de legitimo matrimonio procreatis . Si autem adultus dum sanus distulit baptizari . & p̄ea t̄iore mortis constitutus i egiudie fecit se baptizari . n̄ poterit promoueri . quia presumitur nō vere penitēs . nisi p̄ baptismuz vita eius & fides probabiles apparuerint . vel caritas clericorum exegerit . Peregrini possunt large appellari omnes qui non sunt de episcopatu ordinatis . quia nulli recipi debent ab alio episcopo ad dignitates . vel ordines . vel alia sacramēta . Ignoti dicuntur quorum origo . vita . & regularitas sunt ignota episcopo . non distincto an sint de eodem episcopatu . an de alio . Admittuntur clerici peregrini cum quinque sigillis episcoporum si sigilla sunt ignota . aliter sufficeret sigillum episcopi sui tuncum si esset notum . Itē hoc intelligas q quando volunt publice populo celebrare . alias si vellent secreto ex deuotione celebrare . sustineri possent . Quid si amiserit literas . discas . q si probet per duos testes de ordinatōe et conuersatione honesta post ordinatōnem . & d̄ absolutōne pprii episcopi qd totum debuit in hris contineri recipietur . aliter non . etiam si proprio firmaret iuramēto . **¶ LXVI . ¶ De impedimētis etatis & sexus .**

Quoniam circa ordinandi distiguit . quia aut ab infantia traditur aliquis militie clericali . aut est grandeuus quando petit ordinari . In primo casu a septimo anno vsqz ad duodecimū potest recipere omnes minores ordines vsqz ad acholitatum . a duodecimo vsqz ad .xxj acholitatum & subdiaconatū . ita q in .xxj . anno recipiat subdiaconatum . xxvi . anno diaconatum in .xxxi . presbiteratum . postea si meruerit episcopatum . In secundo casu scz cum grandeuus ē q petit ordinari per septē annos potest recipere omnes ordines hoc modo . In duobus primis annis recipiat quattuor minores . in reliquis quinque annis omnes alios . dispensatiue tamē ppter necessitatem posset laicus grandeuus omnes ordines recipere per annum & dimidium . monachus vero p annum . Licet autem huiusmodi etates ac tēporum intersticia t̄iter essēt seruanda . pleriqz tamen episcopoz in turba clericorum plusqz in s̄ctitate forlitan gloriantes . p̄eros pmouere ad sacros ordines non verentur . Hic etiam nota q hodie tempus est in aliquibus artatum . Naz de iure cōmuni potest quis ordinari presbiter ex quo habet .xxv . annos . quod patet ex eo q pōt quis eligi ad decanatum . ad regimen ecclesie parochialis . & ad alia que habent ordinem presbiterale annexum . Est etiam firmiter tenendū q in vna die non conferantur omnes ordines minores vni . nisi hoc obtineat de consuetudine ecclesie . Item vnus ordo sacer cum minoribus . vel duo sacri

nullo modo conferantur eadem die vni personi . Femina non potest caracterem alicuius ordinis clericalis recipere impediēte sexu . & consuetudine ecclesie . vnde nec possunt etiam abbatisse predicare . nec bndicere . nec excōmunicare . nec absoluerē . nec penitētiās dare . nec officium aliquoz ordinum exercere . quantumcūqz sunt religiose ul' doctē . Licz igitur beatissima virgo maria dignior & excellētor fuit vniuersis apostolis . non tñ illi . sed istis dominus clauēs regni celozum cōmiserit . Quidam tamē mentiuntur adhuc cum carba frigis femmā recipere caracterē etiā diaconalē vel presbiteralem . Inducūt autē p se illud . xxviij . q . i . Diaconissam . & si quis rapuerit i si . sed illo c . vocant diaconissam illam . super quam forte subatur aliquod speciale officium . forte legēdi omeliam in matutinis . vel aliud quod nō licebat alijs monialibus . In illo autē capitulo appellatur presbiter . quia erat vxor presbiteri . vel etiā vxorua vel matricuria . id est . de rebus ecclesie curaz habens ad instar matris familias . & ita exponit cōcilium laodicēse in sequēti capitulo .

¶ LXVII . ¶ De ordine & tēpore . & forma consecratōnis .

Ordines debēt recipi p ordinē . scdm q supra nominati sunt . si tamē p saltū aliquis promouetur . non vno vel pluribus ordinibus pretermisiss aliqz ordines supiorem recipiat . recipit caracterē nisi aliud ipedit . tamen non debet deponi . Sed ex dispensatione episcopi iposita ei penitētia pro eo q sic ignoratē vl' negligētē medium ordinem pretermisit . ad ordinem pretermisissum promoueri pōt . interea supioris ordinis executione suspensus . Q si aliquis promouetur in episcopum . pretermisso aliquo alio ordine a sacerdotali & ordinem aliquos . nunquid confert ordinem . Potest dici q sic . & ita sentiunt sepe omēs . excepto illo ordine quem nō accepit . quē quia non habz . dare non pōt . Ordo sacerdotalis & omnes inferiores possunt conferri tantum in sex tēporibus anni . scilicet in sabbatis ieiuniorum quattuor tēporum . & in sabbato quod precedit domīcam de passione . et in sabbato sancto pasche . Fallit hoc in duobus casibus . Vnus est q papa potest conferre ordinem subdiaconalem in diebus domīcis . vel alijs p̄cipuis festiuitatibus . Alius est quia quilibet episcopus potest conferre alios minores ordines . vnum videlicet aut duos in diebus domīcis . vel alijs p̄cipuis festis . Sed ordinem subdiaconalem nūqz nisi in temporibus sex predictis . Dicunt etiam quidam quibus assentio omēs ordines in sabbato conferendos . & etiam in mane diei dominice posse cōferri . cōtinuato ieiunio tam ab ordinato re . q ab ordinando . Et scdm istos mane diei dominice sequentis trahitur ad vesp̄am sabbati precedentis . Et ita siue conferantur in vesp̄a sabbati . siue in mane diei dominice sequētis . sepe fictōne cauonica iure in sabbato conferuntur . ordo vero episcopalis debet cōferri semper die dominica . & hora tertia . Item pōt clericus in epum electus ordinari in presbiteruz in die sabbati . & in sequēti die dñica cōsecrari in epum . licz n̄ possit fieri d̄ alijs ordinibus . Nam qui recepit vnuz ordinem in sabbato . nō pōt recipere alium i dñica

quia intelligerentur esse collati in vna die. qd omnino prohibetur. De forma consecratiois nota qd si aliquod tale de quo dubitatur verz sit de substantia fuerit obmissu. potest ordinatio iterari. non em intelligitur iteratum quod nescitur esse factum. Si autem fuerit obmissum id d quo est expressum qd non est de substantia. non debet ordinatio iterari. sed quod obmissu est caute suppleri. statuo tēpore ad huiusmodi ordines conferendos. Est autē expressum in iure quedam nō esse de substantia. scilicet tempus. etatem. vnciōnem. Item qd ordinandus a proprio episcopo recipiat ordines. vel qd recipiat ordines singulos scruiatis debitis intersticijs & non simul non est de substantia. Sunt & alia de quibus nescit verz sint de substantia vel non. vt missa. & qd sint ieiunij tam ordinandus qd ordinandus. & similia. que omnia intelligas esse d substantia. nisi expressuz inueniretur contrarium. Item si episcopus ordinans non suum subditum ponit spem in ratihabitione illius cuius subditum ordinat poterit episcopus prius confirmare qd factu est.

CLXVIII. De sacramēto cōiugij.

Matrimonium est legitima coniunctio maris & femine. indiuiduam vice consuetudine retinens. id est retinendam quantum est in se exigens. Hoc autem dico. qz contumelia creatoris soluit matrimonij infidelium. quonia non est ratum. Dicitur autē hoc ppe matrimonium spirituale. quia ante carnalem copulam licet alteri ad religionem transire. Finalis causa matrimonij est ples. Similiter autē & fornicationis euitatio. Et ante culpam quidē istitutum ē tm ad officiu prolis procreande. post vō ad officium & remediū. Ratōnes autē finales matrimonij sunt caritatis dilatatō. inimicōrum recōciliatō. bellorum sedatō. Cause materiales sunt legitime persone. Formales sunt solennitates q adhibentur matrimonio. Efficiens autē est cōfessus per verba d presētī in copulam coniugalem. hec autem comprehendit cōhabitatiōnem. carnalē copulam. mutuū obsequiū. mutuā potestatem corporis quā habet alter in alterum. & ecēverso Beata virgo consensit in coniugalem copulam i vli. Et nota qd matrimoniu an carnalem copulam signat coniunctiōem xpi ad fidelem animā q est sepabilis. Post vero significat vniōnem filij dei ad humanam naturā que est indissolubilis. Et iō matrimonij consummatuz per carnalem copulam idissoluble ē. an vō solubile ē. qz spūale tm. vñ dissoluitur per mortem spirituale euz alter iterat religionē. Post vero quia consummatum est & corporale. non dissoluitur nisi per mortē corporale & temporale. preterea vbi est consensus p verba d futuro. & sequitur carnalis copula. ecclesia reputat matrimonij cōsummatuz. Dum enī coeunt ipsi interpretantur illud esse tēpus p quo vt videtur erant verba de futuro. vñ verba de presenti per equipollentiam ibi sunt. Fallit autē ibi quandoqz ecclesia. vt quando nunq consentiunt d presenti. Dicitur autē matrimonij quasi maris muniuz. id est officium. quonia eius officij prius apparet in matrimonio qd officij vtri. Contrahitur autē solo consensu. qui solus si defuerit. cetera etiā cum ipso coitu celebrata fruantur. Ex quo enī vir consensit d presenti in

mulierem maritali affectu. & mulier in virum siue verbis. vel etiam signis exprimat cōfensus. statz matrimoniu est. Signis idē dico. quia surdus & mutus possunt matrimoniu contrahere. Verūtam si loqui possūt cōtrahentes necessaria sunt verba quantum ad ecclesiaz mutuū cōfensuz exprimētia. & hoc cōfensu oportet eos cōhabitare. & indiuiduaz vite consuetudinē obseruare. hoc sacramentum verbis ade oze pphetico prolatis institutuz. primo ad officij fuit cum dixit. hoc nunc os ex ossibus meis. & caro d carne mea. post peccatū vero & extra paradysum fuit institutum ad remediū vt carnis vitiū cohiberet.

CLXIX. Q vnicū vnus debet esse de iure naturali.

Sciendū qd vnicū esse vnus d iure naturali est. s3 pro tempis exigētia dñs dispēfauit cum patribus. qz pauci erāt dei cultores. Et quia modrate & spe prolis appetebant antiqui patres coituz. ppter has causas & alias fuit dispensatum euz illis. vñ quando mos erat. peccatuz non erat. non ppter mores. s3 ppter dispensatiōem. Cum lamech autē qui irroduxit bigamiam ex libidine non fuit dispensatuz habere quid plures. sicut occidere non scdum se. s3 in se malū est. vñ ex causa fit meritorij. Notanduz vero qd ius naturale dicitur qd in omibz est. scilicet in concordia omniū rerum. Item dicit ius naturale. quod natura omnia animalia docuit. Itē dicitur ius naturale. qd dicitur natural' ratō. Et d isto iure est matrimoniu. Coniunctō tamen maris & femine est d iure naturali scdō mō dco. S3 fidelitas quam debet vir vxori. est de vltimo modo dicto. & vnam esse vnus. Et istud dei dispensatiōne recipit. S3 & si ppter cultum dei augendum. potest cum viris dispensari. nunqz & cum mulieribus. Respondo non est simile. quia vir est caput mulieris. preterea magis pacifice potest dominari vnus pluribus. qd due vni. preterea plus potest vnus secundare. qd due. xl tres parere. preterea vnus verus sponsus est sanctarum animalium. Vñ vnū habere plures non in tezemt sacramentum quod facit plures habere vnam. Itaqz fornicatō est cōtra ius naturale speciale. id est. contra ius quod ratō natural' dicitur. Coniunctō autē maris & femine est a natura cōmuni animalium. non a naturali ratōe.

CLXX. De sponsalibus qualiter contrahuntur.

Spōsalia sunt futurarum nuptiaruz pmissio. a spondendo. id est promittendo dicta. Contrahuntur autem quatuor modis. Aliquando nuda promissione. aliquando datis aris sponsalicijs. aliquando interueniente anuli subaratiōne. aliquando interueniente iuramento. nuda promissione per verba d futuro. Si vero per verba temporis presentis contrahuntur. vere est matrimonium. ita qd etiam si carnaliter non cognoscat. nō licet alicui eorum alij nubere. Et si nupserit quis secundaz carnaliter cognoscat. est sepe randus ab ea. & cōpellendus redire ad primam. Item contrahuntur datis aris sponsalicijs. scilicet aliqua pecunia. vel alijs rebz. Possunt autem contrahi post septenniū. quoniā tunc dicuntur habere discretiōnem tam pueri qd puelle. & extunc placere eis pfueuef spōsalia

Sed licet ante septennium contrahuntur vel in
 cunabul. si cum venerint ad septennium incipiāt
 eis placere. extunc valent. & quous sponſus eam
 non cognoſcat carnaliter. tñ cōſanguineā eius n̄
 poterit habere in vxorem. nec ecōuerſo. Etas ad
 cōtrahendum matrimoniū apta eſt in puella du
 odecim annozum. in puero. xiiij. licet autē ſpon
 ſalia poſſint cōtrahi ſub cōditōne pmiſſe pecuie.
 nō tamen in mōm pene pōt pecuā pmiſſi. Et ſi
 pmiſſa fuerit nō tenet pmiſſio pene. nec poterit
 perī. Vt ſi ita dicatur. ſi tecum nō cōtraxero. da
 bo tibi centum marcas. Nuda adiectō pene non
 valet. cum libera debeant eſſe cōiugia.

CLXXI. De caſibus in quibus ſponſalia ſoluuntur.

Sponſalia ſemel contracta ſēper tenēt
 & ligant. niſi quia ſoluuntur in octo
 caſibus. Primus eſt ſi alter ſponſorū
 tranſeat ad religionem. Quod poteſt facere etiā
 altero inuito ante carnalem copulam. Et ille qui
 remanet in ſeculo abſoluitur a vinculo ſponſaliū.
 etiā ſi fuerint ſponſalia de preſenti. Secundus ē
 quando ſponſus nō inuenitur. quia tranſfert ſe
 ad aliam regionem. recepta tamē de periurio. v̄l
 de pmiſſione non ſeruata penitentiā. ſi per eā ſte
 terit quo minus matrimoniū fuerit cōſūmatū.
 Tercius eſt ſi alter ſponſorū incurrit leprā. vel
 paralim. aut oculos. aut naſum amiſerit. vel q̄c
 q̄ ei turpius euenerit. Quartus ſi ſuperueniat af
 finitas. puta quia ſponſus cognouit cōſangui
 neam ſponſe. vel econuerſo. Et ad hoc ſufficit p
 bare ſolam famam. Quintus ſi mutuo ſe abſoluit.
 quidam tam caſum iſtum non recipiunt. Sextus
 eſt ſi alter eorum fuerit fornicatus. Septimus q̄n
 ſponſa cum alio contrahit. vel ſponſus cum alia.
 & ſequitur carnalis copula. Debet autem ageze
 penitentiā de fide vel pmiſſione mentita. Sz
 quid ſi cum prima contraxerit ſponſalia de fu
 turo ſed interpoſito iuramēto. credo q̄ debet re
 dire ad primā. & ageze penitentiā de periurio
 quod comiſit iurando illicitū. Iuramentū vero
 non poteſt eſſe vinculū iniquitatis. Octauus ca
 ſus eſt quando minor venit ad etatem adultam.
 & petit abſolui a vinculo ſponſalium. & dare ſi
 bi licentiā nubendi alij. Et nota q̄ omes iſti ca
 ſus preter primū. ſcilicet quando vult tranſire ad
 religionē. intelligendi ſunt tantū de ſponſalibz
 de futuro. quoniam tunc vere & pure dicuntur
 ſponſalia. Item in duobus caſibus de predictis
 ipſo iure ſoluuntur ſponſalia. ſcilicet quando al
 ter intrat religionē. & quādo contrahit matrio
 niū cum altero vel euz altera. In ceteris vero ca
 ſibus ſoluēda ſūt p iudiciū ecclē.

CLXXII. De triplici bono cōiugij.

Dicit autē auguſtinus q̄ tria ſunt bona
 matrimoniij. ſcilicet fides. proles. & ſa
 cramentū. Fides id eſt fidelitas. que du
 plex eſt. Vna vt neuter tranſeat ad alia vota. vel
 alij cōmiſceatur. Secunda eſt vt reddant ſibi in
 uicez debitū. Bonum autē proles eſt. vt ipſa pro
 les religioſe educetur ad cultūz dei. in matrimo
 nio enīz gentiliūz eſt proles. ſed non bonum pro
 lis. Tercium bonūz eſt ſacramentū ſupra expreſſū.
 quod ſcilicet excuſat a culpa coitu. Sciendum ta
 men q̄ quattuor de cauſis finalibz cognoſcatur

vxor. ſcilicet cauſa proliſ. vel reddendi debiti. vt
 vitande incontinentie. vel libidinis expellende.
 tribus primis modis poteſt eſſe meritoriū vxor
 rem cognoſcere. & ſine omī peccato. Quarto mo
 do peccatum eſt veniale ſi coniuſgali eaz affectu
 cognoſcat. nec eam cognoſceret niſi ſua eſſet. Si
 autem contingit ex tam ſeruenti libidine q̄ etiāz
 ſi ſua non eſſet tamen eam cognoſceret. mortale
 eſt. Vehemēs enim amator vxoris adulter eſt. ſi
 cut autem cū predicatōe apoſtolorū etiā meri
 toria erat puluis inanī glorie & erat veniale. ſic
 eum vir ſanctus meritorie cognoſcit vxorē
 & ei placet delectatō. peccatūz veniale eſt. & cū
 opere meritorio. ſi vero diſplicet. ſine omī pecca
 to eſt. Debet tamen lauari vt inter ecclē. qz
 bonarum mentium eſt ibi culpam & c. Illud autē
 Ergo. concubie? coniuſgaliſ non poteſt fieri ſi
 ne culpa. ſic exponitur. id eſt. vix poteſt. Nō eſt
 autem in omni coitu coniuſgali libido. quia libi
 do eſt voluntarius appetitus delectandi. Et licz
 delectatō moueat ad illicitū. non tamen ad illicitū
 ſensualitatis ſed ratōnis. cui quia eā refutat
 non eſt peccatum. preterea illa delectatō que ca
 ret modo & ordine malum quidem eſt. ſed nō cul
 pe. immo pene. pena em̄ eſt ratōi. q̄ non obedit
 ei ſuum inferius. Item ſi aliqua ante carnalez co
 pulam vouet q̄ intrabit clauſtrum. cum teneatur
 non coire. in huiuſmodi non videtur bonūz proli
 E contra bonum proliſ eſt de eſſenciā matrimo
 niij. quia ad hoc eſt inſtitutum. ergo ſine hoc non
 eſt matrimoniū. Item ibi non eſt fides thori. nos
 autem dicimus q̄ ibi ſunt omnia bona matrimo
 niij ſcdum exigentiā matrimoniij. Vnde hec tene
 tur reddere debitum non abſolute. ſed ſaluo iu
 re ſuperioris. Ideoqz non eſt perplexa ſi vir pe
 tat debitum. quia debet adhezere mandato ſupi
 oris cui tenetur abſolute. Si autē per violentiā
 corrumptur. iam non poteſt intrare religionem
 niſi de conſenſu mariti. ſicut nec conſecrari pōt.
 Et licet prius debebatur ei aureola. & poſt
 tamen non punitur in hoc in quo non deliquit.
 quoniam aureola nō eſt pars premiij. Nota q̄ bo
 num proliſ non dicitur ipſa proles que quādoqz
 queritur ppter hereditariam ſucceſſionez. ſz ſpes
 vel deſiderium quo proles ad hoc queritur ut de
 religione inſormetur. Vnde multi habent plem.
 qui non habent bonum proliſ. Nec ideo tamen
 deſinit eſſe coniuſgium. Itaqz duo prima bōa q̄n
 doqz comitantur matrimoniū. quādoqz non
 Tercium vero inſeparabiliter adhezere q̄diu durat
 matrimoniū.

CLXXIII. De his qui contrahere poſſūt. & de effectu coniuſgij ſiue matrimoniij.

Dicit autē auguſtinus q̄ tria ſunt bona
 matrimoniij. ſcilicet fides. proles. & ſa
 cramentū. Fides id eſt fidelitas. que du
 plex eſt. Vna vt neuter tranſeat ad alia vota. vel
 alij cōmiſceatur. Secunda eſt vt reddant ſibi in
 uicez debitū. Bonum autē proliſ eſt. vt ipſa pro
 les religioſe educetur ad cultūz dei. in matrimo
 nio enīz gentiliūz eſt proles. ſed non bonum pro
 lis. Tercium bonūz eſt ſacramentū ſupra expreſſū.
 quod ſcilicet excuſat a culpa coitu. Sciendum ta
 men q̄ quattuor de cauſis finalibz cognoſcatur

alterum dimittere nisi causa fornicationis. sed si tunc dimittat. maneat sine coninge. vel reconcilietur. Item alius effectus est. quia mulier sui corporis potestatem non habet. sed vir. & econverso. Vnde postquam est inter illos secuta carnalis copula. nec religionem potest alter eligere altero iuicio. nec continentiam profiteri. Est & alius effectus. quia compellendus est vir reddere sibi tum uxori licet nunquam cognoverit eam. & econverso. non obstante affinitate inique supueniente.

LXXIII. C. De speciebus coniugij.

Matrimonium aliud legitimum est. aliud clandestinum. Legitimum est quando ab his qui in feminam potestatem habere videntur vxor petitur. & a parentibus sponsa. legibus dotatur. a sacerdotibus ut mos est benedicatur. & a paranymphis custoditur. ac solenniter accipitur. Si aliter presumitur. non coniugium. sed adulterium. vel fornicatio dicitur. & tunc dicitur clandestinum. Non tamen intelligas quod non possit sine solennitatibus huiusmodi verum esse matrimonium. sed loquitur canon secundum illud quod ecclesia presumit. eo quod probari non potest. Vel dicitur quod in hoc sacramento sicut in alijs quedam sunt pertinentia ad substantiam. ut consensus de presenti qui solus sufficit. quedam vero ad decorem & honestatem. ut solennitates predictae sine quibus verum est coniugium & legitimum quantum ad virtutes. sed non quantum ad honestatem. vnde consulendum est talibus in foro penitentiae. ut de nouo consentiant vel recognoscant. & approbent publice in facie ecclesiae quod occulte fecerunt. & faciant penitentiam. quia scandalizauerunt ecclesiam. & exposuerunt se magno periculo. Posset enim alter alterum dimittere quando vellet. & de facto cum alio contrahere. & sic in adulterio propter defectum probationis impune quantum ad ecclesiam militantem manere. Item matrimonium dicitur initiatum per consensum de presenti. perfectum autem siue consummatum per carnis copulam. Inter beatam virginem & ioseph fuit verum matrimonium. quia secundum augustinum proposuit se perseueraturam virginem nisi deus aliter ei reuelaret. Committens ergo virginitatem suam diuine dispositioni. consentit in carnalem copulam non illam appetendo. sed illam diuine inspirationi in veroque obediendo. Postea simul cum viro labijs votum expressit. & uterque in virginitate permansit. Fuit etiam perfectum illud coniugium propter triplex bonum. Vnde augustinus. Prolem cognoscimus ipsum dominum. fide quia nullum adulterium. Sacramentum. quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit. quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis. que accidit ex peccato sine qua concipi voluit qui futurus erat sine peccato. Quidam etiam dicunt matrimonium initiatum per sponsalia de futuro. ratum per consensum de presenti. consummatum per carnis copulam. Item matrimonium aliud legitimum & non ratum. aliud ratum & non legitimum. aliud legitimum & ratum. Legitimum est quod legali institutione & prouincie moribus non contra iussionem domini contrahitur. Et hoc etiam inter infideles inter quos non est matrimonium ratum.

quia sine fide fit. Et sic intelligitur quod ait augustinus. non est ratum coniugium quod sine deo est. Ratum & non legitimum est quod inter fideles legitimas tamen personas. sed sine legitima solennitate contrahitur hoc est ratum. quia indissolubile. Legitimum autem & ratum est inter fideles. si tamen sit de bita solennitate contractum.

LXXV. C. De his que impediunt matrimonium & dirimunt. & primo de errore persone.

Duodecim tamen sunt impedimenta que impediunt matrimonium contrahendum. & dirimunt iam contractum. si tamen precedunt matrimonium. quoniam consummationem conjugalem excludunt. Si vero sequantur non dirimunt. Hec autem his quattuor versiculis continentur. Erroz. conditio. votum. cognaticrimen. Cultus. disparitas. ius. ordo. ligamen. honestas. Si sis affinis. si forte coire nequibus. Hec socianda verant connubia iuncta retractant. Preter ista vero duodecim que impediunt matrimonium & dirimunt. alia duo sunt que impediunt contrahendum. sed non dirimunt contractum. scilicet tempus feriarum interdictum ecclesie. vnde versus. Ecclesie vetitum nec non tempus feriarum. Impediunt fieri permittunt facta tenent. Erroz persone ex sui natura non ex constitutione ecclesie sicut plerumque matrimonialem consensum excludit. quoniam qui errat non consentit. & errantis voluntas nulla est. Sed ad hoc quod errat aliquis. vel aliqua consentiendo in unum quem putat alterum. necessarium est quod per visum. vel auditum. vel famam habeat aliquam noticiam illius absentis persone quam credit istam presentem. quia in penitus ignotum. nec affectum. nec consensum dirigere possumus. Itaque non consentit in presentem. sed in illam quam presentem esse putat. & sic non est matrimonium. quia in persona erratur. Si vero nullam noticiam habeat mulier de persona absente. non errat in ea. sed decipitur. verbi gratia. Si aliquis anglicus veniat ad nobilem mulierem dicens se filium regis anglie cuius noticiam nullam habeat & contrahat illa cum eo. credens eum esse filium regis. non ipse dicitur matrimonium. quia non fuit error persone. sed potius qualitatis. que non impedit sicut nec error fortune. Siquidem una persona melius seruat bonum matrimonij quod est fides. quam alia. Sed quod pulchra melius seruet quam turpis. vel diues quam pauper. rarissime contingit. Preterea ubi est error persone non est consensus. nisi sub conditione. vnde nec fuit matrimonium inter iacob & iacob in primo concubitu. nec fuit peccatum. quia ignorantia facti excusat peccatum in toto. nec etiam peccauit iacob. quoniam instinctu spiritus sancti sic primo tradita est. Et nota quod licet error persone non impediatur benedictionem ut patet in benedictione iacob. tamen impedit matrimonium. quia proprie benedixit deus qui non errat. Vnde scriptum est. Inuocabunt nomen meum super filios israhel. & ego benedicam eis. Matrimonium autem opus hominis est.

LXXVI. C. De impedimento conditionis.

Impedimentum autem conditionis introductum est ab ecclesia in fauorem

libertatis, & quo breuiter sciendum, qd si libera mu-
 lier contrahit cum seruo. vel liber cum ancilla sci-
 enter, tenet matrimoniū. Si vero ignoranter nul-
 lum est matrimonium. nisi postq̄ cognouit eius
 conditōem consensit in eam verbo vel facto. sc̄i-
 licet per carnalem copulam. Item nota qd error
 deterioris conditōis seruilis, scilicet impedit ma-
 trimonium contrahendum. et dirimit contractū
 sicut iam dictum est. sed non error paris. vel meli-
 oris. Nam quia non decipitur. non habet quod
 obijciat. Item alia ratōne. quia edictum tale est
 prohibitorium. hoc est quicunqz non prohibet
 admittitur. Quid si dominis contradicentibus
 & iniuris inter seruos contracta sunt matrimo-
 nia. non sunt ppter hoc dissoluenda. Debita ta-
 men & consueta seruitia non minus debent exhi-
 beri. Sed quia seruus non habet potestatem sui
 corporis. ideo seruitus impedit matrimoniū. qz
 sine voluntate domini non potest transferre do-
 minium sui corporis in mulierem. Circa conditō-
 nes autem que apponuntur in desponsationibus
 est distinguendum. quoniam aut conditō est ho-
 nestā. aut necessaria. aut voluntaria. Si vero est
 turpis siue inhonesta. aut est contra substantiaz.
 siue naturam matrimoni j. aut non. Conditō ho-
 nestā & necessaria est que si non apponatur nic-
 hil agitur. vt quando fidelis cum infideli contra-
 hit ea conditōne vt conuertatur ad fidem. hone-
 sta & voluntaria est que honeste potest apponi.
 vt contraham tecum si pater meus voluerit. vel
 si dederis michi centum libras. hoc si apponatur.
 suspendit sponsalia vsqz ad euentum conditōis
 etiam si interueniat instrumentum. nisi interim cō-
 sensus de presentē. vel carnalis copula fuerit sub-
 secuta. quoniam tūc dicitur esse verum matrimo-
 nium inter eos. eo qd videntur a conditōne appo-
 sita recessisse. Conditō inhonesta contra naturā
 seu substantiam matrimoni est cum dicitur. con-
 traham tecum si generatōnem proles euites. vel
 donec inueniam aliam honore vel facultatibz di-
 gniorē. aut si pro questu adulterandam te tra-
 das. hoc si apponatur nihil agitur. Inhonesta cō-
 ditō non contra naturam matrimoni est cum di-
 cit. Contraham tecum si furtum feceris. vel si ho-
 mimem interfeceris. hoc si apponatur. infringen-
 da est vel pro non adiecta habenda est. & tenet
 sponsalia siue matrimoniū.

**C. LXXVII. C. De impedimento
 voti.**

Votum est alicuius boni cum delibera-
 tōne facta promissio. Vel sic. **V**otum
 est conceptō boni propositi cum deli-
 beratōne firmata. qua quis ad aliquid faciendū
 se deo obligat. Et licet diuersa sint vota sc̄dum
 diuersitatem eorum que vouētur. **V**otum tamē
 continentie impedit matrimoniū. sed nō dirimit
Quis autem vouere possit. sciendum qd quilibet
 sane mentis nisi expresse prohibeatur. quoniam
 votum lege spiritali ancti inspiratur. Prohiben-
 tur autem coniuges votum continentie emittere
 nisi pari consensu. Et si aliter vouit sine consensu
 alterius. vel etiam intrat monasterium. reuocari
 potest ab altero coniuge. quod locum habet p̄
 carnalem copulam. Nam ante licet sit matrimo-
 nium per verba. etiam de presentē inter eos
 contractum potest alter ab altero inuito & reni-

9.

tente intrare religionem. & alter remanens i se-
 culo contrahere. Item seruus inuito domino vo-
 uere non potest. nec monasticam vitam eligere.
Item pueri siue puellae si votum emiserint ante
 tempus pubertatis. quod est in puero. xiiii. āno-
 rum. in puella duodecim. pater & tutor reuoca-
 re possunt sine peccato. Alioquin si non reuoca-
 uerint cum ad legitimam etatem peruenerint.
 post firmum manebit & ratum. **V**otum sim-
 plex est quod simpliciter emittitur. professio ve-
 ra vel presumpsa monachatus votū facit solen-
 ne. Item solennizatur per sacri ordinis susceptio
Simplex votum impedit matrimonium contra-
 hendum tantum. votum vero solenne impedit
 contrahendum. & dirimit iam contractū.

**C. LXXVIII. C. De cognatōne car-
 nali.**

Cognatō triplex est. carnalis scilicet. &
 spiritualis. ac legalis. **C**arnalis alias du-
 as precedit naturaliter. & consanguini-
 tatis appellatur. **C**onsanguinitas est vinculum
 personarum ab eodem stipite descendentiū. car-
 nali propagatōne contractum. **S**tipitem dico il-
 lam personam a qua aliqui duxerunt originem.
 sicut adam fuit stipites chaim & abel. & aliorum
 qui ab eis processerunt. **L**inea est ordinata colle-
 ctō personarum consanguinitate coniunctarum.
 ab eodem stipite descendentiū. diuersos gra-
 dus continens. **L**inee sunt tres. vna ascenden-
 tium. **S**ecunda descendentiū. **T**ercia transuer-
 salium. seu a laterē venientium. **P**rima est ascen-
 tium a quibus originem traximus. sicut pater. ma-
 ter. auus. aua. proauus. proaua. abauus. abaua
Secunda descendentiū qui duxerunt originem
 a nobis. sicut filius. filia. nepos. neptis. prone-
 pos. proneptis. abnepos. abneptis. **A**lia est
 transuersalium. seu a laterē venientium a quibus
 non duximus originem. nec ipsa nobis. vt frater.
 soror. filij duorum fratrum qui dicuntur patruales.
 vel duorum sororum qui dicuntur consobri. & eorū
 filij & neptes. **D**ue linee descendentes vna facit
 trāsue salē. vt apparet in hoc exemplo. **F**ilij duorum
 fratrum attinēt sibi linea trāsue salē. & quilibet eo-
 rum recta linea descendit ad quo eorum communi.
Sc̄dum leges aut quilibet persona facit gradum.
 sed sc̄dum canones in trāsue salē linea due p̄sone
 faciūt. vt puta duo fratres sunt in primo gradu
 sc̄dum canones. qui sūt in secūdo sc̄dum leges. filij
 duorum fratrum in secūdo. qui sunt sc̄dum leges in q̄r-
 to. & sic d̄ singulis sufficiat hec diffinitō. **G**radus
 est habitudo distantiū personarū q̄ cognoscit quota
 gnatōis distātia due p̄sone inter se differūt. ḡdus
 ita opunt. **I**n linea ascendenti pater. & mater sūt
 i p̄mo gradu. auus & aua i secūdo. p̄auus & p̄aua
 in tercio. abauus & abaua i q̄rto. **I**n descendenti vero
 hoc mō cōputatur. filij & filia sūt i p̄mo gradu.
 filij duorum fratrum i secūdo. nepotes eorum in tercio.
 pronepotes i q̄rto. vltra quē ḡdū nulla hodie con-
 sanguitas est. sic nec ultra septimū olī ḡdū p̄gredi
 ebat. vtz si aliq̄ p̄sone attinēt sibi i vna pte i sc̄do
 vel i tercio ḡdū. **I**n alia vō i q̄nto poterūt contrahere.
 qz sp̄ stādū ē remocōri p̄sone i cōsanguitate. i hoc
 ei cāu reotior p̄sone ext̄ metā cōsanguitatis existit.
 vñ iā nō attinet illi. **D**eniqz regularē sp̄ debet in-
 dicari pro matrimonio. nisi contra matrimoniū
 ius inueniatur expressum.

LXXIX. De cognatōe spūali.

Cognatō spūalis est p̄p̄nitas pueniēs ex sacramenti datōe. vel ad id tentōe. ut ecce baptizat sacerdos puez. tu eum suscipis. vterq; vestz est eius pater spūalis. Species cognatōis spūalis sunt tres. Vna d̄z compaternitas. que attendit̄ inter patrē spūalē pueri. & carnalem. Alia d̄z paternitas que est inter illū qui suscipit. & euz qui suscipit. Tercia fraternitas que est inter filiū tuū spūalem. & filios tuos carnales. Due sunt species cōpaternitatis. Vna directa scz cum ego suscipio de sacro fonte filium berce. vel ip̄sa meū. & istā nunq̄ potero in vxozē habere. Alia indirec̄ta. quando scilicet vnus coniugum postq̄ sunt vna caro effecti filium aliorum suscipit. In hoc em̄ casu ambo p̄ntes infantis compares efficiuntur. etiā alteri diugum qui non suscipit. quoniam am̄nunicant sibi coniuges actōnes. tam directa cōpaternitas. q̄ indirec̄ta matrimoniiū impedit contrahendū. & dirimit iam cōtractū. Solet autē queri an aliquis duas om̄ates possit habere in vxozē. vnam post aliā. Sed refert vtrū om̄aternitas p̄cedat matrimoniiū vel sequat̄. Si p̄cedit matrimoniiū vel saltē carnalē copulā licite potest. qz p̄ vnionē carnis sequentē non transit ad vnionē spūs p̄cedentem. Si vero sequit̄ distinguit̄. Et ip̄a distinctō his quattuor versiculis op̄rehendit̄. *Que mihi. vel c̄z mea natū fonte leuauit. Hec mea om̄at fieri nō valet vxoz. Si qua mea natū non ex me fonte leuauit. Hanc post fata mee non inde vetabor hēre.* Nunc videndū est de paternitate que attendit̄ inter suscipiētem & susceptū. nunq̄ em̄ potest esse matrimonium inter tales. Similiter nec laic⁹ nec cleric⁹ in minorib⁹ ordib⁹ ostendit̄ potest matrimonium contrahere cum illa quā suis manib⁹ baptizauit. De fraternitate spūali sciendū est q̄ omēs filij duozū op̄atrum. siue ante op̄aternitatē geniti sint. siue postea. p̄nt legitime matrimonialiter copulari. excepta illa p̄sona qua mediante op̄aternitas est cōtracta. Nam ista p̄sona nunq̄ potest copulari alicui filiozū patris sui spūalis. Querit̄ autē si sacerdotis filius vel alteri⁹ viri qui baptizauit puellam possit contrahere cum ea quā baptizauit pater eius. Respōdo nequaquā. imo etiā si cōtractū fuerit matrimoniiū sepandū est. De tribus etiā spēsibus cognatōis spūalis danē tres regule. Prima est q̄ vir & mulier spūali p̄ximitate sibi diuncti non p̄nt iter se cōtrahere. Secunda est q̄ cōpater & cōmater cum filiis cōpatris vel cōmatriis possunt contrahere. excepta illa p̄sona p̄pter quā cōtracta est spūalis p̄ximitas. Tercia est hec. filij uel filie cōpatrum vel cōmatriū p̄nt iter se cōtrahere. exceptis p̄sonis illis p̄pter quas cōtracta est spūalis p̄ximitas. Per tria vero sacramēta t̄m̄ cognatō spūalis contrahit̄. scz per cathedismū. baptisimū. & cōfirmatōnē. Illa tamē que contrahit̄ p̄ cathedismū a teo exilis est & iualida. qz vix impedit matrimoniiū contrahendū. nunq̄ autē dirimit cōtractum. **LXXX. De cognatōe legali.**

Cognatō legalis est quedam p̄ximitas ex adoptōe pueniens. Adoptō est extranee p̄sonē in filium vel nepotē. vel deinceps legitima assumptō. Species ei⁹ sunt due. Vna d̄z arrogatō. alia simplex adoptō. Arrogatō ille qui sui iuris est. id est qui non habet patrē. vel si hēt emancipatus est. & transit in p̄tatem arrogantis. Et illa fieri debet auctōitate principis. Adoptat̄ ille qui

est in p̄tate sui patris. & ideo non transit in p̄tate adoptantis. & hoc fit impio magistratus. Adoptare potest pater familias qui sui iuris est. & q̄ generare potest. nāz qui generare non potest. ut spado vel frigidus. non potest adoptare. Item nec ille qui minor est. xx. annis nisi iusta causa intueniente. Mulier vero adoptare non potest. nisi ex rescripto principis in solatiū filiozū amissoz ei cōcedatur. Potest adoptari quilibet tam masculus q̄ femina. dum mō sunt minoris etatis parte. adoptiuo. ita q̄ filius eius naturalis esse possit. Effectus adoptōis est. ut ille qui adoptat̄ p̄ omia. q̄ filius habeat̄. ita etiā ut ab intestato succedat. Item arrogatus & eius filij vel nepotes si quos i potestate habet transeunt in potestate arrogantis. qd̄ nō est in eo qui adoptat̄. Item arrogator tenet̄ relinquere filio arrogato quartā p̄tem oim̄ bonoz que habet. siue in testamēto. siue eum velit emancipare. Sed adoptator filio adoptiuo nihil tenet̄ relinquere nisi velit. Spēs autē adoptōis sunt tres. Prima quasi descendētium attendit̄ inter me adoptorem patrē. & filiā meā. vel neptē adoptatā. Secunda q̄ si ex latere venientū inter filium meū naturalē. & filiam meā adoptatā. Tercia scilicet legalis affinitas inter me & vxozem filij mei adoptiuū. similiter inter filium meū adoptiuū. & vxozē meā. cognatō legalis in secūda spē impedit matrimonium q̄diu sunt in eiusdē patris potestate t̄m̄. In prima vero & terciā. om̄i tpe ipedit indistincte. **LXXXI.**

De impedimēto criminis.

Crimina multa sunt que impediūt matrimonium contrahendū p̄pter eoz enormitatem. sicut est incestus. Item qui vxozem suam interfecit. alia accipe non debet. Itēz ille qui rapuit sponsā alterius. Item qui insidiando matrimonio p̄prium filium de sacro fonte leuauerit. ut possit puare cōiugem carnali debito & copia sui. Item ille qui interfecit presbiterz. Item solenniter penitens. Generaliter tamē si huiusmodi adulescentes sunt & timeat̄ de incōtinentia eoz. ecclesia eis concedere debet licentiā nubendi. Et quibus multa sunt crimina que impediunt matrimoniiū cōtrahendum. nulla tamē sunt que cōtractū dirimunt nisi tria. Primū est q̄ si aliquis adulterat̄ cum aliqua cōiugata. & ip̄e vel ip̄a machinatus fuerit in mortem viri ipsius adultere. vel in mortē vxozis ipsi⁹ adulteri. cum effectu ut simul contrahant. postea contrahere non debent. sed si contraxerit. sepandi sunt. Secundus casus si prestat fidem adultere q̄ ducet eam post mortē legitimi eius mariti. vel vxozis eius adulteri. Tercius est quando presentialiter eam ducit & cum ea contrahit. q̄ plus est q̄ fidem dare de ducēdo. Itaq; debent separari. quod intelligendū est cum ambo sciebant impedimentū quando sic contraxerunt. si em̄ alter ignoret. tunc credens illum cum quo contraxit esse solutum. possit tuz isto eē post mortē legitimi. & hoc p̄pter bonam fidem quā habuit. Determinatū est autē iure nouo q̄ siue ante fidem datā. vel matrimoniiū defacto contractum. siue postea. legitima tamē superstitite cognouerit eam. debz omnino separari. Illis ergo qui peccant contra bonū matrimonij. & nō cōtra essentiam. potest infligi pena ne contrahāt. si tamē contrahunt. cōtractū est. Illi vero qui peccant contra eētiam matrimonij. in eodē dñt puri. Vnde & iste qui sua viuēte cum alia contrahit. mortua prima. cogit̄ remanere cum secūda si ip̄a velit

Tunc enim primus consensus habet effectum. Si vero ipsa non vult. non est matrimonium. **CLXXXII.**

De dispari cultu.

De dispari cultu distinguitur quod aut fidelis contrahit cum infideli. audeo. scilicet pagano. vel heretico. Aut infideles inter se. Aut fideles. & postea labitur alter eorum in heresim. In primo casu nullum est matrimonium. Sponsalia tamen potest fidelis cum infideli contrahere sub conditione. ut infidelis convertatur ad fidem. In secundo casu. scilicet cum coniuges sint infideles. verum est matrimonium. Sed si alter convertatur ad fidem. alter vero remaneat in iudaismo. vel in gentilitatis errore. si infidelis non vult cohabitare fidelem. vel si vult cohabitare. non tamen sine iniuria & blasphemia nominis christi. vel ut eum pertrahat ad infidelitatem. vel ad aliud mortale peccatum. In istis tribus casibus contumelia creatoris soluit ius matrimonii circa fideles. & ideo potest contrahere cum alia. Si vero infidelis vult cohabitare fidelem sine aliquo predictorum. fidelis si vult eum cohabitare bene facit. quia hoc monet apostolus ad corinthios. Si autem non vult. non est opellendus. tamen illa vivente non potest contrahere quod dicitur durat matrimonium. Quid si iudei vel pagani contraxerint cum sanguineis secundum ritus suos. nunquam post conversionem remanebunt taliter copulati. Dicitur quod sic. nisi contraxerint in gradibus divina lege prohibitis. Quod si infidelis plures habens simul uxores convertitur. prima tamen est uxor eius. Et ideo illam solum potest retinere. Quod autem dicit apostolus quod si quis frater. id est fidelis habet uxorem in coniugio infidelis. et hoc consentit habitare cum illo. non dimittat illam. non est preceptum. sed consilium secundum glossam. Posset enim eam licite dimittere propter fornicationis spiritualis. sed apostolus consilium non dimittit propter duo. scilicet ut per virum fidelis mulier infidelis lucrifera. Et ne gentiles propter separationem coniugii doctrinam christi abhorrent. Quod autem dicitur hic. & hoc consentit habitare cum illo. intellige cum suppletione. id est sine iniuria & blasphemia christi. nec ut eum trahat ad infidelitatem. vel mortale peccatum. In tali enim casu debet eam dimittere. & potest etiam contrahere cum alia. Quia ut dicit ambrosius. non debet reverentia coniugii ei qui abhorret auctorem coniugii. Contumelia inquit creatoris soluit ius matrimonii circa eum qui relinquit. ut non possit accusari si alii copulet. Infidelis autem discedens. & in deum et in matrimonium peccat. Itaque non est fides coniugii servanda ei qui ideo recessit ne audiret nomen christi. Si vero ambo crediderint. per cognitionem dei confirmat coniugium. In tertio casu. scilicet quando fideles contrahunt inter se. & postea alter labitur in heresim. vel etiam in infidelitatis errorem. non potest contrahere qui relinquit non distincto an interuenerit carnalis copula. an non. quia matrimonium fidelium est ratum. & ideo nullo casu supveniente potest dissolui. **CLXXXIII.**

De metu vel coactione.

Abi vero metus vel coactio intercedit. non potest consensus locum habere. & pro consensu nec matrimonium. Vis est maioris rei imperium qui repellit non potest. Metus est instantis vel futuri periculi mentis repudiationis. Coactio seu vis alia levis. alia violenta. Levis non excludit consensum matrimonialis sed violenta. scilicet cum quis capit vel trahitur inuitus. ducitur vel ligatur. Item metus alius cadit in instantem virum. alius non. ille qui cadit in constantem virum excusat & excludit consensum

matrimonii. ut metus mortis. & corporis cruciatibus. item metus stupri. & servitutis. istos quattuor metus duobus versibus apprehendas. **Excusare metus hos posse puta quia nescis. Stuprum sine status verberis. atque necis.** Item nota quod talis metus caderet in unum qui non diceret cadere in alium. quia non verisimile hominem clare dignitatis in verberis timuisse. vel quod rex parvi militis metum timeat. item si aptissimas probationes habeat. repellit presumptio que contra eum est. & sic iudex secundum diversitatem personarum & locorum iudicabit qualis sit metus. & iudicabit matrimonium aliquod vel nullum. item mulier que stetit per annum & dimidium cum marito. vel consensit in carnale copulam. non debet postea audiri. si allegat metum vel violentiam. Clerici in quattuor minoribus ordinibus constituti. nisi sint in aliqua religione que continentiam proficit. licite possunt contrahere. si vero in sacris ordinibus. non possunt. Et si contraxerint sepabuntur. **CLXXXIII.** **De ligatione & publica honestate.**

Nunquam vero alligatur uxor potest vel potest aliam ducere. nisi cui divina revelatio. & instinctu spiritus sancti revelatur. sicut patribus. Tamen si uxor credit virum mortuum & contrahit cum alio. dicitur quod quodam ita credit. nec ille revertitur. excusatur ab adulterio & fornicatione propter ignorantiam facti. Et filii (si quos ex secundo concepti) iudicantur legitimi. sed statim cum revertitur primus. debet recedere a secundo. & redire ad primum. Quod si non revertitur. credit tamen eum vivere. non exigit debitum a marito quem accepit. sed ei exigenti reddat. Sed pone quod vir iuit in exercitu contra saracenos. vel in regionem longinquam & non revertitur. ac nescit utrum sit mortuus vel vivus. quid faciet uxor? Dicitur quod quantumcumque iuvenula sit. contrahere non potest donec sit certa de morte mariti. Sed qualiter certificabitur? Ratione per iuramentum illius sub quo militavit. vel etiam sociorum qui mortem eius bene nouerunt. Cum autem dicit apostolus. mortuo viro liberata sit a lege viri. videtur quod uxor lazari non tenebat eum quando fuit resuscitatus. Sed contra ad hebreos. xi. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Respondeo non tenebant. quia in morte solutum fuit vinculum matrimonii. Quod autem dicitur acceperunt. hoc factum est de honestate. non de necessitate. & optebat iteruenire nouum consensum. & sic nouum erat matrimonium. Sed secundum hoc videtur quod si aliquis religiosus qui fecit professionem usque ad mortem suscitaretur. a professione solueretur. & postquam maneret in seculo. Contra. donum gratie debet provocare in melius. Ratione non est simile. quia vinculum matrimonii est ad homines. sed vinculum professionis ad deum. Est enim spiritus creati ad increatum. Et quia extrema indissolubilia sunt. ideo & vinculum indissolubile. Vnde tenetur ad istud religiosus quod dicitur potest publice honestatis iusticia contrahitur ex desponsatione. puta si aliquis desponsauerit puellam septem annorum vel ultra. & licet eam non cognoscat. tamen nullus de consanguinitate eius poterit eam habere in uxorem. nec ipse aliquam eius sanguineam. **CLXXXV.**

De affinitate.

Affinitas est proximitas personarum ex carnali copula ueniens omni carnis parentela. Ex copula carnali ideo dicitur. quoniam tam per fornicariam copulam quam per legitimam contrahitur affinitas. Ex persona igitur addita consanguinitati per carnis copulam contrahitur. quia omnes mariti sanguineam

meaz sunt mihi affines in illis gradib? in quibus
 vxores eoz attinent mihi Nam si qua mihi e i secu-
 do gradu consanguinitatis. marit? eius est in primo
 gradu affinitatis. sic & in secundo gradu. & sic d
 ceteris. quonia grad? computant inter affines. respe-
 ctu consanguinitatis tantu. Et quod dictu est de ma-
 ritis consanguineaz meaz. idem p omia intelligas
 de vxorib? consanguineoz. quia ego similiter sum
 affinis eis in eisdem gradib?. Item oes consanguinei
 vxoris mee sunt mihi affines in eisdem gradib? i qui-
 bus sunt consanguinei vxoris. Et omnes mei consan-
 guinei simili modo sunt affines vxoris mee i eisdem
 gradib? in quibus sunt mihi consanguinei. Habebat
 aut olim prohibitionem vsq; ad septimu gradu. ho-
 die vero vsq; ad quartu gradu inclusiue sicut ipa
 consanguinitas. Nota q; si psona q; tibi e affinis p ap-
 positionem generat filiu de consanguineo tuo. filiu
 ille est tibi consanguineus & non affinis. Si vero
 de extraneo nihil tibi atinebit. Per appositione tibi
 ideo dixi. quonia si tibi est aliquis affinis p apposi-
 tionem tui. id est q; tu apposit? sis consanguinitati
 eius. si generat filiu ille erit tibi affinis sicut pares
 suus. sed in alio gradu. Item nota q; licet moriat
 consanguine? quo mediante contrahit affinitas. per
 sona que superviuit remanet affinis. Item contrahit
 affinitas vt dictu est. non solu p matrimoniu. sed
 etiam p fornicariu coitu. dum tamen ordie nature.
 secus aut si extra ordinem. hoc est extra vl' circa vas
 debitu aliquis polluerit aliquam. quia talis pollutio
 nec facit sanguis comixtionem. nec carnis unitatem
 per qua contrahit affinitas. Idem credo si inuasit
 claustra pudoris. non tamen puenit ad consummatio-
 nem operis. **C. LXXXVI. C. De impotentia
 coeundi.**

Iter impedimenta matrimonii impossibi-
 litas coeundi maxim obtinet locu. quo-
 niam ex sui natura potu q; ex ostentatone
 ecclesie impedit matrimoniu. Et est vitiu animi. ul'
 corporis. vel vtriusq; quo quis impedit aliu carnali
 comisceri. Spes eius sunt plures. Nam alia est na-
 turalis impotentia. vt frigiditas i viro. & artatio
 in muliere. defect? etatis in puero. Alia accidenta-
 lis vt castratio. maleficiu. Item naturalis. alia tem-
 poralis. alia perpetua. Temporalis que est in puero im-
 pedit. q; q; diu inest ei non potest contrahere. Per-
 petua vero est que est in frigido. que impedit con-
 trahendum. & dirimit iam contractu. De coartato-
 ne mulieris dic. Q; licet sit a natura. si tam potest
 ei subueniri bnificio medicie. vel p assiduū vsu cu
 homine coueniens stare. non impedit matrimo-
 nium. aliter aut & impedit & dirimit. De accidē-
 tali dicendū q; qui inepti sunt ad reddendū debitū.
 contrahere non possunt sicut nec pueri. Et si contra-
 xerint. diuidendi sunt. Maleficiu si sit tempale. nul-
 lum prestat impedimentu matrimonio. Si vero p-
 petuum. impedit. & dirimit. Frigid? quidē nullaz
 potest cognoscere. nec mouet ad voluntate coeū-
 di. sed maleficiat? potest alias cognoscere pter il-
 lam cum qua maleficiat? est. Et ideo cum celebra-
 tur diuortiu ratone frigiditatis. non datur licentia
 viro q; ducat aliam. & si duxerit. sepae fm matri-
 monium. & restituit primū. quonia apparet decep-
 tam fuisse ecclesiam. Idez est si sepae ppter artatione
 mulieris. & ipa nubit aliu. Si vero ppter maleficiu
 sepant. veriq; dat licentia nubendi. Si aut mulier
 pclamatur. & dicit q; vir eam cognoscere nō potest.
 & vir dicit q; sic. & iuramento firmauerit q; eam co-

gnouerit. standū est iuramento viri. quia caput est
 mulieris. nisi mulier ostendat se virgine p aspectū
 corporis. Porro deficientib? pbat omib?. si etiam am-
 bo coniuges pferentē contra matrimoniu nō esset
 ppter hoc ab ecclesia sepandum. tum quia nō nulli
 inter se contra matrimoniu vellent colludere. si sue
 confessioni crederēt esse standū. tum ppter fauorez
 matrimonij. **C. LXXXVII. C. De his que matri-
 monium impediunt. sed contractu nō dirimunt.**

Omnia vero impedimēta supi? numerata
 anteq; matrimoniu contrahat interuenien-
 tia. seruatis distinctōnibus sup quolibet
 impedimēto practis. impediūt matrimoniu ora-
 hendū. & dirimunt iam contractu. Sed si postea
 psequant. non impediūt nec dirimūt. Cetera vero
 impediunt contrahendū. sed non dirimunt iam contra-
 ctum. que sunt temp? feriaz. & interdictū eccle-
 sie. In tempe quidē feriaz contrahi possunt spōsalia.
 & etiā matrimoniu solo sensu. Sed tracto vx-
 oris nuptiaz solennitas. et carnalis copula phibē-
 tur. Temp? illud taxatū est ab aduētū domi vsq;
 ad octauas epiphanie. & a. lxx. vsq; ad octu. as pa-
 sebe. & tribus septimanis ante festū beati iohānis
 baptiste. De quib? dterminatū est hodie q; incipiūt
 trib? dieb? ante ascensionē. & pcedunt vsq; ad
 octauā penthecostes. Sequit de interdicto eccle-
 sie. scz quando aliquis phibet contrahere cū aliqua.
 quia forte dicitur eius consanguinea. vel affinis. vel
 sponsa alterius. vel ppter aliud. Illi quozuz matri-
 monium interdicte. non debent contrahere. sed si
 contrahunt. nisi aliud impedimētū perpetuū impediatur
 possunt simul pmanere. & non sunt sepandi nisi ad
 temp? vt agant pnam. quia mandatu ecclesie con-
 temperūt. Sane vt diuersa circa matrimoniu pe-
 ricula eueniēt. statutum fuit in concilio generali.
 vt cum matrimonia fuerint contrahenda. in ecclesijs
 p pbiteros publice pponatur competentī termino
 pfirmo. vt infra illum qui voluerit & valuerit. le-
 gitimum impedimētum opponat. Et ipsi pbiteri ni-
 hilomin? inuestigent vtz aliquod impedimētū ob-
 sistat. Cum aut apparuerit pbabilis oiectura con-
 tra copulā contrahendā. contractus interdicitur
 expresse. donec quid fieri debeat super hoc manife-
 stis constiterit documētis. **C. LXXXVIII.**

C. De diuortio.

Nec uero diuortio. nec separatō matrimonij
 faciēda est. nisi aliqbus agētib? & testi-
 ficantibus. Notandū vero q; si aliquis co-
 fessus fuerit in iudicio quod actor pponit. standū
 est confessioni eius. nisi per confessionē illam fieret
 puidicium matrimonio de quo agitur. vel etiam
 alteri matrimonio. tictur em colludium. Si vero i-
 terrogatus in iure negat. quod pponitur. pbat de-
 bet qui pponit. Et si non pbat succumbit. Itē ad
 omia quis restituend? est de quib? pbauit se spo-
 liatum. Item si mulier dicat se habere viruz sus-
 pectum q; eam ledat. & verisimile causā suspitionis
 ostendat. ad officiu iudicis spectat iubere cauere
 sibi sufficiēti cautione q; maritus tractabit eam
 in lecto. & in mensa. & in omibus sicut vir tracta-
 re debet vxorem. Et q; non ledat eam in persona.
 vel in rebus. nec aliquo modo dehonestabit eam.
 salua tamē correptione honesta maritali. & si muli-
 er non confidit de iuramento viri. cautionem debz
 prestare quā magis timet. scz pignoratiaz. vel fide-
 iussionem sub pena pmissa. Quilibet potest accu-
 sare matrimonium ad plenum diuortiu celebrandū

qui non prohibetur. Cum autem iam usque ad quartum gradum prohibito conjugalis copule sit restricta. si quis contra prohibitionem huiusmodi presumpserit copulari, nulla longinquitate defendat. annorum. cum diuturnitas temporis non minuatur peccatum, sed augeat. Maritus potest accusare & dimittere uxorem propter fornicationem & econverso. Ista causa extenditur ad fornicationis suspitionem violentam. verbi gratia. Si probatum est quod fuerit solus cum sola nuda cum nuda in eodem loco iacens & hora secreta. Itaque credo quod extenditur ad crimen sodomiticum. Intelligentus est etiam idem de spirituali fornicatione. sed propter carnalem semel commissam potest vir dimittere uxorem. & uxor virum. propter spirituales non potest si velit se corrigere. Sunt tamen quidam casus in quibus adultera non potest accusari a viro. Primus si & ipse quincitur fornicari. Secundus si ipse presumpserit eam. Tertius cum ipsa credebat virum defunctum & nupsit alij. nam maritus rediens teneat eam recipere non obstante tali adulterio. nec steterit scienter cum secundo marito postquam primus venit. Quartus si cognita fuerit latenter ab aliquo quem credebat esse proprium virum. Quintus est si fuerit vi oppressa. hoc autem intelligo de vi absoluta. Sextus est. quando reconciliavit eam sibi post adulterium commissum. vel eam publice adulteratorem retinet in consortio maritali. Septimus est quod si aliquis infidelis conjugem infidelē dimittat. dato sibi libello repudij. & illa nubat alij sibi vicium suum. si ipse conuertatur ad fidem. & ipse teneat eam recipere non obstante quod ab alio sit cognita cui se iunxerit nisi aliter fuerit fornicata. Effectus huius accusationis est. quod si maritus probat quod intendit. vel mulier hoc confiteatur. nisi mulier replicet contra eum aliquid de predictis. vij. casibus absolute ab eius cohabitatione. & a seruitute qua sibi tenebat. & habitum religionis ea inuita sumere potest. & i seculo sine ea viuere potest. sed tamen continere teneat quod illa viuit. **LXXXIX. De filiis legitimis & illegitimis.**

Legitimus filius est. qui de legitimo matrimonio natus est. vel de eo quod in facie ecclesie legitimum reputat. quibus in veritate matrimonium non fuerit. quando scilicet ambo coniuncti sunt. bona fide credentes se legitime copulatos. dummodo alter eorum tantum hoc credat. Nam si mulier alicui coniugato nubat. bona fide credens eum solutum. & ex eo filios suscipiat. legitimi iudicantur. & utriusque parti succedunt. Si quis autem clandestina. vel interdicta coniugia inire presumpserit. in gradu prohibito etiam ignoranter. soboles de tali coniunctione suscepta. presus illegitima censenda est. de parentum ignorantia nullum habitura subsidium. cum illi taliter contrahendo non expresse scientie. vel saltem affectatores ignorantie videantur. pari modo presus illegitima est censenda. si ambo partes impedimentum scientes legitimum. preter omne interdictum. etiam si in conspectu ecclesie contrahere presumpserunt. Itaque nota quod quadruplex est status filiorum. Alii sunt naturales & legitimi. ut sunt illi qui de uxore procreantur. Alii naturales tamen. ut filii concubine. scilicet quod de soluto. & soluta nascuntur que possent esse uxore. Alii sunt legitimi tamen. ut adoptiui. Alii nec legitimi. nec naturales. qui spurii dicuntur. ut isti qui de adulterio vel incestu nati sunt. Sequitur qualiter non legitimi legitimanent. Primus modus est per subsequens matrimonium. nam si quis habet naturales filios de aliqua. & postea contrahit cum ipsa. filij iam nati legi-

timantur. sed si spurios habet. ex ea non efficiuntur legitimi. Secundus fit per spirituales indulgentiam domini pape. Hi duo modi secundum canones reperiuntur. Sequuntur & alij quidam secundum leges. Unus est si pater offerat filium naturale curie impatoris & fiat curialis. Secundus si pater decedens in testamento eum nominet legitimum heredem. & ipse postea offerat principi testamentum. Tertius si nullo filio legitimo exite patreque defuncto. ipse naturalis filius se ipsum offerat. Quartus si pater in publico instrumento. vel cum trium testium subscriptione scripto. eum nominet filium. nec adiecerit naturale. Prodest autem filios esse legitimos. quia succedunt in omnibus bonis patris. Naturales autem filij in sexta parte hereditatis patris succedere possunt. spurij vero & qui ex damnato coitu sunt. omni presus beneficio excluduntur. Hec de sacramentis veteris ac noue legis propter illam iacobici sententiam. qua legalia reuocata sunt breuiter huic hystorie interseuimus. nunc ad ipsam hystoriam redeamus. **LXX. De epistola apostolorum & cronica annorum petri & pauli. Comestor.**

Dlacuit igitur consilium iacobi apostoli senioribus. & communi consensu elegerunt viros per quos mitterent epistolam cum paulo et barnaba. iudam scilicet & silam. Cuius descendisset antiochiam. congregata multitudinem tradiderunt eis epistolam. Et audita consolatio de iugo legis non imponendo sibi. gauisi sunt fratres de gentibus. Non est autem hic pretereundum quod de prefato ascensu suo in hierusalem per dirimenda lite preaxata. scribit apostolus ad galathas in hunc modum. Deinde post annos xij. scilicet a uersione mea. ascendi hierosolimam cum barnaba assumpto tito. & conuensi cum eis. scilicet apostolis euangelium quod predicatum in gentibus. Ex quo annorum numero colligitur. quia eodem anno quo paulus ascendit hierosolimam. scilicet xij. a conuersione sua. petrus ascendit romam. & eodem anno sedit in cathedra episcopali. in qua sedit. xxv. annis xij. vero & xxv. xxxix. reddunt. Viceesimo autem & quinto anno a promotione beati petri in sedem romanam. scilicet ultimo anno neronis passi sunt petrus & paulus. & sic. xxxix. a uersione pauli. Unde colligitur paulus ad fidem conuersum eodem anno quo passus est dominus. cum esset petrus & paulus. xxx. anno a passione domini qui fuit ultimus neronis passus esse martirium. si autem quando quod legatur paulus uersus ad fidem secundo anno a passione domini. Intelligentum est secundo emergenti. tamen eodem usuali. sicut alibi determinatum est. Quarto tunc ergo anno a passione domini. scilicet quarto anno claudij ascendit petrus romam. & sedit in cathedra episcopali. x. annis sub claudio. qui regnavit. xij. annis. & nero post eum totidem annis. Primo quidem sedit antiochie. vij. annis in sede episcopali. quod necessario de. vij. illorum. xij. oportet intelligi. qui a passione domini fluxerunt usque ad eius promotionem in sedem romanam. Post septem autem annos quibus sedit in sede antiochena consilio domini de hierosolima ascendit romam. sed in ascensu transit per antiochiam. ut confirmaret subditos suos in fide. Et ut habeat in cronica substituit enodiam in sede antiochena.

LXXI. De hoc quod paulus petrum corripuit.

In transitu per antiochiam redargutus est a paulo petrus. quia comedens cum quibusdam fratribus de iudea timens eos molestare. discernere cibos. & ita gentes cogebat exemplo suo iudicare. **Auctores.** In hac autem reprehensione (secundum glossam augustini) commendat

firmitas & caritas & humilitas petri. Qui cum pri-
 mus pastor ecclesie a domino institutus sit. talem
 obiurgationem a posteriore pastore. scilicet paulo
 pro salute gregis libenter sustinuit. & in hoc ex-
 plum posteris prebuit. Laus itaque iuste libertatis
 in paulo. & sancte humilitatis in petro enituit. De
 hac autem reprehensione dissentit augustinus & hie-
 ronimus. sicut & de legalium post christum obserua-
 tione. hieronimus enim dicit legalia post resurrectio-
 nem christi non debuisse ab aliquo obseruari. sed pe-
 trum inuitum hoc fecisse ne iudeos amitteret. Nec in
 hoc dicit eum peccasse. quia bona intentione hoc age-
 bat. licet illi peccarent qui quasi eius exemplo iuda-
 izabant. nec veram fuisse reprehensionem illam. sed si-
 mulatoriam & dispensatoriam. scilicet ut per hoc sciret
 gentes non esse iudicandum. videntes tantum apo-
 stolum in hoc reprehendi. Augustinus autem dicit pe-
 trum seruasse legalia illa non dispensatorie. sed ve-
 re & libere. quia tam sibi quam aliis conuersis ex iudeis
 licebat ea tunc seruare. ita tamen ut spem in eis non
 poneret. Distinguit enim triplicem statum legalium.
 Vnum in quo fuerunt quasi viua. scilicet ante passi-
 onem domini. Tunc enim omnes iudei tenebantur ea
 seruare ex precepto. Secundum in quo fuerunt qua-
 si mortua. sed nondum sepulta. scilicet a passione do-
 mini. ex quo dictum est a domino Consumatum est.
 usque ad fidei manifestam reuelationem. Hoc enim
 tempore premissum erat ea obseruare iudeis. quia ma-
 ter mortua erat cum honore ad tumulum reducenda
 & sepelienda. Non tamen erant sub precepto. nec iam
 aliqua veritas futura subesse credebatur. quia iam
 erat exhibitum. Tercium in quo fuerunt mortua & sepl-
 ta. scilicet post fidem reuelatam. Extunc enim neque
 precepta sunt. neque permissa. sed omnino prohibita.
 ne cineres matris sepulte de tumulo eruant. quod
 esset fedum & horribile. Quod ergo petrus habuit di-
 scretionem in cibis. non fecit dispensatiue secundum
 augustinum. quia hoc licebat ei simpliciter tunc. & eti-
 am omnibus iudeis conuersis. Similiter illa repre-
 hensio petri secundum augustinum non fuit dispensa-
 toria sed vera. Peccabat enim petrus incaute vitando
 minus scandalum. & dimittendo maius. Et dicitur quod
 peccauit venialiter. scilicet ex ignorantia. quia sim-
 plici intentione hoc agebat. Videtur autem augustinus
 verius sentire quam hieronimus ad minus de hac repre-
 hensione. scilicet quod fuerit vera. non simulatoria. nec
 dispensatoria. Hoc enim dicit textus aperte quod rep-
 hensibilis erat. & quod non recte ambulabat ad veri-
 tatem euangelii. Nec credendum est hoc aliquo mo-
 do apostolum mentem fuisse. maxime cum in doctrina
 religionis secundum augustinum nullo modo metien-
 dum sit. **CXCII.** De euangelio petri quod marcus
 descripsit. **Eusebius** in historia ecclesiastica. libro
 secundo.

Sicut cum romane urbi clarum verbi dei lumen fuis-
 set exortum. simonis magi tenebre cum suo aucto-
 re restincte sunt. Sermo autem veritatis & lucis qui
 per petrum predicabatur. vniuersorum mentes placido
 illustrauit auditu. ita ut quotidie audientibus eum
 nulla unquam satietas fieret. Unde nec auditio eius so-
 la suffecit. sed marcum discipulum eius omnibus pre-
 cibus exorauerunt. ea que ille verbo predicabat. ad
 perpetuam eorum commotionem habende scripture
 traderet. quod domini fortis in huiusmodi verbi
 meditationibus permaneret. Nec prius obsecratio de-
 sistunt. quam quod orauerant impetraret. Et hec fuit causa
 scribendi quod secundum marcum dicit euangelium. Pe-

trus vero ut per spiritum sanctum religiose se spolia-
 tum compit. furto delectatus. fidem eorum per hoc
 deuotionemque considerans. factumque confirmauit.
 Et imperpetuum legendam scripturam ecclesiis tra-
 didit. **CXCIII.** Hieronimus in libro de illustribus viris.
 Assumpto itaque marcus euangelio quod ipse con-
 fecerat. perrexit ad egyptum. & primus alexandrie
 christum annuncians. constituit ecclesiam tate do-
 ctrine & vite continetia. ut omnes sectatores chri-
 sti ad exemplum sui cogeret. Denique philo-
 tiser-
 tiffimus iudeorum videns alexandrie primam ecclesi-
 am adhuc iudicantem. quasi in laudem gentis sue
 librum super eorum conuersatione scripsit. Et quomo-
 do lucas narzat hierosolime credentes omnia habu-
 isse communia. sic ille quod alexandrie sub marco
 fieri doctore cernebat memorie tradidit.

CXCIII. De romanis pontificibus a petro us-
 que ad siluestrum. **Ex** cronicis romanorum pon-
 tificum.

Petrus igitur apostolus filius iohannis de
 bethsaida galilee. post passionem domini
 ante episcopatum sedit ecclesie princeps
 annis quattuor. postea tenuit episcopatum antio-
 chie septem annis. Deinde venit romam. ibique xxv.
 annis pontificatum tenuit. & papa esse. sedit anno
 domini. xl. Sedit autem imperante thiberio. post
 gaio caligula. post claudio. post nerone sub quo
 martirium passus est. Linus cepit anno domini. lxx.
 sedit annis. xii. imperante gabba. post vespasiano.
 post tito. Cletus cepit anno domini. lxxxij. sedit
 annis. xij. imperante domiciano. Clemens cepit an-
 no domini. xcviij. sedit annis. ix. imperante domici-
 ano. post nerua anacletus cepit anno domini. cii. se-
 dit annis. nouem imperante traiano. De isto tamen
 eusebius in cronicis. & dicit quod anacletus ipse est cle-
 tus. sed damasus papa in cronica romanorum ponti-
 ficum quam scribit hieronimo ponit eos pro duo-
 bus. Et dicit quod cletus fuit natione romanus. anacle-
 tus autem grecus. Non solum autem in hoc. sed etiam
 in aliis pluribus. cronica eusebii ab aliorum croni-
 cis videtur dissonare. Euaristus sedit annis. nouem
 Alexander annis. x. Xistus. x. Theodoros. xi. Igi-
 nus. xij. Pius. xij. Anicetus. xij. Sothe. ix. Eleue. xv.
 Victor. x. Zephirinus. viii. calixtus. vi. Urbanus
 m. Pontianus. vi. Antherus. xii. Fabianus. xij. cor-
 nelius. ii. Lucius. iij. Stephanus. vii. Sixtus. ii.
 Dyonisius. vi. Felix. iij. Eucianus. i. Caius. xi. Mar-
 cellinus. viij. Quo martirium passo inter persecuti-
 ones dyocleciani & maximiani vacauit pontificatus
 annis septem. Postea sedit marcellus annis quinq.
 eusebius septem. melchiodorus quattuor. siluester. xxij.
 Hic constantinum impatorem baptizauit. qui & pa-
 cem ecclesie reddidit. nam antea vigente persecuti-
 one pene omnes pontifices qui in sede romana pre-
 fuerunt martirium subierunt. **CXCIII.** **C**atha-
 logus ceterorum usque ad innocentium.

Post beatum siluestrum sedit Marcus an-
 nis duobus. Iulius. v. Liberius. vi. Felix. i.
 Damasus. xvij. Siricius. xv. Anastasius. iij.
 Innocentius. duodecim. Zosimus. i. Bonifacius. tribus
 Celestinus. octo. Sixtus. nouem. Leo. xxi. hilarius. vi.
 Simplicius. xv. Felix. octo. Gelasius. quattuor. Ana-
 stasius. vno. Simiachus. xvi. hormisdas. xviii. Iohan-
 nes. duobus. Agapitus. mensibus. xi. Siluerius. mensi-
 bus. quinq. Vigilius. annis. sex. Pelagius. quattu-
 or. Benedictus. quattuor. Pellagius. decem. Gregorius.
 dyalogus. xii. Saumianus. vno. Bonifacius. mensibus.

octo. bonifacius annis sex. deusdedit. iij. bonifacius sex. honozius. xii. severinus. ii. bonifacius. v. iohannes vno. theodoz. vi. martinus sex. eugeniz tribz. vitalianz. xii. adeodatus quattuoz. donus. i. agatus duobus. leo mensibz. x. benedictz mensibz decem. iohannes vno anno. conon mensibus. xi. sergius annis. xij. iohannes tribus. iohannes duobus. sinuimus diebz. xxv. constantinus annis septem. gregozius. xv. gregozius decem. zacharias decem. stephanus quinqz. paulus decem. stephanus quattuoz. adrianus. xxij. leo. xx. stephanus sex. paschalis septem. eugenius tribus. leo octo. benedictz annis duobus. nicolaus. ix. adrianus quattuoz. iohannes decem. martinus vno. adrianus vno. stephanz v. formosus. iij. bonifacius. xii. stephanus vno. romanus mensibus quattuoz. theodoz. xx diebus. iohannes annis duobz. benedictus. iij. leo mese. i. xpofozus mensibus sex. sergius annis septem. anastafius duobz. dano mensibus quattuoz. iohannes annis. xij. leo mensibus sex. stephanus annis. xii. iohannes quattuoz. leo tribus. stephanus tribus. martinus tribus. agapitus noue. iohannes octo. benedictus duobus. leo vno. benedictus duobus. iohannes. v. benedictz vno. donus defuri. i. bonifacius mense vno. benedictz annis octo. iohannes mensibz octo. iohannes annis decem. gregozius anno vno. iohannes mensibus decem. siluester annis quattuoz. iohannes qui vocatur figo mensibz quinqz. iohannes qui vocatur fanassus annis quinqz. sergius qui vocatur ospro annis tribus. benedictz frater albici maioris annis. xi. iohannes frater eius noue annis. benedictz qui vocat cherophilat. xii. siluester fauinesis epus diebus. lv. gregozius qui vocatur iohannes granus annis duobz. clemes qui vocatur suggerius mensibz nouem. damafius qui vocat popo diebz. xxii. leo sanctissimz qui vocatur brunz annis quinqz. victoz duobus. stephanz qui vocatur fredericus mensibus septem. benedictz belleoznensis epus mensibus nouem. nicola? qui vocatur gerardus annis duobz. alexander qui vocat anselmus annis. xi. gregozius qui & hildebradus annis. xii. victoz qui & desideriz cassinensis abbas mensibz quattuoz. vrbano? secundo? annis. xi. paschalis secundo? annis nouem. gelafiz secundo? duobz. calixt? secundus quinqz. honoziz secundo? quinqz. innocenti? secundus tribz. celestin? secundus mensibus quinqz. luciz secundus mensibus decem. eugenius tercius septem. anastafius quart? vno. adrianus quartus sex. alexander terci? xxii. luciz terci? quattuoz. vrbano? terci? vno. gregoziz octau? mensibz duobz. clemes terci? annis duobz. celestin? terci? annis septem. innocenti? terci? xi. honozius tercius. xi. gregozius nonus annis. xij. Post hoc dissensione facta in ecclesia romana vacauit sedes annis duobus. celestinus tercius tandem electus est senex & infirm? sedit diebus decem & septem.

Actor Porro innocenti? quartus adhuc sedz in cathedra. qui iam sedit annis duobus: Nunc ad beati petri tempa redeam? **CXCV.** De agrappa filio herodis agrippe. & dissensioe pauli & barnabe. **C.** Comestor.

Anno quo ascendit petrus ab athiopia romam. scilicet quarto ano claudij. erat quidam pcurator in iudea. volens sibi p violentia vsurpare potestate ostituendi summum pontificem. & mutandi pro arbitrio suo. Videntes iudei qd non possent ei resistere. miserunt nuncios

romam. Erat igitur agrappa filius herodis agrippe quem pater decedens in manu gaii dimiserat. Iste audiens qd ca ppli sui ageret. intercessit pro eis & obtinuit. & rescripsit gaius pcuratori ut ab hmōi exactōe desisteret. & iudei significauerūt ei ut mitteret eis agrippam. & faceret eum tanq̄ regem & dominū. Ipe autē misit eum in iudeā. non tam redidit ei terram patris qui totum regnū auitū obtinuerat. sed dedit ei galaaditiōē regionē. & potestatem constituēdi summū pontificē. vel sacerdotem in hierusalē p arbitrio suo. qm negauerat pcuratori. Iste fuit agrappa in cuius regnum de iudea imminente excidio in hierusalem ab angelo pmoniti secesserunt. sicut habem? super matheū Sed nūc psequamur de paulo & barnaba qui adhuc demorabant in anthiochia euangelizantes. Post aliquot dies visum est eis comodū reuerti per ciuitates in quibus predicauerant verbum dei. & visitare fratres. & confirmare in fide. barnabas quidem voluit habere in comitatu suo iohannē. qui cognominatur marcus. paulus autē noluit dicens. qd in fronte acie constitutus nimis tepide steterat. & quia timōe mortis a predicatōne desisterat. quando scilicet a pamphila descendēs reuersus est hierusalē. ideoqz non erat assumend? ad predicatōnem. ne alios malo exemplo lederet. & facta est dissensio. ita ut discederēt abinuicē. Et excusant eos sancti. quia nō dissenserūt odio comoti. sed a spūsancto ad hoc citati. ut diuisi in pluribus locis pdicarent. & plures lucrifacerent. barnabas autē assumpto marcho nauigauit cypzum. & ex eo quidē qd noluit eum dimittere. perpeditur fuisse eius cognat? Legitur autē fuisse cōsobrinū. Paulus autē pfect? est assumptus sila. & pambulabat siciliam. & siriam. Postea venit in derben & listram. vbi erat christian? nomine thimotheus filiz mulieris vidue vel iudee. natus de patre gentili. cui phibebant testimoniū religionis omnes fideles qui erant listris. Hunc constituit paul? episcopū illoz. sed circumcidit eum p tollēdo scandalo iudeoz. ne scilicet scandalizaretur. qd haberēt epm incircumcisū. non qd legalia p veritatem euangelii eēt necessaria. paulatim tam non subito iudeis erāt tollenda. **CXCVI.**

De punitijs a quibz phibiti sunt a spūsancto. & de helena regina.

Postea duxit secum paulus thymotheum. & ptranseūtes per ciuitates picipiebant obseruari decreta apostoloz & senioz qui erant in hierusalē. & ecclesie cōfirmabantur & multiplicabant. Transseūtes autē frigia & galacie regionem. volentes ire in asiam. mmozem phibiti sunt a spūsancto. qui sciebat corda hominum qui tunc non eēt credituri. Noluit ergo spūsanctus sanctū dare canibus. & impios de cōtemptu predicatōnis grauius damnari. voluit etiam has punitias apostolis reseruari. Philippus nanqz & iohannes predicauerūt in asia mmozi. lucas in bithinia. a qua similiter a spūsancto sūt phibiti. Origenes etiam reddidit terciā causam. Dicit em̄ quia de? puidens seruis alimoniaz corporalem. ab hmōi punitis discipulos phibuit ppter illam. scilicet maxiam famem. in q̄ helena sustentauit fratres pauperes qui erant in hierusalem. que facta est quarto anno claudij. Nec fuit hec mater cōstantini. sed regina abigenoz. Cuius amore captus rex abigeorum duxit eam in vxorē. & concepit ex eo. Et cuz nocte dormiret cum ea. & posuisset manum suam

super veterum pregnantis. a deo audita est vox in hunc modum. Videte ne ledatis puerum. quia magnus futurus est in mundo. Qui natus et diligenter nutritus. mortuo patre adhuc puer factus est rex. & commendatur in multis. quoniam audiens unum deum colit a iudeis. coluit eundem. & suscepit circumcisionem. & ritus iudeorum. Huius mater helena veniens hierusalem inuenit fratres fideles inedia laborantes. quia erat tempus famis. Et emit granum unde quaque quia attulerat argenti copiam ad emendum & sustentauit eos. Que cum adhuc esset in iudea nunciatum est ei. quod filius eius mortuus esset. Et statim rediit & fecit extrahi cadaver filii de sepulchro. & portauit in iudeam. Et fecit non longe a hierusalem extrahi duo mansuola. In altero reposuit corpus filii et precepit ut cum mortua esset in altero corpore suum reponeretur. & sic factum est. & adhuc apparent vestigia mansuolorum. Et putant multi decepti esse mansuolum helene matris constantini. **¶ XCVII.**

¶ De transitu pauli in macedoniam.

Quoniam autem pertransissent misionem. paulus & socii eius venerunt troadem. & ostensa est paulo visio per noctem. Apparuit enim ei vir macedo. id est angelus illius gentis assumptus viro macedoni pietate ligatus. vel forme specialis. stans & deprecans eum dicens. Transiens in macedoniam adiuua nos. Hoc ait angelus assumptus persona macedonum. Ut autem visum vidimus statim quesuimus? (ait lucas) illic proficisci. Hic enim primo ostendit lucas se comitem fuisse pauli. & forte nunc primo adhefit ei. Nauigantes autem a troade. recto cursu venimus sotromacia. & sequenti die philippis. que est prima ciuitas macedonie. id est venientibus a mari prima occurrit. Fuit autem ibi per dies aliquot. Et exeuntibus nobis ad orationem. obuiauit quedam puella habens spiritum phitonice. que est osa dominis suis. quia multum percipiebant emolumentum ex diuinatione eius. Et hec subsecuta clamabat dicens. Isti homines serui sunt excelsi dei. qui annuntiant nobis viam salutis. & sic clamabat multis diebus. forte spiritu sancto spiritum phitonice. (ut per eam verum loqueretur) vrgeute conuersus autem paulus expulit eum de puella. Videntes autem hoc domini eius. apprehenderunt silam & paulum. & offerentes eos magistratibus dixerunt. Isti conturbant ciuitatem nostram cum sint iudei. predicantes quandam nouam religionem. quam non licet nobis suscipere cum sumus romani. Iam enim decretum erat a romanis ut nullus de nouo deo coleretur nisi approbante senatu. & cucurrit aduersus eos magistratus. scissis quoque eorum tunicis flagellatos miserunt in carcerem. Sed per dei providentiam liberati sunt. & custodem carceris cum omni domo sua conuerterunt. sicut in actibus plenius legitur. Et exeuntes transferunt per lidiam. & visis fratribus consolati sunt eos. Et inde profecti venerunt thessalonicam. ibique conuersi sunt de iudeis & gentilibus multitudine magna. zelantes autem iudei. & assumptes quosdam malos de vulgo. concitauerunt ciuitatem aduersus eos. fratres vero per noctem dimiserunt paulum & silam in beroem. & multi de beroensibus crediderunt. Audientes iudei qui erant thessalonice quod a paulo predicaretur in beroe. venerunt illuc concitantes multitudinem. & statim fratres paulum dimiserunt. ut iret usque ad athenas.

¶ XCVIII. De uersione atheniensium.

¶ Bi disputabant cum paulo epicuri. qui ponebant

felicitem hominis in sola corporis voluptate. & stocici qui in sola virtute. Itaque inter se dissentientes. in impugnatione apostoli unanimiter consentiebant. Et apprehensum deduxerunt ad ariopagum. id est ad vicum martis. in quo scilicet erat templum martis. quoniam athenienses singulos vicos domino mimauerant a diis quos ibi colebant. & arioch dicitur mars. Erat autem vicus excellentior ariopagus. quoniam erat ibi curia magistratu. & scola liberalium artium. Stans ergo paulus in medio ariopagi dixit. Viri athenienses per omnia vos iudeo supersticiosos. Preteriens enim & videns simulacra vestra. inter cetera vidi aram cuius superscriptio erat hec. Ignoro deo. Singulis enim aris superponebat titulus indicans cui essent dedicate. hunc inquit deum ignotum ego annuncio vobis. hic est deus qui fecit mundum. & omnia que in eo sunt. in quo viuimus. mouemur. & sumus. Quomodo autem hec ara illi deo consecrata est nostrum est supplere. Die enim dominice passionis videntes philosophi qui athenis erant. tenebras factas super uniuersam superficiem terre. non potuerunt causam earum inuenire in naturalibus causis. Tandem ad hoc inducti sunt ut dicerent. quia deus nature patitur. Et dixerunt athenienses. constituamur aram illi deo. Et dedicata est ara. & suppositus est titulus. ignoto deo. Et cum vellent offerre olocausta & victimas illi ignoto deo. dixerunt philosophi. Bonorum nostrorum non eget. sed facietis genuflexiones ante ipsam aram. & supplicabitis ei. quia non querit oblationem pecorum. sed deuotionem animarum. hunc deum ignotum annuntiabat eis paulus. asserens eum mortuum fuisse. resurrexisse. ascendisse in celum. in fine orbem iudicaturum. Et cum predicaret resurrectionem mortuorum. quidam irridebant. quidam vero dicebant. Audiemus te de hoc iterum. quidam autem adherentes ei crediderunt.

¶ XCIX. De conuersione sancti dyonisi & libris eius.

Inter hos etiam fuit ariopagus dyonysius. Nam dum adhuc disceptarent forte transit cecus coram eis. Et ait dyonysius paulo. Si dixeris huic in nomine dei tui vide. & viderit. statim credam. Sed ne veris verbis magicis. ego tibi prescribo formam verborum hanc. In nomine iesu christi. nati de virgine. crucifixi. mortui. qui resurrexit. & ascendit in celum vide. Ut autem tolleretur omnis suspicio. precepit paulus dyonysio. ut ipse eadem verba proferret. Quod cum fecisset. statim cecus vidit. & dyonysius se credere confessus est. Quem postea paulus ordinavit episcopum chorintheorum. **¶ Actor.** Hoc idem dicit beda. sed alii verius dicunt quod atheniensem. Nam alius fuit chorintheorum ut postea patebit. Iste ergo dyonysius ex philosopho christianus effectus est. & paulum super astra secutus. audiuit & ipse de celestibus archana verba. silentioque proxima. que nobis in quattuor libris dimisit scripta. **¶ In phemio super ierarchiam.** **¶** Primus liber dyonisi qui de celesti ierarchia inscribitur. diuidit eam inter trinas celestium virtutum dispositiones. Prima itaque ierarchia continet cherubim. seraphim. thronos. Secunda dominationes. virtutes. potestates. Ultima principatus. archangelos. angelos. Secundus qui est de ierarchia ecclesiastica similiter diuidit eam in tres. Prima est legalis iam preterita que pertinet ad sacerdotium veteris testamenti. quod in variis et valde et obscuris symbolis a moysi car-

nali populo distributum est. Secunda est ecclesia
 noui testamēti partim simbolis visibilium sacramē-
 torum disposita. partim veritatis contemplatione
 perfecta. Et est finis preterite. initium vero futu-
 re que est tertia. scilicet nunc inchoata ex parte in
 primitiis contemplationis. perficienda vero post
 gloriam future resurrectionis. quando visibilium
 sacramentorum velaminibus sublati. ipsa veritate
 perspicua claritate contemplabimur. Tercia qui
 de diuinis nominibus vocatur. diuinam nominatio-
 nem virtutes continet. Quarta inscribitur de mi-
 stica theologia. **¶ C. ¶ De ultimo aduentu in
 hierusalem & vinculis eius. ¶ Acto.**

Paulus igitur athenis moratus est tribus
 mensibus. & postea factis ei insidiis a iu-
 deis scientibus quod deferret collectas. habi-
 to consilio ut vitaret eorum insidias. non recta via
 iuit in hierusalem. sed circueundo per macedoniam
 per quam venerat quibusdam fratribus recta via
 precedentibus & expectantibus eum troade donec
 veniret ad eos. Et illuc veniens moratus est septem
 diebus. vltima die scilicet die dominica. cum profe-
 cturus esset in crastinum disputante illo. & protra-
 hente sermonem. usque ad mediam noctem. quidam
 adolescens graueus somno qui sedebat super fe-
 nestram cenaculi. cecidit in terram. & oblatu-
 s paulo mortuus. & suscitatus est ab eo. Qui transi-
 ens per diuersa loca cum fratribus venit miletum.
 & ibi conuocans presbiteros ecclesie que erat ephe-
 si. fecit eis sermonem de cura pastorali. seipsum eis
 proponens in exemplum humilitatis & patientie.
 & circa subditos adhibende diligentie. Inde pertran-
 siens plura loca nauigio. deuenit tyrum. vbi dissi-
 debant ei fratres qui ibi erant ne ascenderet in hie-
 rusalem. predicantes spiritu prophetico que ei ibi debe-
 bant euenire. si ascenderet. Sed ipse nihilominus pro-
 fectus a tyro. transit nauigio ptholomaidam. v-
 bem scilicet palestine cum sociis suis. & inde ces-
 saream. & ibi apud philippum dyaconum manserunt
 diebus aliquot. cuius scilicet philippi quattuor fi-
 lie prophetabant paulo quod euenturum erat in
 hierusalem. & similiter quidam propheta a iudea
 superueniens nomine agabus. Vnde discipuli ro-
 gabant paulum ne iret illuc. sed ipse nolens eis con-
 sentire. ascendit cum sociis suis. & iasone hospite
 suo de cesarea in hierusalem. Cum autem intrasset
 ad iacobum. collecti sunt seniores. Quibus saluta-
 tis. narrauit per singula que & quanta fecerat de-
 us per eius ministerium. Qui cum audissent. magni-
 ficabant deum & dixerunt paulo Vides frat quoc-
 milia sunt in iudeis qui crediderunt. omnes tamen
 adhuc sunt emulatores legis. volentes pariter cum
 lege suscepta obseruare legalia. & audierunt de te
 quod predices abolitionem legis. vnde consulimus ti-
 bi ut sanctifices te secundum legem. scilicet nazare-
 orum cum quattuor qui habent votum super se.
 ut appareat sic falsa opinio que increpuit de te. &
 statuerunt de eius consensu ut iudeis ad fidem con-
 uersis non prohiberetur obseruatio legalium. ita
 dumtaxat ut non poneretur spes in eis. Et distiguit
 quattuor sinodos in primitiua ecclesia hierusolimis
 celebratas. Primam de substitutione mathie loco iu-
 de. Secundam de electione septem dyaconorum. Ter-
 tiam qua statutum est conuersis ad fidem gentibus
 non esse imponendum onus legalium. cum ascenderunt
 petrus & paulus de antheochia in hierusalem. Quar-
 tam de qua hic agitur. Postera die purificatus pau-

lus cum quattuor viris. intravit eorum & obtulit
 oblationem suam sicut & alii. Consumatis autem qui
 quibus diebus. iudei qui venerunt de asia persequentes
 paulum. concitauerunt omnem populum contra eum.
 & illis querentibus eum occidere. nunciatus est tri-
 buno cohortis. scilicet claudio lise qui missus fue-
 rat a felice preside. & iussit eum ligari duabus ca-
 thenis. donec de causa eius cognouisset. Huius autem
 cause ventillatione & ipsius appellationem. quoniam
 aperte satis actu liber profectur. ad presens pro-
 termitto. illucque lectorem remitto. **¶ C. ¶ De
 multiplici calamitate iudeorum. ¶ Eusebius in historia
 ecclesiastica libro secundo.**

Quando vero adhuc in imperio perdura-
 te. in ipsa solennitate pasche tanta iudis
 perturbatio & vastitas hierusolimis ac-
 cidit. seditione commota. ut illi soli qui in foribus
 templi constellatione populi necati sunt. xxx. milia
 virosum numerabantur. & conuersus est dies festus
 eorum in luctum. Sed & alia que plura iudeis ma-
 la irrogata. etiam iosephus per hec verba designat
 Inflammatur inquit seditio acerbissima a pontificibus
 aduersus sacerdotes & primos plebis hierusolimo-
 rum. quorum singuli conquerentes sibi met peritio-
 rum iuuenum. & nouis rebus gaudetium manum
 duces semetipsos proprie factiois instituebant. Qui
 confugentes ad inuicem primo conuictis lacessere-
 tamē deinde et saxis inuicē sternerent. nec quisquam
 qui coherceret. sed agebant omnia tanquam in urbe non
 habente rectores. Igitur pontifices in tantam vene-
 re perueriam. ut seruis suis ad aras missis inuade-
 rent decimas que sacerdotibus debebantur. et accide-
 bat ut nonnulli ex minoribus sacerdotibus quorum
 alimonie vi fuerant direpte. media deperiret. ita
 seditionum violentia ius fasque confuderat. Nonnulli
 quoque in media ciuitate occurrentes sibi trucidaba-
 nt. precipueque in diebus festis sicarii plebibus ad-
 mixti. occultatis pugionibus oberrantes ut quis-
 que designatus eis cominus incidere perirent. Et
 arte nepharia cum coruisset is quem occulto vil-
 nere strauerant. tunc idem ipsi percussores veluti in-
 dignari se simulabant aduersus eos que hoc in media
 urbe committerent. atque hoc modo occulta eorum faci-
 noza permanebant. Et primus omnium ab his ionathas
 pontifex interficitur. post illum plurimi iugulantur.
 ita ut iam ipsis mortibus esse grauior metus mortis.
 dum unusquisque in prociectu semper positus per
 momenta singula speraret interfici. Post hoc iter
 iectis quibusdam. addit etiam ista. grauius vero omni
 hac vastatione afflixit iudeos egypti. quidam falsus
 propheta. Qui cum venisset ad iudeam homo magis
 fidem sibi prophetie magica arte consciauit. et con-
 tinuo. xxx. fere milia virosum congregans et ducens
 eos per desertum. peruenit cum ipsis ad montem
 qui vocatur oliueti. paratus inde irruere hierusoli-
 mam. et in hac potestate urbem tenere. simulque ro-
 manorum presidia ac plebem tyrannidi sue subiugare.
 fretus per omnia his quos secum eduxerat sacelli-
 tibus. Sed conatus eius preuenit felix. confestim
 quoque cum armatis obuiam pergens. secum etiam ple-
 be reliqua conspirante. congressione facta. egyptium
 quidem cum paucis in fugam vertit. Peremptis
 vero alijs. alijs etiam et captis. temere cepta faci-
 le destruxit. Hoc in secundo historiae libro iose-
 phus refert. **¶ C. ¶ De
 seneca et libris eius ac flosculis moralibus.
 ¶ Acto.**

Oro claudius vt in cronicis legiē āno
 etatis sue .lxvij. in palacio moritur. De
 cuius scilicet morte. Seneca successoris
 eius neronis p̄ceptor eleganti metro lusisse reperi-
 tur. Præter hunc autem librum qui dicitur ludus se-
 necæ de morte claudii. Scripsit etiam idem seneca
 libros morales utiles ad ebuchiū liberalem de be-
 neficiis libros .iii. Ad neronem de clemētia libros
 duos. Ad paulum vero de quatuor virtutibus librum
 vnum. Scripsit quoque libros de moribus. & librum
 de remediis fortuitorum. libros quoque de immatu-
 ra morte. De causis naturalibus siue questionibus
 libros octo. Libros quoque de clamatōnum quinqz.
 de sententiis diuersorum oratorum librum vnum. Tra-
 gedias quoque decem. Epistolas autē ad luciliū bal-
 bum plurimas. Et ad paulū apostolū nonnullas.
 ex his igitur hec pauca hic inserere volui. **¶ Seneca
 in libro de moribus. ¶ Educatō & disciplina mor-
 res facit. & id sapit quisque quod didicit. Bona ita-
 que consuetudo excutiat. quod mala instruit. Nihil
 interest quo animo facies quod vitiosus est fecisse
 multos vitam differētes mors incerta puenit. Ois
 itaque dies velut vltimus ordinandus est. Verba re-
 bus non personis estimanda sunt. Oratores te puro.
 si tibi ipsi ante omnes quod optet psuasuris. mon-
 stro similis est auaricia senilis. Quid enim stultius
 est quam via deficiente. viaticum augere. pacem habe-
 re cum hominibus. cum vitis bellum. Hoc hinc omnis
 affectus. vt in quo ipse insanit. in idem putat oēs
 furire. Nullum peccatorum tuorum conscium magis ti-
 mueris quam teipsum. alium enim effugere potes. te nūquam.
 Vires tuas magis amici beneficiis. quam inimici iniu-
 riis sentiant. Alteri semper ignoscito. tibi ipsi nun-
 quam. Facilius est pauperi contemptum effugere. quam diuiti
 inuidiam. **¶ CIII. ¶ Flores eiusdem de virtutibus
 Idem in libro de quatuor virtutibus.****

Qui prudentiam sequi desiderat. tunc re-
 cte viuere si omnia prius estimet. si digni-
 tatem rebus non ex opinione multorum.
 sed ex eorum natura cōstituat. prudentis est proprium
 examinare consilia. & non cito facili credulitate ad
 falsa plabi. Cogitationes vagas. & velut somno si-
 miles non recipias. quibus si animum oblectaueris.
 cum omnia disposueris existis remanebis. parte lau-
 da. partius vitupera. Nam similiter reprehensibilis
 est nimia laudatio. vt immoderata vituperatio. Illa si-
 quidem adulatione. ista malignitate suspecta est.
 Testimonium veritati. non amicitie reddas. Tribus
 temporibus animus tuus dispense. p̄sentia ordina-
 futura prouide. preterita recordare. p̄pone animo
 tuo. & mala futura. & bona. Illa vt sustinere possis.
 ista vt moderari. prudens nunquam ocio marcet. ali-
 quando animum remissum habet. solutum nunquam.
 Tarda accelerat. perplexa expedit. duris mollit. as-
 pera lenit. ardua exequat. Ex p̄uis magna. ex aper-
 tis obscura. ex p̄ximis remota estimat. Nō te mo-
 ueat dicentis auctoritas. non quis. sed quid dicat
 attendas. Nec quam multis. sed quibus placeas cogites.
 Ne in re altōi te ponas. in qua stanti tremendum.
 descendenti cadendum est. Scito honestum & ma-
 gnum esse vindicte genus ignoscere. Eris magna-
 nimus si picula non appetas vt temerari. nec for-
 mides vt timidus. Timidum non facit animū nisi
 reprehensibilis vite cōscientia. Ede citra saturitatez.
 bibe citra ebrietatem. victus tibi sit ex facili. nec ad-
 voluptatem. sed ad cibum accede. palatum tuum
 fames excitet. non sapor. Desideria tua paruo re-

time. quia hoc tantum curare debes vt desinant
 Salubriter habita non amene. nec dominum velis
 esse notum a domo. sed domum a domino. Nec pau-
 pertas tibi immunda sit. nec p̄simonia sordida. nec
 simplicitas neglecta. nec lenitas languida. Quod si res
 tibi exigue sint. non sint tamen animo tuo angu-
 ste. Nec tua defleas. nec aliena mireris. **¶ CIII.**

¶ Adhuc te eodem.

Sermones utiles magis quam facetos ama-
 Reprehensibilis est risus si est immode-
 ratus. si pueriliter effusus. si muliebriter
 fractus. Odibilem quoque facit hominem risus. aut
 superbus. aut clarus. aut malignus. & furciuus. aut
 malis alienis euocatus. Non sit scurrilia. sed grata
 urbanitas. sales tui sine dente sint. ioci sine vilita-
 te. risus sine cachino. vox sine clamore. incessus si-
 ne tumultu. quies tibi sine distidia sit. Et dū ab aliis
 luditur. tu aliquid sancti honestique tractaueris.
 Tam tibi triste sit laudari a turpibus. quam si lauderis
 ob turpia. Difficilimum continentie opus est. assē-
 tationes adulatorum repellere. quorum sermones ani-
 mum quadam voluptate resoluunt. nullius per assē-
 tationem amicitiam merearis. nec ad tuam p̄meren-
 dam per hanc aditum pandas. non sis arrogans. nō
 audax. submittas te non p̄icias. grauitate seruata
 admoce libenter. reprehende patienter. non acer-
 ba sed blanda verba timeas. Aliorum vitioz. nec
 curiosus sis explorator. nec acerbis reprehensor.
 nec cum exp̄bratione corrector. ita vt ad monitio-
 nem hilaritate p̄uentas. Dicenti esto tacitus au-
 ditor. requirenti facile responde. contententi facile
 cede. Omnes tibi pares feceris. si nec inferiores sup-
 biendo contempnas. nec superiores recte viuē-
 do timeas. Cunctis esto benignus. nemini blaudus.
 paucis familiaris. omnibus equus. Seuerior esto
 iudicio quam sermone. vita quam vultu. nec tue bone fame
 seminator sis. nec inuidus aliene. Que nosti sine
 arrogancia postulanti imp̄traris. quod autem ne-
 scis. sine occultatione ignorantie postula tibi imp̄-
 tri. Quid est iusticia nisi nature tacita conuentio
 in adiutorio multorum iuenta. **¶ CV. ¶ Flores eius-
 dem de clementia. ¶ Idem de clementia libro
 primo.**

Recte factorum verus fructus in ipsis est.
 nec vllum precium virtutum dignum illis
 extra ipsas est. Temeritas hominum & cō-
 tumacia sepe tranquillissimis quoque pectoribus pa-
 cientiam extorsit. Nemo potest diu personam ferre
 fictam. Cito in naturam suam rediunt quibus veritas
 non superest. Que autem ex solido nascuntur tempore.
 in melius p̄ficiunt. Tam omnibus ignoscere crude-
 litas est. quam nulli modum tenere debemus. s; quia dif-
 ficile temperamentum. quidquam equo plus futurum
 est in p̄tem humaniorem p̄ponderet. Nullum ex om-
 nibus clementia magis quam regem aut principem decet.
 Magnanimi proprium est placidum esse tranquillumque.
 & iniurias atque offensas despiciere. muliebrem autem
 litigare & morem ire sue gerere. Iracundissime ac
 pro corporis captu pugnacissime sunt apes. & acu-
 leos in vulnere relinquunt. Rex ipse sine aculeo est.
 Natura ei telum detraxit. & iram eius in ermem
 reliquit. Exemplar hoc magnis regibus ignis. pu-
 deat ab exiguis animalibus non trahere mores. cū-
 tatio hominum moderatioz esse debeat animus. quā-
 to vehementius nocet. errat si quis existimat ibi
 tutum esse regem. vbi nihil tutum est a rege. Secu-
 ritas securitate mutua pascenda est. non est opus

altas edes struere. & multiplicib? muris turribus qz sepire. Saluum regem demetia in aperto monstrabit. Vnum est inexpugnabile munimentu amor ciuium. Quid pulcrius est q? viuere cunctis optatibus. Rex lesus animu in potestate habeat. & penam si tute poterit. donet. si min? temper. lógeqz sit in suis q? in alienis exorabilior iniuriis. Nā que admodum magni animi non est. qui de alieno liberalis ē. S; ille qui quod alteri donat sibi detrahit. Ita clementē roco non in alieno dolore facilem. s; eum qui cum suis stimulis agitetur nō psilit. Magni animi esse iniurias i summa potentia pati. nec quicqz glorioh? esse pncipe impune leso. Verecundiam peccandi facit ipa clementia regentis. & gratior multo pena videtur que a miti viro constituitur. Non minus pncipi turpia sunt multa supplicia. q? medico multa vulnera. Remiss? impanti melius petur. Natura em cōtu max est anim? hūanus. & in cōtrarium atqz arduum nitēs. Sequitur facilius q? ducitur. Ferma ista rabies est sanguine gaudere ac vulneribus. & abiecto homine in siluestre animal transire. **Idem in secundo libro.**

Malo veris offēdere. qz adulando placere. Clementia est tempantia animi in potestate eliscēdi. vel lenitas superioris ad inferiorem in penis constituendis. **CCVI.** Flores ipsi? de bñficiis.

Idem de bñficiis libro pzo.

Inter plura maxima vicia nichil est frequent? qz ingraticudo animi. Non facile dixerim verum turpius sit inficiari. an repetere beneficium. Multos experimur ingratos. plures facim?. quia alias graues expbzatores exactoresqz sumus alias leues. & quod paulo post muneris peniteat. alias queruli & minima momēta columniātes omnem gratiaz corumpimus. nec tm postq? bñficiū dedim?. s; etiam cum damus. Quis em nostrum contentus fuit. aut leuiter rogari. aut semel. Quis nō cum ali quid a se peti suspicatus est frontem abduxit. vultum auertit. occupatōnes simulauit. longis sermonibus & de industria exitum non inuenientibus occasiones petend? abstulit. & variis artibus petentes elusit. In angusto vero positus vel comprehensus. aut distulit. aut tumide negauit. aut promisit. sed difficulter. sed super ductis supciliis. sed malignis & vix exeuntib? verbis. An gratus esse quis qz ad eum potest. qui beneficium aut superbe adiecit. aut iratus impendit. aut fatigatus vt molestia careret dedit. Qui vtiqz tarde fecit diu noluit. Ita a natura compatum est vt altius iniurie qz merita descendant. & ista cito defluat. has tenax memoria custodiat. Dispōdit beneficia que se perdidit. se cito credit. at qui instat & onerat pzoza se qntibus. etiam ex duro & immemori pectore gratiaz extundit. Docendi sunt qui libenter accipiunt libenter reddere. & eos quib? obligati sunt re aīmoqz non tantum equare. sed etiam vincere. Beneficiū est beniuola actō tribuens gaudiūqz capiēs tribuendo. & in id quod facit pna ac sponte sua parata. Itaqz non quid detur refert. sed qua mēte. anim? em est qui parua & sordida illustrat. magna & p cō habita debonestat. Nonnunqz magis nos obligat qui parua dedit magnifice. quia reguz opes eq uit animo. qui exiguum tribuit sed libent. qui paupertatis sue oblitus est dum in eam respicit. qui accipere se putauit. cū daret bñficiū. qui dedit tanqz non recepturus. recepit tanqz non dedisset. qui occasionem qua pdesset & occupauit & quesiuit.

Econtra ingrata sunt licz re & specie magna videantur. que dū extorquent aut excidunt. Multo gratius venit quod facili. qz quod plena manu datur.

CCVII. **A**d huc de eodem. **Idem in secundo libro.**

Ingratum est beneficium quod diu inter manus dantis hesit. Gratissima sunt beneficia parata occurrētia. vbi nulla interuenit mora nisi in accipientis verecundia. Grauissimis viris nulla res carius ostat qz que precib? empta est. Molestum em verbū est & onerosum demissoqz vultu dicendum rogo. Nihil acerbius est q? vbi impetrasti rogandum esse. Equiore animo quidam ferunt suam spem precidi. q? trahi. Quemadmodū acerbissima crudelitas est que penam trahit. Et misericordie genus est cito occidere. quia tormentū vltimum finem sui secum affert. ita maioris gratie munus est quo minus diu pependit. Omnis benignitas properat. & ppiuz est libenter facientis cito facere. Interdum etiaz ille qui iuuatur fallendus est vt habeat. nec a quo acceperit sciat. Hec inter duos beneficij lex est. alē statū obliuisci debet dati. alter memor esse accepti. Tacet qui beneficium dedit. narret qui accepit. De trahenda est inanis iactatō. Res loquentur nobis tacentibus. Sunt nocua quedam nobis impetrantibus. que non dare sed negare beneficium est. Esti memus itaqz vtilitatem potius q? voluntatez petētium. Sepe ei noxia queqz cōcupiscim?. nec vel res despiciere q? pnciosa sint licet. quia iudiciū interpellat affectus. Sed cum subsedit cupiditas. cum impetus ille flagrantis animi qui osilium fugat cecidit. detestamur pnciosos malozuz munerū actores. Quidam furtiue gratias agunt. & i angulo. & ad aurem. Non est ista verecundia. sed gen? inficiēdi. Ingratus est qui remotis arbitris gratias agit. Nunq? improbe spei quod datur satis est. nullūqz est tam plenum officii quod nō felicicare malignitas possit. nullum tam angustum quod nō bonus interpres extentat. **CCVIII.** **A**d huc de eodem.

Idem in tercio libro.

Qui dat beneficia. deus imitatur. qui repetit. feneratoroz. Pudorem tollit multitudine peccantium. & desinit esse pbi loco cōmune maledictum. Regnum est. nolle regnare cū possis. **Idem qto libro.** **R**erū honestaz pncium in ipis est. Turpissimum damni gen? est in cōsulta donatio. grauiusqz est beneficium male dedisse. q? nō recepisse. Sanius ē malis ppter bonos prodelle. q? bonis deesse ppter malos. Non est leuitas a cognito et damnato errore discedere. & ingenuē atcedendum est. Aliud putauit deceptus sum. Hoc vero supbe stulticie pseuerantia est: quod semel dixi qualecunqz est. fixum vtrūmqz sit. non est turpe cum re mutare consiliū. Quidā cum aliquod sibi missum est munusculum subinde in tepestiue aliud remittunt. & nichil se debere testantur. reiciēdi signum est pzoimus aliud inuicem mittere. & munus munere expugnare. Qui nimis cito solvere cupit. iuitus debet. & qui iuitus debet. ingratas est. **Idē in quinto libro.** **F**acili? est barbaras gentes impatientes alieni arabitrij regere. q? animum suum continere & sibi tradere. **Idem in sexto libro.** **Q**ueris quomō que habes tua facies. dando. consule rebus tuis. & earum tibi certaz & inexpugnabilem possessionem para. non solum honestiores illas facturus. s; etiam tutiores. Illud quo te diuitem putas. qndiu possides sub sordido

nomine facit. domus est. seruus est. numi sunt. Cum autem donasti. beneficium est. Summe malignitatis est. non vocare beneficium nisi quod datum ali quo afficit incommodo. Neminem tam alte secula posuerunt. ut non illi amicus eo magis desit. quo nihil absit. Nescis quantum sit amicitie precium. si non intelligis te ei daturum cui amicum dederis rem seculis raram. que non alicubi magis deest. quam ubi creditur abundare. **C. Idem in septimo libro.**
Voluptas fragilis est breuis fastidio obiecta. quo auidius est hausta. citius in contrarium recidens cuius subinde necesse est ut peniteat aut pudeat. Non est magni animi beneficium dare & perdere. sed hoc est magni animi perdere & dare. **C. CIX.
Flosculi eius de remediis fortuitoꝝ. **C. Idem de remediis fortuitoꝝ.****

Sultum est timere quod vitare non possis. Optimum est mori cum iuuat viuere. Malis displicere laudari est. Dolor si exiguus est. leuis patientia. si grauis. non leuis est gloria. Paupertas tibi grauis est. immo tu paupertati. Illa enim expedita est. bilans tuta. tu opinione laboras non re. Multi aliquid comitantur. & mel musce sequuntur. caduera lupi. frumenta formice. perdam sequitur turba ista non hominem. Pecuniam si perdidisti. eris nunc in via expeditioꝝ. domi tutior. Quod damnum putas. remedium est. Deslegem. miserum te clamitas. quod opibus excussus es tuo vicio. Ista tibi iactura tristis est. Non tam moleste perditas ferres. si tanquam perditurus habuisses. Intelligendum est partem esse innocentie cecitate. Oculi enim sunt iritamenta vitioꝝ. duces scelesti. Stultus est qui deslet mortem mortalium. Nihil hoc nouum aut mirum est. Naufragium fecisti. cogita non quod perdidideris. sed quod euaseris. Quere amicum inter recta & honesta officia. quere in laboribus. Ad mensam res ista non querit.

C. CX. **Flosculi naturalium questionum. **C. Idem de naturalibus questionibus libro primo.****

Facile est extinguere sitim sanam. Ineuitabilis magis quam inter philosophos equa debet esse libertas. Quis non intelligit omnia consuetudine vim suam perdere. **C. Idem in secundo.** Non ideo aliqua sunt minus natura bona si vicio male utentium nocent. Si beneficia nature utentium prauitate perpendimus. nihil non malo nostro accepimus. Nihil enim inuenies tam manifeste utilitatis. quod non in contrarium transeat culpa. **C. Idem in tercio.** Hoc habet inter cetera iusticie sue natura precipuum. quod cum ad exitum ventum est. omnes in equo sumus. nihil iter est vtrum me lapis vnus elidat. an totus mons premat. Egregie vagellius in illo inclito carmine. si cadendum iquit mihi est. e celo cecidisse velim. Humano animo a bonis artibus robur venit. & a consideratione nature. Quid est enim cur ego hominem aut feram. aut sagittam. aut lanceam tremam. Maiora me pericula expectant. fulminibus & magnis nature partibus. Pusilla res est hominis vita. sed in gens res est contemptus vite. Hanc qui contempserit securus videbit maria turbam. securus aspiciet horridam faciem fulminantis celi. Quid ad me quod magna sint quibus pereor. ipsum perire non magnum est. Proinde si volumus esse felices. si nec hominum nec rerum timore versari. anima in experimento habenda est. Fluunt tempus & qui auidissimus sui deserit

pendeo & magni est modicum fuisse. Eleganter lelius cuidam dicenti. lx. annos habeo. hos inquit lx. dies quos non habes. Mors nature lex est. tributum officiumque mortalium. malorumque omnium remedium est. oprauit illam quisquis timet. Mortis nomen ne formides. effice illam cogitatione multa tibi familiarem. ut si ita tulerit possis ei & obuiam exire. **C. Idem in quarto libro.** **C. Quam diu decurrit solita. magnitudinem eorum consuetudo subducit. Ita enim a natura compositi sumus. ut nos quotidiana etiam si admiratione digna sunt transeant. & minima quoque rerum si insolite prodiderint. dulce spectaculum fiant. **C. Idem in quinto libro.** **C. Nulla tempestas magna perdurat. procelle quanto plus habent virium. tanto minus temporis. **C. CXI.** **Adhuc de eodem. **C. Idem in libro sexto.********

Quoniam morte & omnia que ad mortem ducunt. Contemta sunt. siue bella. siue naufragia. siue mimarum pondera. Numquid amplius facere possunt. quam ut corpus ab animo resoluant. hoc nulla diligentia euitat. nulla felicitas donat. nulla potentia euincit. O te demente. & oblitum fragilitatis tue si tunc mortem tantum times cum tonat. Viues si fulmen effugeris. repetet te gladius. petet lapis. petet bilis. non maximum ex periculis. sed speciosissimum fulmen est tecum. Si sensum mortis tue infinita celeritas preueniat. Iratis diis propitiusque moriendum est. Animus ex ipsa desperatione sumatur. **C. Idem in septimo libro.** **C. Quid precipuum rebus humanis est. Erigere animum supra metas & promissa fortune quidquid actiderit sic ferre quali volueris tibi accidere. Deuisses enim velle si sciuisses omnia ex decretis dei fieri. Flere autem queri & gemere. discere re est. Quid est precipuum. animus contra calamitates fortis. & contumax luxurie. non aduersus tantum sed infestus. nec auidus periculi. nec fugax. qui sciat fortunam non expectare sed facere. & aduersus utranque intrepidus inconfususque proire. nec illius tumultu. nec huius fulgore percussus. puras ad celum manus leuare. nullum bonum petere quod ut ad te transeat aliquis debet dare. ali quis amittere. optare quod sine aduersario optatur. bonam mentem. Difficilis inuentu est virtus. duce recto remque desiderat. sed sine magistro vitia discuntur. Quotidie aliquid subelium. aliquid elegantius excogitat luxurie furor. vitata contemnens. iam non sunt homines ad popinam dentibus. & ventre. & ore contenti. etiam oculis gulosi sunt. **C. Idem in octauo libro.** **C. Turbarum rerum hominumque desiderant. qui se pati nesciunt. Sapienti secum optime conuenit. Nobis autem nosipsi molesti sumus. modo amore nostri. modo tedio laboramus. infelicem animum nunc superbia inflamamus. nunc cupiditate distendimus. Et quod miserum est. nunquam singuli sumus. Adulatoribus latus ne prebeas. artifices sunt ad captandos superiores. Et alii quod tem adulatione clam utitur. parce. alius ex aperto rusticitate simulata. qui alii simplicitas illa & non ars sit. **C. CXII.******

C. Flores declamationum eius. **C. Idem in declamationibus libro primo.**

Tocundum est redire ad antiqua studia. melioresque ad annos respicere. Nihil est tam mortiferum ingenijs ut luxuria. Torpent ingenia desitiose iuuentutis. nec minus honeste rei labore vigilat.

cantandi. saltandi. obscenarq; studia effemiatos te-
nere. Capillum frangere. & ad muliebres blandici-
as vocem extenuare. mollicie corporis certare cuz
feminis. & immundissimis se excolere mundicijs.
nostrozum adolescentium specim est. molles ener-
uesq; nati in vicio manet. expugnatores aliene pu-
dicie. negligentes sue. **¶ Idem in secundo.**

¶ Que malam faciem habent sepe impudice sut.
Non em deest illis animus. sed corruptor. **¶ Adoles-**
scens luxuriosus peccat. senex luxuriosus insanit.
¶ Efferat matrona oculos iacentes in terzam. & ad
uersus officiosuz salutatozem inhumana potius q̄
verecunda sit. **¶ Longe ante pudiciam suam ore q̄**
verbo neget. **¶ Nemo fortiter negantem iterum ro-**
gavit. **¶ Idem in tercio libro. ¶ Muliebriū**

viciozum fundamentum est auaricia. Hec inter se
raro coeunt. vt eadem vox sit dulcis & solida. Cru-
delius est q̄ mozi semper timere mortem. **¶ Eius de-**
bet esse damnum. cuius est premium. **¶ Misero si fle-**
re non licet. magis flendum est. dolozi silentium im-
perari non potest. **¶ Etiam vbi remedium est mozi-**
zelus est occidere. **¶ Idem in quarto.**

¶ Actioz est cupiditas cognoscendi ignota q̄ re-
perendi. nulla flendi maior est causa q̄ flere no pos-
se. **¶ Necessitas nauigia iactu exonerat. ruinis incē-**
dia opprimat. **¶ Necessitas est lex temporis. Nemo**
quicq; facile credit. quo credito dolendū sit. **¶ Nec**
infelix virtus amittit glorie titulum. nec virtutis
gloriam intercipit fortuita felicitas. **¶ Audit d̄ suis**
fortuna muneribus. que dedit aufert. que abstulit
reddat. **¶ Nec vnq; tutius est illam experiri. q̄ cuz lo-**
cum iniurie non habet. **¶ Idem in quinto.**

¶ Hoc ineqiale omnium est. vt vicia sua excusae
malune q̄ effugere. **¶ Nihil est puero teste certius.**
nam & ad eos annos peruenit vt intelligat. & no
ad eos quibus fingat. **¶ CXIII.**

¶ Flores tragediarum ei? ¶ Idem in tragedia
quā vocat troadē.

Veniale viciū est regere non posse impetuz. Quo
plura possis. plura patienter feras. **¶ Violenta impe-**
ria nemo diu continuit. moderata durat. **¶ Qui nō**
fetat peccare cum possit. iubet. minimum debet li-
bere cui multum. licet. **¶ Optanda moza est. sine me-**
tu mortis mozi. **¶ Idem in alia quaz vocat ciephe**

¶ Leue est miserias ferre. perferre graue. Nesci-
tis cupidi regnum quo iacet loco. **¶ Regnuz non fa-**
ciunt opes. non vestis tirie color. non auro nitide
trabes. **¶ Rex est qui posuit metus. & diri mala pe-**
ctozis. quem non ambitio impotens. & nunq; sta-
bilis vulgi fauoz mouet. **¶ Qui est in tuto positus**
loco. & omnia infra se videt. mibi crede falsis ma-
gna nominibus placent. frustra timetur dura. duz
excelsus steti. nunq; pauere destiti. atq; ipm time-
re. feruz est lateris mei. **¶ O quantum bonum ē ob-**
stare nullis. capere securas dapes humi iacentem.
¶ Scelera non intrans casus. tutusq; mensa capitur
angusta cibus. venenum in auro bibitur. malaz bo-
ne fortunam preferre licet. **¶ Peior est bello timor ip-**
se belli. nulla vis maior pietate vera est. **¶ Quos ve-**
rus amor tenuit. tenebit. **¶ Res deus nostras celeri**
q̄tatas turbine versat. habeant questus. discedat
timor. **¶ Vite nimis auduz est quisquis non vult**
mundo secum peunte mozi. **¶ Idem in octa-**
uia. **¶ Luxuria blanda pestis. victrix orbis. in-**
mensas opes auaris manibus vt perdat rapit.

¶ Idem in hercule etheo. ¶ Nunq; est ille

miser cui facile est mozi. illicita amantur. quid quid
licet excidit. fortuna amorem peior inflammat ma-
gis. **¶ CXIII.**

¶ Adhuc de eodem. ¶ Idem in hercu-
le furente.

Quod nimis miseri volunt. hoc facile cre-
dunt. **¶ Prona est timozi semper in penis**
fides. **¶ Nullo p̄metur onere qui celum**
tulit. **¶ Virtutis est domare quez cuncti pauent. ne**
mo se tuto diu periculis offerre taz crebis potest
¶ Quem sepe transie casus aliquando inuenies. non
est ad astra mollis e terris via. **¶ Post multa opera**
virtus laxari solet. **¶ Quemcunq; miserum videris.**
hominem scias. **¶ Quod fuit durum pati. meminif**
se dulce est. **¶ Edic verus amor nec patitur moras**

¶ Idem in tebaide. ¶ Regna cum scelere
sunt omnibus exiliis grauiora. **¶ Qui vult amari.**
languida regnat manu. **¶ Idem in ypolito.**

¶ Contemne famaz. vix vero fauet. Intrepida cō-
stent verba. **¶ Qui timide rogat docet negare. Ho-**
spes amantium credula. res est forma fugax. **¶ Celō**
iu piter alto vicina petit. non capit vnq; magna
metus humilis tecti plebeia domus. **¶ Circa regna**
tonat. honesta quedam facit scelera successus. **¶ Ali-**
um simile quod vis p̄imus file. **¶ Idem i edip-**
po. **¶ Nescisse cupies. nosse que nimium expe-**
tis. iners remedium malozum ignorantia est. **¶ Vbi**
turpis est medicina sanari piget. **¶ Solent extrema**
facere securos mala. **¶ Quid verba queris. veritas**
odit moras. **¶ Quod sepe fieri non potest. fiat diu.**

¶ Idem in medea. ¶ Leuioz est dolor qui
capere consilium potest. libet ire contra. suspecta
ne sint longa colloquia. amputa. **¶ Idem in**

aggamennone. **¶ Periere mozes. ius. pietas. fi-**
des & qui repire cum perire nescit pudor. **¶ Per sce-**
lera semper scelerib; tutum est iter. **¶ Temere im?**
illuc. vnde non decuit abire. non intrat vnq; regi-
um limen fides precio parata. precio vincitur fi-
des. **¶ Heu q̄ dulce malum mortalibus additum. vi-**
te dirus amor. **¶ Quem penitet peccasse. pene est in-**
nocens. **¶ O q̄ miserum est nescire mozi. Rudis est**
tirannus. mozte qui penam exigit. **¶ Det ille veniaz**
facile. cui venia opus est. **¶ Idem de immatu-**
ra mozte. **¶ Vna res est virtus que nobis im-**
mortalitatem donare potest. & pares diis facere

¶ CXV.
¶ Flores epistolarum eiusdem. ¶ Idē i epi-
stola p̄ria ad luciliū.

Ta fac mi lucili. vendica te tibi & tempus quod
& aut auferebatur. aut excidebat. aut subzicipba-
tur. collige & serua. **¶ Turpissima enim iactura est**
que per negligentiam fit. **¶ Quem mibi dabis qui**
aliquod precium tempoz ponat. **¶ Qui diem estimz.**
qui intelligat se quotidie mozi. **¶ In hoc omnes**
fallimur q̄ mortem prospicimus. magna pars eius
iam preterit. quidquid etatis retro est moza tenz
dum differretur. vita transcurrit. reliqua omnia nob
aliena sunt. temp; nostrū est tantū. in h? rei vni?
fugacis ac lubzice possessionem natura nos misit.
¶ Non puto pauperem cui q̄ntulūcunq; est. sat est.
¶ Sera parsimonia in fando est. non enim tantum
minimum in imo. sed pessimum remanet. **¶ Idem**
in ij. **¶ Primum argumentum compositę mentis**
existimo posse consistere & secum mozari. **¶ Illud**
autem vide ne lectio actorum multozum. & di-
uerfi generis voluminum habeat aliquid in vagum

& instabile. certis ingenijs immozari & innutriti oportet. si vis aliquid trahere quod in animo fideliter sedeat. Nulq̄ est qui ubiq̄ est. Non prodest cibus. nec corpori accedit. qui statim sumpt̄ emititur. Nichilq̄ tam utile est quod in transitu p̄sit. Nihil eque sanitatem impedit. ut remediozu in crebra mutatio. itaq̄ distrahit libozū multitudo. & cum legere nō possis quātum habueris. satis est habere quātum legas. fastidientis stomachi est mlt̄a degustare. Cui cum paup̄tate bene queit diues est. Nec qui parum habet. sed qui plus cupit paup̄ est. Quid enī referre quātum illi in archa. quātum in horreis iacet si non acquisita. s̄ acquirenda computat. Quis sit diuitiarum modus queris. primus habere quod necesse est. proximus habere quod satis est.

CCXVI. Adhuc de eodē. **C.** Idem in terci aep̄la.

Saliquem amicum existimas cui nō tantū dem credis. quātum tibi. vehementer erras. Errat & ille qui amicuz in atrio que rit. in conuiuio probat. Nullum habet maius malum occupatus homo. & bonis suis obsessus. q̄ q̄ amicos sibi putat quibus ipse non est. Tu vero omnia cum amico delibera. sed de ipso prius. post amicitias credendum est. ante amicitiam iudicādū. Ipsi vero prepostere permiscunt officia qui contra precepta theofrastrī cum amauerint iudicāt. et non amant cum iudicauerint. Tam audacter cum amico loquere q̄ tecum. Et tu quidem ita viue ut nichil tibi committas. nisi quod cōmittere etiam inimico tuo possis. Vtrumq̄ vitium est. & omnibus crede re. et nulli. Sed alteruz direxerim honesti? viciuz alterū tutius. Sic etiā utrosq̄ reprehendas. et eos q̄ sp̄ inq̄erī sūt. & eos q̄ sp̄ quiescūt. Nā illa tumultu gaudens n̄ est industria. sed exagitate mentis ouersatio. Et hec non est quies que motum omnez molestiam iudicat. sed dissolutō & languor. Itaq̄ in se ista miscenda sunt. & quiescenti agēdum est. et agenti quiescendum. Cum natura rerum delibera ipsa dicet tibi. & diem se fecisse & noctem.

Idem in quarta. **T**enes utiq̄ memoria quātum senseris gaudium cum pretexta posita. sumpt̄ sisti virilem togam. & in forum deduct̄ es. Maius expecta cu; puerilem animum d̄posueris. et te in viros philosophie transtuleris. Adhuc enī non puericia. sed quod est grauius puerilitas remanet. Et hoc idem peius est quod habemus auctoritatem senecę. sed vitia pueroz. Nec puerozum tātū sed infantiū. Illi leuia. hī falsa formidant. nos vera q̄. Pleriq̄ inter mortis metum. & vite tormenta miserī fluctuant. & viuere nolunt. & mori nesciūt. Fac itaq̄ tibi iocundam vitam. omnem pro illa sollicitudinem deponendo. Nullum bonum adiunac habentem. nisi ad cuius amissionem preparat̄ est animus. Ergo aduersus omnia que accidere possūt te adhortare & indura. Neminem enim eo fortuna p̄uexit. ut non tantum illi imaretur. quantum p̄ miserat. Noli huic tranquillitati confidere. momen to mare concutitur. magne diuitie sunt lege nature oposita paup̄tate. Lex autem nature scis quos nobis terminos statuatur. non esurire. non sitire. nō algere. ut famē siti m̄q̄ d̄pellas. non est necesse maria temptare. nec castra sequi. ad manum est quod satis est. **CCXVII.** Adhuc de eodē.

Idem in quinta.

Dagamus ut meliorem vitam sequamur q̄ vulgus. non ut contrariam. Alioquin quos emendari

volumus. fugamus a nobis & auertimus. **Illo** quo q̄ facimus ut nihil uelimus imitari nostri. dum timē ne imitanda sunt omnia. Contra naturam est torquere corpus suam. & faciles odisse mundicias. & squalorem appetere. cibus non tantum vilibus rei. sed horridis. Quemadmodum desiderare delicatas res luxurie est. ita uisitas & non magno pabiles fugere de mentie. Frugalitatez exigit philosophia non penā. Temperetur vita inter bonos mores et publicos. Qui domum intrauerit nos potius miretur q̄ suppellectilem nostram. Magnus ille est qui fictilibus sic utitur quomodo argento. nec iste minor est qui sic argento utitur quomodo fictilibus. Infirmi animi est diuitias non posse pati. Apud bechatonū nostrum inueni cupiditatz. finem etiā ad timoris remedia proficere. Desines inquit time re. si sperare desieris. Fere pericula que vident fugiunt. & cum effugerint secure sunt. nos autē & venturo torquemur & preterito. Timoris enī tormentum memoria reducit. prouidentia anticipat. nemo tantum presentibus miser est. **Idem in sexta.** **C.** Hoc ipm argumentum est animi i melius translaci. q̄ vitia sua que prius ignorabat videt. nullius boni sine socio iocanda est possessio. Plus ibi viua vox & conuictus. q̄ oratō prodrit. Vnde in rem presentem venias oportet primum. quia homines amplius oculis q̄ auribus credunt. Deinde quia longū iter est p̄ precepta. breue & effectiua per exempla. **Idem in septima.** **C.** Inimica est multoz conuersatō. & utiq̄ quo maior est populus cui miscemur hoc plus periculi est. nam & auarior redeo. & ambiciosior. & luxuriosior. quim etiā crudelior. & inhumanior. quia inter homines fui. Vtrumq̄ denitandum est ne vel similib malis fias. quia multi sunt. ne ue inimicus multis quia dissimiles sunt. Recede in teip̄o quantum potes. Cum his versare qui te meliorem facturi sunt. illos amitte quos tu potes facere meliores. Mutuo ista fiunt. & homines dum docent discant.

CCXVIII. Adhuc de eodē. **C.** Idem in octaua.

Utate quecunq̄ vulgo placent. ad omne bonum fortuituz suspiciosi pauidiq̄ subsistite. naz & fera. & piscis aliqua spe oblectante decipitur. munera ista fortune putatis. i fide sunt. Quisquis ergo agere tutam vitam volet. viscata beneficia ista deuitet. in precipiti cursus ille deducit. huius eminentis vite exitus cadere est. Scitote tam bene hominez culmo regi q̄ auro. Cogitate nihil preter animuz esse mirabile cui magno nihil magnum est. Mibi crede qui nihil agere videtur. maiora agunt. humana diuinaq̄ simul tractāt. Alienū est quidquid optando euenit. non est tuuz fortuna quod fecit tuum.

Idem in nona. **C.** Qui utilitatis causa est tam diu placebit. q̄ diu utilis fuerit. Hac re florentes amicozū turba circū sedet. Circa euerfos solitudo est. & amici inde fugiunt ubi probantur. necesse est enī initia inter se exitusq̄ conueniant. Qui amicus esse cepit. quia expedie. placebit aliquod precium contra amicitia si vllum in ista placet preter ipam. Negociatō est ista non amicitia que ad commodum accedit. Ait crisippus. sapientem nulla re egere. & tamē multos isti rebus opus est. Econtra stulto nulla op̄ est. nulla enī re uti scit. Quid refert qualis sit status tuus. si tibi videtur malus. Vbi sapienti sua non placent. omnisq̄ stulticia laborat fastidio sui.

Idem in decima. **N**on iuenio cum quo te ma-
 lim esse q̄ tecum sic est. fuge multitudinem. fuge
 paucitatem. fuge etiam vnum. Sic viue cum homi-
 bus tanq̄ deus videat. sic loquere cum deo. tanq̄
 homines audiant. **I**dem in vndecima. **V**erecu-
 dia bonum in adolescente signum est. magna pars
 peccatorum tollitur. si peccatoribus testis assistit.
O felicem qui sic aliquem vereri potest. vt ad me-
 moriam eius quoq; se componat & ordiet. qui sic
 aliquem veretur. cito erit verendus. Elige ergo
 illum cuius tibi placet & vita & oratio. illum tibi
 semper ostende vel custodem vel exemplum. **O**p̄
 enim est aliquo ad quem mores nostri se erigant.
 nisi ad regulam. praua non corriges. **CXXIX.**

Ad huc de eodem. **I**dem in xii.

Ratissima sunt poma. cum fugiunt. ille
 beatissimus est & securus sui possessor.
 qui crastinum sine sollicitudine expectat.

Idem in decimatercia. **N**on potest magnos
 spiritus athleta ad certamē afferre. qui nunq̄ sug-
 gillatus est. ille qui sanguinem suum vidit. cui de-
 tes crepuerunt sub pugno. nec proiectus animus
 proiecit. sed quotiens cecidit. contumacior resur-
 rexit. cum magna spe descendit ad pugnam. Mul-
 tum em̄ adicit sibi virtus lacessita. Plura sunt q̄
 nos terrent q̄ que premunt. & sepius opinione q̄
 re laboramus. illud tibi precipio ne sis miser ante
 temp̄. cum illa que velut imminētia expauiisti. for-
 te nunq̄ ventura sint. certe non venerint. Quedā
 nos torquent magis q̄ debeant. quedāz anteq̄m nō
 debeant. quedam cum omnino non debeant. Sicq;
 aut agemus dolorem. aut fugimus. aut preoccu-
 pamus q̄ multa expectata nunq̄ comparuerunt.
 Et si futurum est. quid iuuat dolori suo occurrere
 Satis cito dolebit cum venerit. nihil tam certum
 est ex his que timentur. vt non certius sit et formi-
 data subsidere. & sperata decipere. Quid turpius
 est q̄ senex viuere incipiens. **I**dem in decimaquar-
 ta. **M**ultis seruit qui corpori seruit. qui pro eo
 nimium timet. qui ad illud omnia refert. Sic age-
 re nos debemus non tanq̄ propter corpus viuere
 debeamus. sed tanq̄m non possimus sine corpore
 Huius nos nimius amor timoribus inquietat. solli-
 citudinibus onerat. contumeliis obicit. bone stuz
 vile ei est. cui corpus nimis carum est. Agatur ei
 cura diligentissime. ita tamen vt cum exigit ratio
 vel fides. etiam in ignem mittendum sit. Etiam in
 obsessa via pauperi pax est. nunq̄m intantū conua-
 lesceat nequicia. nunq̄m sic contra virtutes cōiura-
 bitur. vt non philosophie nomen venerabile & sa-
 crum maneat. nemo sollicito bono fruitur. **A**dice-
 re diues aliquid diuitiis studet. dum de incremento
 cogitat. oblitus est vsus. **R**atōnes accipit. forum
 content. sit ex domino procurator. **CXXX.**

Ad huc de eodem. **I**dem in xv.

Vidquid facias. cito redi a corpe ad ani-
 mum. illum diebus ac noctibus exerce. id
 bonum cura quod vetustate sit melius. Quam io-
 cundum est nihil poscere. q̄m magnificum est ple-
 num esse. nec ex fortuna pendere. **D**iscendat aliquā
 do ista insidiosa bona. & sperantibus meliora q̄m
 assecutis. **S**i quid in illis esset solidi. aliquando im-
 plerent. nunc autem haurientium sitim concitant.

Idem in sedecima. **P**lus operis est in eo. vt
 proposita custodias. q̄m vt honesta proponas. per
 seuerandum est & assiduo studio robur addendum.
 donec bona mens sit quod bona voluntas est. na-

turalia desideria finita sunt. ex falsa autem opinio-
 ne nascētia nisi desinant non habent. nullus enim
 terminus falsus est. naz via eunti aliquid extremū
 est. error autē immensus est. **R**etrahe ergo te a va-
 nis. **E**t cum vis scire quod petis vtum naturalēz
 habeat aut cecam cupiditatem. considera si nō pos-
 sis alicubi consistere. nam si longe progresso sem-
 per aliquid restat. scito id naturale non esse.

Idem in decimasextima. **P**roijce ista omnia si
 sapis. immo vt sapis. & ad bonam mentē magno
 cursu ac totis viribus tende. **S**i quid est quod te-
 neris. aut expedi. aut excide. **M**ultis ad philosophā
 dum obstiterē diuitie. paupertas expedita est. se-
 cura est. non circumstat illam turba seruoꝝ. ad
 quos pascendos transmarinarū regionū est optā-
 da fertilitas. **F**acile est pascere paucos ventres &
 bene institutos. & nihil aliud desiderantes q̄m im-
 pleri. **P**aruo fames constat. magno fastidiz. **P**au-
 pertas contenta est instantibus desideriis satisfacere.
Cur ergo hanc contubernalem recuses. cuius
 mores sanus diues imitatur. **S**i vis vacare animo.
 aut pauper sis oportet. aut pauperi similis. non po-
 test studium salutare fieri sine fragilitatis cura. fra-
 gilitas autē paupertas voluntaria est. **M**ultas pa-
 rasse diuitias non fuit miseriarum finis. sed cōmu-
 tatio. nec hoc miror. non est em̄ in rebus viciū. sed
 in ip̄o animo. illud quoq; paupertatem nobis gra-
 uem fecerat. etiam diuitias graues fecit. **Q**uemad-
 modum em̄ nihil differt. vtum egrum in lecto li-
 gneo. aut in aureo colloces. quocunq; em̄ illū tran-
 stuleris. morbum suum secum transferret. sic nihil
 refert vtz eger animus. an in diuitiis. an in paup-
 tate ponatur. **CXXXI. Item de eodē.**

Idem in xvij.

Aestiuus maxime diebus animo imperadū
 est. vt tunc voluptatibus solus abstineat.
 cum in illas omnis turba procubuerit.
 in ip̄a securitate animus ad difficilia se preparet.
 & contra iniurias fortune inter beneficia firmetur
Exerceamur ad paululum. ne imparatos fortuna
 deprehendat. fiat nobis paupertas familiaris. secu-
 rius diuites erimus. si sciuerimus q̄m non graue sit
 pauperez esse. **Q**uanta est animi magnitudo ad id
 sua sponte descendere. q̄ ne ad extrema quitez de-
 ductis timenduz sit. hoc est preoccupare tela for-
 tune. non est iocunda res aqua & polenta. aut fiu-
 stum ordeacei panis. sed sūma voluptas est posse
 capere etiam ex his voluptatez. & ad id se deduxit
 se. quod eripere nulla fortune iniquitas cape pos-
 sit. **D**iuitiarum possessionez. tibi non interdicto. sed
 efficere volo vt illas intrepidus possideas. q̄ vno
 modo consequeris. si te etiam sine illis beate victu-
 rum tibi persuaseris. si illas tanq̄ exituras aspexeris.
Idez in decimanona. **S**i potes subduc te
 illis occupatōnibz. si minus eripe in freto viximz
 moziatur in portu. **I**dem in vicesima. **T**ace-
 re docet philosophia. non dicere. & ex hoc exigit
 vt ad legem suam quisq; viuat. ne oratōi vita dis-
 fenciat. vt ip̄a intra se vita vnus sine omni actō-
 num dissensione colozis sit. **M**aximum hoc est offi-
 cium sapientie & iudicium. vt verbis opera ocoz-
 dent. vt ip̄e vbiq; par sibi idemq; sit. **Q**uid enim
 sapientia. semper idem velle atq; idem nolle. licet
 istam exceptiunculam non adicias. vt rectum sit
 quod velis. **N**on potest enim cuidaz idem semper
 placere nisi rectuz. **V**ariatur aut quotidie iudiciū
 hominum. & in contrarium vertit. ac pleriq; agit

vita per lufum. Quod tuo beneficio fcire nō potes. paupertatis fcies. illa em̄ veros certosq; amicos retinebit. **D**iscedit quidquid non te. sed aliud seq̄ batur. **N**onne vel ob hoc vnum amanda est paupertas. q̄ a quibus ameris ostendat. **O** quando veniet illa dies. quando nemo in honorem tuum mentiat. **H**uc ergo cogitationes tue tendant. hoc cura. hoc opera. redige te ad parua ex quibus cadere non possis. **N**on licet diuitias in sinu positas contēnere. ille ingentis animi est. qui illas circumfusas sibi diu multumq; miratus q̄ ad se venerint ridet. suasq; audit magis esse q̄ sentit. **M**agnum est nō corrumpi contubernio diuitiarum. **P**auperibus inest (sine qua nihil est iocundū) securitas. **Q**uia delictis permauim? omnia dura ac difficilia iudicamus. **CXXII. Adhuc de eodem.**

Idem in. xxi.

Quod male implcuiſti ſoluas. potius q̄m abzumpas. **N**emo tam timidus est vt male ſemper pendere. q̄ ſemel cadere. **T**urpe est cedere oneri. lactari euz officio quod ſemel recepisti. **N**on est vir fortis ac strenuus qui laborem fugit. vbi etiam creſcit illi animus ex ipa rerū difficultate. peiores morimur q̄ naſcimur. **N**ostz hoc non nature vitium est. **N**emo q̄ bene viuat. ſed q̄ diu curat cum omnibus contingere poſſit vt bene viuant. vt diu nulli. **I**dem in viceſima tertia. **F**undamentū bone mentis eſt non gaudere vanis. **M**ibi crede. verum gaudium res ſeuera eſt. an tu exiſtimas aliquem ſoluto vultu. hilari oculo. mortem contēnere. paupertati domū aperire. voluptates tenere ſub freno. meditari doloruz patientia. hec qui apud ſe verſat in magno gaudio eſt. ſed parum blando. **H**ec autem quibus delectatur vulgus. tenuem habent ac perſuſoriam voluptatē. & quodcunq; inuenticiū eſt gaudium. fundamentum caret. **C**orpuſculum etiam (ſi nihil ſine illo fieri poſſit) magis neceſſariam rem crede q̄ magnam. **V**anas ſuggerit voluptates breues. penitendas. (& niſi magna moderatōne temperentur) in contrarium abituras. **I**ta dico in precipiti voluptas ad dolorem vergit. niſi modum tenuerit. **M**odus autem tenere in eo difficile eſt quod bonum eē crederis. **V**iri boni auaritia tuta eſt. que ſubit ex bona conſcientia. ex honeſtis conſiliis. ex contemtu fortuitoꝝ. **P**auci ſunt qui ex cōſilio ſe ſuaq; regant. **C**eteri eozum more qui in fluminibus innatant non eunt ſed feruntur. **Q**uidam tunc viuere incipiunt dum deſinendum eſt. **Q**uidam ante deſerunt q̄ inciperent. **CXXIII. Item de eodē. Idem in. xxij.**

Quid neceſſe eſt mala accerſiri. ac ſatis cito patiēda cum venerint preſumere. ac preſens temp? futuri metu perdere. ſtultum eſt. quia quandoq; futurus ſis miſer. eſſe iam miſerum. **S**ed ego alia te ad ſecuritatem via ducā. **S**i vis omnem ſollicitudinem exuere. quidquid vereris ne eueniat. euenturuz vtq; p̄pone. **E**t quodcunq; illud eſt malum tecum. ip̄e eſt metire. & t̄o rem tuam taxa. **A**cioꝝ eſt virtus ad occupāda pericula. q̄ crudelitas ad irroganda. **M**ultum fuit carthaginem vincere. ſed amplius mortem. **A**deo mors timenda non eſt. vt beneficio eius nihil auferendum ſit aut timendum. **A**n̄te omnia memento demere rebus tumultum. ac videre quid ī quaq; re ſit. ſcies nihil eſſe in illis terribile. niſi ip̄m timorē. **Q**uid vides accideri pueris. hoc nobis quoq; ma-

iſculis euenit. illi quos amant quib? aſſueuerūt cum quibus ludunt. ſi perſonatos viderint. extieſcunt. **N**on hominibus tantum. ſed rebus perſona demenda eſt. & reddenda faciēs ſua. **D**olor quidē leuis eſt ſi ferre poſſum. breuis ſi ferre non poſſū. **H**oc turpiſſimū eſt quod nobis obiici ſolet. **V**erba nos philoſophie. non opa tractare. ip̄e voluptates in tormēta vertuntur. **E**pule cruditatem generant. ebrietas neruozum torporem. ac tremorem libidines manuum ac pedum. & articuloꝝ depzuatōnem. pauper fiam. inter plures ero. exul fiam vbi me notum putabo. alligabor. **Q**uid em̄ nūc ſolutus ſum. **A**d hoc me natura graui corporis mei pondere aſtruxit. morioꝝ. deſinam egrotare poſſe. alligari poſſe. mori poſſe. **T**urpe ē aliud loqui. aliud ſentire. quāto ēpi? aliud ſcribere. aliud ſecire. **Q**uotidie morimur. quotidie ei demit̄ aliqua ps vite. et tunc quoq; dum creſcimus. vita decreſcit. **R**idiculum autem eſt currere ad mortem tedio vite. **V**ir fortis ac ſapiēs non debet e vita fugere. ſed exire.

Idem in viceſima quinta. **Q**uod ad duos amicos noſtros pertinet. diuerſa via eundum eſt. **A**lterius em̄ vitia emendanda ſunt. alterius frāgēda. **V**er libertate tota. non amo illum niſi offēdero. **A**n p̄fecturus ſim neſcio. malo mihi ſuſceſſuz q̄ fidem eſſe. **N**utriendus eſt pudor. qui q̄ diu ī animo durauit. aliquis erit bone ſpei locus. **P**anē & aquam natura deſiderat. nemo ad hec pauper eſt. intra que quicq; deſiderium ſuum clauserit. euz ip̄ ſo ioue de felicitate contendat. **S**ic fac omia tanq; ſpectet aliquis. prodeſt ſine dubio. cuſtodem ſibi impoſuiſſe. & habere quem reſpicias. quem inter eſſe cogitat omnibus tuis iudices. **O**mnia em̄ nobis mala ſolitudo perſuadet. **C**um iam tantū profeceſtis. vt ſit tibi etiam tui reuerētia. licebit dimittere pedagogū. multis autem diſſimilem te fieri optz. dum tibi tutum non ſit a te recedere.

CXXIII. Item de eodem.

Idem in. xxvi.

Que querela eſt. quod incōmodum. ſi quid quid debebat deſinere. defecit. **E**t quis exitus melioꝝ q̄ in finem ſuam (natura ſolvente) dilabi. **R**emoue exiſtimatōnem hominum dubia ſemper eſt. & in partem vtramq; diuiditur. remoue ſtudia. tuam vitam tracta. mors de te pronunciatura eſt. ita dico diſputatōnes & litterata colloquia. & ex preceptis ſapientum verba collecta. & eruditus ſermo. non oſtendūt veruz robur animi. **E**ſt ei oratō etiā timidiffimis audax. **Q**uid egeris. tūc apparebit. cum animam ages. iunioꝝ es. **Q**uid refert. incertum eſt quo loco mors te expectet. itaq; tu illam omni loco expecta. **Q**ui mori didicit. non ſeruire didicit. ſupra omnem potentiam eſt. certe extra omnem. **Q**uid ad illum carcer. & cuſtodia. & clauſtra. liberum oſtiū habet. **V**na eſt cathena que nos alligatos tenet amor vite.

Idem in viceſima ſeptima. **N**umera annos tuos. & pudebit eadez velle que volueras puer. hoc deniq; tibi circa diem mortis preſta. moriantur ante te vitia. bona mēs nec commo datur. nec emitur. **E**t puto ſi venalis eſſet non haberet emptozem. ac mala quotidie emitur. **I**dem in viceſima octaua. **A**nimum debes mutare non celum. licet enim vaſtum traieceris mare. ſequētur te vitia quocunq; pueneris. queris quare te fuga iſta non adiuuet. tecum fugis. **O**nus animi deponendum eſt. non autem tibi vilis placebit loc? immo quidq; faciēs

contra teipsum facis. & motu ipso noces tibi. **E**gredere enim concutis ac cum istud exemeris malum. omnis loci mutatio iocunda fiet. In vicinis licet terras expellaris. in quolibet barbarie angulo collocaris. hospitalis tibi illa qualiscunq; sedes erit. **M**agis quis veneris. q̄ quo. interest. & ideo nulli loco adijcere debemus animum. Cum hac persuasione viuendum est. Non sum ulli angulo natus. & patria mea totus mundus est. Quid tam turbidum fieri potest q̄ forum. ibi quoq; licet quiete viuere si necesse sit. sed si liceat disponere se. conspectum quoq; et viciniam fori procul fugiam. Quid interest quot domini sint. seruitus vna est. Hanc qui contemserit in quantalibet turba dominantium est. Liberes. initium salutis est noticia peccati. Na qui peccare se nescit. corrigi non vult. ideo quantum potest te ipse argue. inquire. in te accusatois primus partibus fungere. Deinde iudicis. tandem deprecatoris. **I**dem in vicesimanona. **M**ulto magis ad rem perierit qualis tibi videaris. qm qualis alijs Conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest. **C**XXXV. **I**tem de eodem. **I**dem in tricesima.

Aenit aliquis ad mortem. iratus morti. uenientem illam nemo hilaris accepit. nisi qui se ad illam diu composuerat.

Idem in tricesimam. **G**enerosos animos labor nutrit. non est viri timere sudorem.

Idem in tricesimaquarta. **P**ars magna bonitatis est velle fieri bonum. Omnia dicta & facta tua inter se congruant. ac sibi respondeant. & vna forma percussa sint. Non est eius animus in recto & acta discordant.

Idem in tricesimasexta. **T**urpis & ridiculosa res est elementarius senex. iuueni parandum seni utendum est. in mores fortuna ius n̄ habet. **A**nim? ille tranquillissimus ad festum venit. qui in eodem habitu est quocunq; modo res cadant. **C**ui siue aggerentur vulgaria bona supra res suas eminet. siue aliquid ex his. vel omnia casus excusserit minor non fit. **M**ors qm timem? intermitte vitam. non eripit. **V**eniet iterum q̄ nos in lucem reponat dies. **E**quo igitur animo reditus debet exire. **O**bserua orbem rerum in se remeantium. videbis nihil in hoc mundo extingui. s; vicibus descendere ac surgere.

Idem in tricesima septima. **S**i vis omnia tibi subicere. te subice rationi. multos reges si te illa rexerit. & ab illa discas quemadmodum & quid aggredi debeas. **T**urpe est non ire sed ferri. & subito in medio turbine reruz stupentem querere. huc ego quemadmodum veni.

Idem in xxxviij. **P**lurimum proficit sermo qui minutatim irrepit animo. nec multis opus est. sed efficacibus. **I**dem in xxxviij. **H**abet hoc optimum in se generosus animus q̄ concitatur ad honesta. magnarum sperum res ad se vocat & at tollit. **A**nimus enim noster ad modum flame in motu est. eo mobilior & actusior quo vehementior fuerit. **S**ed felix qui ad meliora hunc impetum dedit. ponet se extra ius ditionemq; secunda temperabit. aduersa cominuet. & alijs admiranda despiciet. magni animi est magna contemnere. & mediocria malle q̄ nimia. necesse est enim in immensu exeat cupiditas que naturalem modum transilit. de sunt esse remedii locus. ubi que fuerant vitia. mores sunt. **I**dem in quadagesima. **I**nopia verborum & exilitas minus scientiam auditorem facit tedio interrupte tarditatis. facilius tamen insidet

quod expectatur. q̄ quod preteruolat. illa quide; que veritati operam dat oratio. incoposita esse debet & simplex. hec popularis nihil habet veri. mouere vult turbam. & inconsultas aures. impetu rapere. **R**emedia non possunt nisi immoeretur. **Q**uis medicus egros in transitu curat. **Q**uemadmoduz sapienti viro incessus modestior conuenit. ita oratio pressa non audax. itaq; tardiloquuz te esse iubeo. **C**XXXVI. **I**tem de eodem. **I**dem in quadagesimapzia.

Sacer intra nos spiritus sedet. malorum bonorumq; nostrorumq; obseruator & custos. **H**ic prout a nobis tractatus est. ita nos tractat. **I**dem in quadagesimasecunda.

Multa tibi possem ostendere. que aduquata acceptaq; libertatem nobis extorquent. **N**ostri enim essemus. si ista nostra non essent. **C**ircumspice illa que nos agunt in insaniam. & cum plurimis lacrimis amittimus. scies in his non damnum esse molestum. sed opinionem damni. **N**emo illa pisse sensit. sed cogitat. **Q**ui se habet. nihil perdidit.

Idem in quadagesima tertia. **V**ix quenq; inuenies qui possit aperto ostio viuere. **B**ona conscientia turbam aduocat. mala etiam in solitudine anxia est atq; sollicita. **S**i honesta sunt que facis. omnes sciant. **S**i turpia quid refert neminem scire. cui tu scias. **I**dem in quadagesima quinta.

Non refert q̄ multos liberos. sed q̄ bonos habeas. lectio certa prodest. varia delectat. vitia nobis sub virtutum nomine subrepunt. **T**emeritas sub titulo fortitudinis latet. moderatio vocatur ignauia. p̄cauto timidus accipitur. in his magno periculo eramus.

Idem in quadagesimasexta. **I**am etiaz ubi causa sublata est. mentimur consuetudis causa. **I**dem in quadagesimasepeti ma. **A**llos rideo. qui turpe existimant cum seruo cenare. **Q**uare nisi quia superbissima consuetudo cenanti domo stantium seruorum turbam circumdedit. ille quide; in genti auuiditate distentum ventrem onerat. **S**erui autem tota nocte ieiuni mutiq; perstant. **S**icq; fit ut de domino loquantur. quibus coram domino loqui non licet. **T**u autem sic cum inferioze viue. que admodum tecum superiozem velis viuere. **E**t quotiens in mentem venerit. quantum tibi in seruum liceat. in mentem etiam veniat. tantumde in te domino tuo licere. quomodo stultus est qui equum empturus non ipsum inspicit. sed stratum eius et frenos. sic qui hominem ex veste. aut ex conditoe estimat.

CXXXVII. **I**tem de eodem. **I**dem in quadagesima octaua.

Confortium rerum omnium inter nos facit amicitia. **O**mnia cum amico comunia habebit qui multa cum homine. nisi interrogatones vaserzimas strinxero. & conclusioe falsa a vero nascens mendacium astrinxero. non poterit a fugiendis petenda secernere. **P**udet me. in re tam seria senes ludim?. mus sillaba est. mus aut caseum rodit. sillaba ergo caseum rodit. **P**uta me istud nunc non posse soluere. quod mihi ex illa scientia periculum imminet. quod incommodum est.

Opueriles ineptias. quid mihi lufozia ista componis. non est iocandi locus. aperta decent & simplicita tuam bonitatem. etia si multum superes; etatiparce dispensandum erat ut sufficeret necessarijs. **N**unc vero que demetia est superuacua discere. in tanta temporis egestate. **I**dem in xliij. **Q**uod non perdidisti habes. cornua non perdidisti.

ergo cornua habes. Non voco ad istas septias in
gens negociu in manibus est. Quid agas mors me
sequitur. vita fugit. aduersus hoc me doce aliquid.
Dociles natura nos edidit. & rationem dedit imp
fectam. sed que perfici possit. **Idem in l.**

Quando fatuo delectari volo. non est em mibi lo
ge grend? me rideo. Ceci duce querunt. nos aut
sine duce erramus. et ideo difficulter ad sanitate p
uenimus. quia nos egrotare nescimus. inicitu; eun
di ad virtutes arduum est. quia hoc primum imbe
cille atq; egre mentis est. formidare in experta. ita
q; cogenda est mens vt in cipiat. Deinde non est
acerba medicina. prinus enim delectando sa nat.

Idem in quinquagesima prima. Ad agere de
bemus vt iracamenta vicioz q; longissime p fugi
amus. indurandus est animus. & debellade volup
tates. que seua quoq; ad se ingenia rapuerunt. vi
tia sine modo. sine fine psequere. na illis quoq; nec
finis nec modus est. Prouice quecumq; cor tuu m
dilatant. Que si aliter extrahi nequirent. cor ipm
cum illis reuellendum erat. Voluptates precipue
extirpa. que latronum more in hoc nos amplectun
tur vt strangulent. **CXXXVIII.** **Adhuc**
de eodem. **Idem in l.**

Quamuis ad eundem finem duo puenerit.
maior tamen est laus idem effecisse i dif
ficilioz materia. illum elige adiutorem
quem magis admireris cum videris. q; cum audi
eris. Quid letaris q; ab hominibus his laudat? es
quos ipe laudare non potes. Laudato aliquid ex
hortationis affert ipsis audientibus? & animos ado
lescentium extimulat. **Idem in quinquagesima**
tercia. In illis moribus in quibus afficiunt an
mi. quo quis peius se habet minus sentit. Somniu
narare vigilantis est. & vitia sua confiteri sanita
tis iudicium est. Omnia impedimenta dimitte. et ua
ca bone menti. Nemo ad illam peruenit occupat?
Magni artificis est clausisse totum in exiguo.

Idem in quinquagesima quarta. In hoc ni fal
lor erramus q; mortem sequi iudicamus. cum illa
et precesit & secuta sit. quidquid ei ante nos fuit
mors est. illum lauda & imitare. quem non piget
mori. cum iuuet uiuere. Que est em virtus cu eici
aris exire. Sapiens nil inuitus facit. necessitate ef
fugit. quia vult qd coactura est. **Idem in quin**
quagesima quinta. Debilitatem nobis indixere
delicie. & quod diu nolimus posse desinim?

Idem in quinquagesima sexta. Nulla placida
est quies nisi quam ratio composuit. Omnia vitia
ad modum morbi in apro leuioza sunt. Tunc a ure
pniciosissima. cu simulata sanitate subidet. Nulla
res animum sapientis auocat. nullus hominu auiu
q; concentus interumpit cogitationes bonas soli
dasq; iam & certas. Leue illud ingenium est. nec
sefe abhuc reduxit introitus. quod ad vocem ex ac
cidentia erigitur. **Idem in quinquagesima octa**
ua. Nemo nostrum idem est qui fuit pridie.
Quidquid viuit currit cum tempe. nihil ortum
stabile vel solidum est. Et nos tamen ea cupimus
tanq; aut semp futura. aut semper habituri.

CXXXIX. **Adhuc de eode** **Idem in quin**
quagesima nona.

Lud precipue in nobis philosophiam impedit. q; cito nobis placeamus. Et quidquid in nos aduato congerit tanq; debitum pendimus. optimosq; nos esse ac sapientissimos affirmantibus assentimus. Sequitur. itaq; vt ideo mutari non velimus. quia

nos optimos esse credimus. Omnes tendunt ad
gaudium. sed vnde stabile magnuq; consequatur
ignozant. & sapiens quidem nunq; sine gaudio e.
Gaudium autem hoc non nascit nisi ex virtutu co
scientia. nec interumpitur. nec desinit. Quod em
non dedit fortuna. non eripit. **Idem in sexagesi**
ma. **Thaur?** paucissimoz iugerum pascuo i ple
tur. vna silua elephantibus pluribus sufficit. Ho
mo vero & terra pascitur & mari. Verut ame no
fames ventris magno constat. sed ambitio **Idem**
in sexagesima prima. **Ante** senectutem curau
vt bene viuerem. in illa vt bene moriar. Da opam
ne quid vnq; inuitus facias. Qui impia libes exci
pit. partem acerbissimam seruitutis effugit. face
re que nolit. nec qui iustus aliquid facit & miser e
sed qui inuitus. itaq; sic animum componam? vt
quidquid res exigit id velim? **Idem in sexagesi**
ma secunda. **Contemnere** aliquis omia potest.
habere omnia nemo potest. itaq; breuissima ad di
uitias per cotemptum diuitiaz via est. **Idem in**
sexagesima tercia. **Nec** sicci sint oculi aico amis
so. nec fluant lacrimandum est. & non plozandum.
id agamus vt iocunda nobis fiat amicoz recorda
tio amilloz. Nemo libeter ad id redit quod no si
ne tormeto cogitatur? est. mibi amicoz defucto
rum cogitatio dulcis ac blanda est. habui em illos
tanq; amissos? amisi tanq; habeam. Quis ferat hos
qui negligetissime cum amicos habeat. miserime
lugent. nec amant que mpiam nisi pviderint. ido tuc
effusius meret. quia verentur ne dubius sit an ama
uerint. sera indicia affectus sui querunt. **Idem**
in sexagesima quarta. **Que** ideo faciendi mundu
causa fuit. bonus est. bono nulla cuiusq; boni iui
dia est. fecit itaq; q; optimum potuit. Veras me
celo interesse. id est iubet me capite demisso viue
re. Maior sum. & ad maiora genitus. q; vt corpo
ris mei sum mancipium. Quod equidem non aliter
aspicio q; vinculum aliquod libertati mee circum
datum. cuius cotem? certa libertas est. Seruiat
deterioza meliozibus. fortes sim? aduersus fortui
ta. **CXXX.** **Adhuc de eodem** **Idem in**
sexagesima sexta.

Potest ex casa vir magnus exire. potest et
ex deformi humiliq; corpusculo tormos?
animus ac magnus. Nec deformitate cor
poris animus sedatur. sed pulcritudine animi cor
pus ornatur. Animus intuens vera pitus fugien
dozum ac petendoz. non ex opinione sed natura
precia rebus imponens. neutri fortune se submic
tens supra omnia que contingunt emiens. hec e
facies virtutis. Crescere posse impfecte rei signu
est. omnis in modo est virtus. omne honestu; vo
luntarium est. non em potest honestum esse. quod
non est liberum. Maius est difficilia pstringere. q;
leta moderari. Et hec magis laudauerim bona que
exercitata sunt ac fortia. & cum fortuna rixata.
Idem in sexagesima septima. **Non** sum tam
clemens vt egrotare cupiam. sed si egrotandum fu
erit. vt nihil esse miate faciam. non em pati tormen
ta optabile est. sed pati fortiter. **Idem in sexa**
gesima octaua. **Gloziari** ocio iners ambitio est.
Multi apta trafeunt condita & abstrusa rimatur
furem signata sollicitat. vile videtur quidquid pa
tet. **Aperta** effractarius preterit. Hos mozes het
impitissimus quisq; in secreta irumpere cupit. ia
ctatue genus est numis latere. & a conspectu hoim
secedere. **Co**uocat turbam quisq; ocio suo aliqua;

fabulam imposuit. Non est autem agendum hic ut de te homines loquantur. sed ut ipse tecum loquaris. Quid autem loqueris? Quod homines de aliis libentissime faciunt. de te apud te male estima. & id maxime tracta. quod in te infirmissimum esse senties. **Idem in sexagesimanona.** **F**requens de loco ad locum migratio. instabilitas animi est. Ut animum possis continere. primum tui corporis fugam siste. Nihil facilius quam amor retrudescit. Itaque qui deponere vult desideria rerum omnium. quaque cupiditate flagrat. & oculos. & aures. ab his que reliquit auertat. cito enim affectus quocumque se vertit rebellat. Nullum sine accozamento malum est. auaricia pecuniam pmittit. luxuria voluptatem. ambitio potentiam. Marcede te vitia sollicitant. Vix effici a toto seculo potest. ut vitia longa licentia cumida subiugantur. & iugum accipiant. **Idem in septuagesima.** **V**is aduersus hoc corpus liber esse. tanquam migratur? habita. Quomodo veniet in mente finis suus omnia sine fine cupientibus? nemo nisi vitio suo miser erit. **CXXXI.** **Idem de eodem.** **Idem in septuagesima prima.**

Deo peccamus quia de partibus vite omnes deliberamus. Nemo de tota deliberat. Eadem virtute. & mala fortuna vincitur. & bona ordinae. Virtutem intelligo animosam et excelsam. quam incitat quidquid infestat. Non mirum est in tranquillitate non concui. Illud mirare ubi omnes iacet. aliquem stare. imperfecta necesse est labent. & modo prodeat. & modo subcidant. sed magna est pars profectus velle proficere. id agamus ut oem tempus nostrum sit quod non erit nisi prius nostrum esse ceperimus. **Idem in lxxii.** **V**idisti aliquem canes missus a domino frustra panis. vel carnis aperto ore captantem. quidquid excepit protinus integrum deuorat. et semper ad spem futuri biat. **Idem** euenit nobis. Quidquid enim expectantibus fortuna proiecit. id sine vlla voluptate dimittimus. statim ad rapinam alterius erecti et attoniei. Hoc sapiens non euenit. plenus est. et si quid obuenit. securus excipit ac reponit. impeditis autem ac ruidibus nullum precipitacionis finis est. in epicureum chaos illud decidunt. inane sine termino est. **Idem in septuagesimatercia.** **Q**uiscumque de accipiendo cogitat. oblitus est accepti. nec vllam maius malum cupiditas quam ingrata est. Ambitio non tam iocundum est multos post se videre. quam graue aliquem ante se. nec ambitio tantum instabilis est. verum etiam omnis cupiditas. quia incipit semper a fine. Stulta auaricia mortalium proprietatem discernit. nec quam suam esse credit quod publicum est. At sapiens nihil magis suum iudicat. quam cuius illi cum huius no genere consortium est. Docet philosophia precipue bene debere. beneficia bene soluere. interdum autem solutio est ipsa confessio. Miraris homines ad deos ire. deus ad homines venit. immo in homines. nulla enim bona mens sine deo est. **Idem in septuagesima quarta.** **N**ulli etiam cui rapina feliciter cessit. gaudium rapiti durauit in posterum. Aut ista bona non sunt que vocantur. aut homo felicior deo est. Quoniam que parata sunt nobis deus non habet in usu. neque enim opes. nec epularum leticia. nec quisquam ex his hominem inescantibus ad eum pertinet. Placeat homini quecumque deo placeat. ob hoc ipsum quod deo placet. Quamdiu virtus salua fuerit non senties quid abcesserit. non affligi

tur sapiens liberorum amissione. non amicorum. Eodem enim animo fert illorum mortem quo suam expectat. **Idem in septuagesima quinta.** **C**oncordet sermo cum vita. ille promissum suum impleuit. qui & cum videas illum. & cum audias idem est. nec delectent verba nostra. sed profint.

CXXXII. **I**tem de eodem **Idem in septuagesimafexta.**

Quid stultius est quam quia non didiceris non discere quamdiu viuas tamdiu discere. dum est quemadmodum viuas. equo animo audienda sunt impitiorum conuitia. & ad honesta vadenti contemnendus est ipse contemtor. Optimus in homine ratio est. Hec antecedit animalia sequitur deum. Amor. ira. cupiditas. picula depulerunt. **Q**uod ergo potest breuis obstinatio animi aliquo stimulo excitata. quam magis virtus que non ex impetu. nec subito. sed equaliter valet cui prope tuum robur est. Vnum bonum est virtus que iter hanc fortunam & illam superba incedit. cum magno vtriusque contemtu. vir bonus quidquid ei acciderit equo animo sustinebit. Sciet enim id accidit. se lege diuina qua vniuersa procedunt. Nemo ex illis quos purpuratos vides. felix est non magis quam ex illis quibus sceptrum et clamidem in scena fabula assignat. Cum populo presenti elati inceserint. & concurati simul exierint. exaltantur. & ad statum suam redeunt. nemo istorum quos diuitie & honores in fastigio ponunt magnus est. quare ergo magnus videtur. Cum basi sua illum metire. Hoc laboramus errore. quod neminem estimamus eo quod est. sed aduicimus illi & ea quibus adornatus est. ac quod cumque voles veram hominis estimationem mire. in spice nudum. ponat patrimoniū. ponat honores et alia fortune mendacia. Corpus etiam ipsum exuat. animum intueri qualis sit. & quantum. alio an suo magnus. Precogitati mali mollis ictus venit. ac stultis & fortune creditibus. omnis videtur noua rerum & inopinata facies. Magna autem pars est apud impitios mali nouitas. ideo sapiens assuecit se malis futuris. & que alii diu patiendo faciunt leuia. hic leuia facit diu cogitando. **Idem in septuagesimafextima.** **V**ita non est imperfecta si honesta est. vbi cumque desines. si bene desines tota est. nemo tam imperitus est ut nesciat quoniam sibi moriendum esse. & tamen cum prope accesserit tergiversatur. tremis. plozat. nonne tibi videtur stultissimum qui fleuerit quod ante mille annos non vixerit. Equus stultus est qui flet. quod post annos mille non viuet. Hec paria sunt. non eris. non fuisti. vtrumque tempus alienum est. quid fles ad hanc legem natus es. quid noui est. hoc omnibus accidit. quomodo fabula sic vita. non quamdiu. sed quam bene sit acta refert quocumque voles desine. tatum bona clausula impone. **CXXXIII.** **A**d hoc de eodem. **Idem in septuagesimaoctaua.**

Remedium cedunt honesta solacia. & quidquid animi crexerit etiam corpori prodest. Tria in omni morbo graua sunt. metus mortis. dolor corporis. intermissio voluptatum. De morte satis dictum est. Dolere nemo potest valde & diu. Sic enim nos amatissima nostri natura disposuit. ut dolorem aut tolerabilem. aut breuem faceret. non est autem acerbum. carere eo quod cupere desieris. Denique tolerabilis est morbi patientia. si contuleris id quod extremum minatur. noli mala tua tibi ipsi facere grauiora. & te querelis onerare. leuis est dolor si nihil

illi opinio adiecerit. leuem illum dum leuem putas facies. Tam miser est enim quisque qui credidit. Quod acerbū fuit retulisse iocundū est. naturale est enim mali sui sine gaudere. Quomodo est hostis fugientibus perniciosior. sic omne fortuitū incommōdum magis instat cedenti & auerso. nec vita sit tedio. nec mors timore. vitam in odium sui adducere solet iners ocium. hisque necesse est omnem vitam breuem videri. qui illā voluptatibus vanis. & ideo infinitis metiunt. Interque hoc tene. hoc morde. aduersus nō succumbere. letis non cedere. omnē fortune licentiā in oculis habere. Quidquid enim expectatū est diu. leuius accedit. **Idem in lxxix.** Non est bonitas pessimis esse meliorē. nunc virtus lateret. & latuisse non est ipsius damnū. Veniet qui cōditaz et seculi sui malignitate cōpressaz. dies publicet. Veritas in omnē sui prem eadē est. que decipiūt nihil habent solidi. Mendaciū tenue est. plucet si diligēter inspexeris. **Idem in lxxx.** Cognito mecum quantus ad spectaculū lusorū fiat concursus. quanta sit circa bonas artes solitudo. quā imbecilli animo sint quoz lacertos humerosque miramur. Cōpara inter se paupm & diuitem vult. paup sepius & fidelius ridet. quā nulla eius sollicitudo in alto est. horum autem qui felices vocant. hilaritas ficta est. aut grauis supputata tristitia. Omnium istoz quos supra capita hominū. supraque turbam delicatos leuica suspendit psonata felicitas est. Contemnes illos si dispoliaueris. Equum emptur? solui iubestratum. vestimenta venalibus detrahis. ne qua corporis vitia lateant. hominē vero inuolutum estias. Quod de aliis loquor. si ppendere te vis. sepone pecuniam. domum. dignitatem. intus teipm sidera. **CXXXIII.** Item adhuc de eodem. **Idem in lxxxj.**

Queris te me idisse hominem ingratiū. si hoc piculum vitare volueris. beneficia nō dabis. ita ne apud alium peant. apud te pibunt. Non respondeat potius quod denē. cito inerti ocio torpebit vita si relinquendū est quidquid offendit. Et post malā segetem serendum est. Cui etiam si merita non pcessissent optebat ignoscip? beneficia ledenti plusquam venia debet. pluris enim estimo beneficiū quā iniuriam. At non omēs grati sciūt debere beneficium. Vni sapienti notum est. quantū res queque taxanda sit. & omnia secum exammabit quantū accepit. a quo. quādo. ubi. & quāmodū. **Vnde methodoz? ait.** Solum sapientē referre gratias scire. beneficia crescūt mora. & tanto plū soluendum est. quanto tardius. ingratus est qui beneficium reddit sine usura. Sepe quod datē exiguum est. quod sequit ex eo magnum. Nemo mihi videtur pluris estimare virtutē. nemo illi magis esse deuotus. quā qui viri boni famam pdidit. ne cōsuetudinem pderet. Torquet ingratus se & macerat. odit que accepit. quia redditur est & extenuat. iniurias vero dilatat & auget. Quid eo miserū? cui beneficia excedunt. herent iniurie. ac contra sapiens exornat oē beneficium. & sibi ipsi cōmendat. & se assidua eius cōmemoratōne delectat. illa cōtemnit quibus lesus est. nec vertit omnia in peius. nec querit cui casus imputet. ad fortunam potius refert. & quidquid acciderit benigne interpretando leuat. Non offense potius quā officij memit. quantū potest in priore ac meliore memoria se detinet. nec mutat animus aduersus bene meritos. Semp enim quidquid dubium est. humanitas inclinat ad melius. Nemo autē gra-

tus esse potest. nisi contemserit ista ppter que vulgus insanit. nihil carius estimam? quā beneficium quod diu petimus. nihil vili? cum accepim?. Queris quod nobis faciat obliuionē acceptoz. cupiditas accipiendozum. abstrahunt a recto diuitie. honores. potentia &c. que opinione nostra cara sunt. precio suo vilia. Nescim? estimare res de quibus non cū fama. sed cum re natura deliberandū est. Nihil habent ista magnificum. quo mētes in se trahāt. ppter hoc quod mirari illa consueuimus. **CXXXV.**

Iterum de eodem. Idem in lxxxii.
Quia sine literis mors est. & hominis viuī sepultura. non habet fortuna longas manus. neminem occupat nisi herentē. Itaque quantum possumus ab illa resiliam?. nō est mors glorioza. sed fortiter mori gloriozū est. Que demētia est fugere. cum retroire non possis. Omnis res quod non habuit decus. virtute addita sumit.

Idem in lxxxij. Sic certe viuendū est tanquam in conspectu alicuius viuam?. Sic cogitandū tanquam quā aliquis in pectus intimū pspicere possit. Quid potest ab hominē aliquid esse secretuz. nihil deo clausum est. nihil aliud est ebrietas quā voluntaria insania. Omne vitium incendit & detegit. obstantem malis verecundiā remouet. Plures enim pudore peccandi quā bona voluntate prohibitis abstinent. Adice illam ignozatōnem sui. dubia & parum explanata verba. incertos oculos. gōdū errantē. vertiginē capitis. &c. hmoi. Rebus itaque non verbis pphā istas quod dicunt voluptates ubi modū excesserit penas eē. Alie lectō ingenium & studio fatigatū. non tamē sine studio reficit. nec scribere tantum. nec tantum legere debem?. altera res orristabit vires & exhauriet. de stilo dico. altera soluet ac diluet. iuicē hoc & illo cōmeandū est. & alterz altero tempandum. ut quidquid lectōne collectum est. stilus redigatur in corpus. Apes enim imitari debem? que vagantur. & flores ad mel faciendum idoneos carpunt. Deinde quidquid attulerint disponunt. ac per fauos digerunt. Sic & nos debem? quecumque ex diuersa lectōne congestimus sepere. Deinde adhibita ingenij nostri facultate. in vnu sapozem varia illa libamēta cōfundere. Talem animum nostrū eē volo. ut multe in illo artes. multa pcepta. multaz etatū exempla sint in vnum cōspirata. Relinq diuitias. aut piculū. aut onus pudentium. relinque voluptates. molliūt & eneruant. relinq ambitum. tumida res est. vana & vencosa. nullū habet terminum. laborat duplici iuidia. cui inuideēt & iuidet. **CXXXVI.** Adhuc de eodem. **Idem in octuagesimaquarta.**

Quoniam est bona valitudo mediocritas morbi. facili? est vitioz initia prohibere. quā imperum regere. Non enim recipiunt mala animi tempamētū. facilius sustuleris illa quā reueris. Tempestas nō op? gubernatoz impedire sed succellum. Nō ex eboze tantū simulacra facit statuaris. sed ex ere vel marmore si affit. sic sapiens virtutem si licebit in diuitiis explicabit. Si minus in paupate. Si poterit in patria. Si min? in exilio. Si poterit integer. Si minus debilis. quamecumque fortunam accepit. aliquid ex illa memorabile accipi efficiet. sapiēs est artifex domandi mala. dolo. egestas. ignominia. carcer. exilium. ubique horreda ad hunc puenerunt. mansueta sūt. **Idem in lxxxv.** Nunquā maior est animus quā ubi aliena seposuit. & fecit ibi pacem nihil timēdo. fecit sibi diuitias

nihil occupando. quod cōtemtissimo cuiq; cōtin-
gere ac turpissimo potest. bonū non est. Opes autē
& lenoni & laniste cōtingunt. ergo bona non sunt
Idem in lxxxvi. **F**ides sanctissimū humani
pectoris bonum est. nulla necessitate ad fallendū
cogitur. nullo p̄mio corrupit. **T**empantia volup-
tatibus impat. alias odit & abigit. alias dispensat.
& ad sanum modū redigit. nec vnq; ad illas p̄pter
ipsas venit. **S**cit optimū esse modum cupitorū nō
quantū velis. sed quantum dēat sumere. potest si-
ne liberalib; studiis veniri ad sapientiā. **Q**uācun-
q; p̄tem rez hūanarū diuinarūq; op̄prehendēs. ingē-
ti copia querendorū fatigabens. **H**ec tam multa tā
magna vt hēre possint libez hospitū. supuacua
ex animo tollenda sunt. **L**axum spacium res magna
(vt hēre possit libez hospitū) dīstrat. & pl; scie
velle q̄ satis est. **I**ntempantie genus est. **Q**uid q̄ il-
la liberaliū artium dītractō. molestos. verbosos. i-
tempestiuos sibi placētes facit. **E**t ideo nō discen-
tes necessaria. quia supuacua didicerūt. **Q**uatuor
milia librorū didimus gramaticū scripsit. **M**iser es-
set si tam multa supuacua etiā scripsisset. **I**n his eī
libris de patria homeri querit. & de enee matre ve-
ra. & alia que erāt dediscenda si scires.

CXXXVII. **D**e poetis illius t̄p̄is & flo-
sculis persū. **A**ctor.

Hec de scriptis senece moralib; ad p̄sens
excerpta sufficiāt. **E**o quoq; tempe legun-
tur fuisse poete satiri p̄sius. & iuuenalis.
& etiā alii poete lucan; senece patru;. & ovidius.
de cuius sc; ovidij libris excerptos morales floscu-
los supra posuim;. **E**x libro autē p̄si metrico q̄se
quonē excerptim;. **N**e te q̄sueris extra **S**cire tuū
nihil est. nisi te scire. hoc sciat alter **O** curue in ter-
ris aime & celestiu manes. **Q**uid iuuat in templis
nostros immittere mores. **D**icite p̄tēfices in sac̄to
quid facit auz;. **Q**uādam id supis de magna qd
dare lance. **N**on possit magni mellale lipa p̄pago
Cōpositū ius. fas animi. sanctosq; recess;. **M**entis
& icōctū generoso pecc̄t; honesto. **M**ille hominū
spēs. & rerum discolor vs;. **V**elle suū cuiq; ē nec
voto viuē vno. **P**elliculā veterē reties sed fronte
poli;. **A**stutā rapido seruas sub pecc̄toze vulpem
Mane piger stertis. surge inq̄t auaricia eia. **S**urge
negas. m̄stat surge inq̄s neq̄o. surge. **V**ine memoz
leti fugit hōza hoc qd loquoz inde est. **M**esse ten;
p̄pria vine. & granaria fas est. **E**mule qd metuas
occa. & seges alā i herba ē. **P**orro de horacio sa-
tiro & dictis eius supi; dixim;. **E**xat etiā terci;
satiric; iuuenalis. qui & ip̄e p̄sio otempantē fuisse
legit;. **E**x libro autē ei; metrico paucos hos flores
excerptos hic inserere uoluim;. **CXXXVIII.**

Flores iuuenalis. **I**n libro p̄rio.

Hispidā mēbra quidē. & dure p̄ brachia se-
te. **P**romittit atrocē aim. **L**ouipedem re-
ctus derideat. ac ethiopē alb;. **N**emo re-
pente fit sūm;. **D**e morib; vicia fiet q̄stio. **Q**uan-
tum sua quisq; nūmoz seruat in archa. t̄m hēt &
fidei. **N**il hēt infelix paup̄tas diuiz in se. q̄ q̄ r̄idi-
culos hoies facit. **C**ōmune id viciū est. hic viuim;
ambitōsa **P**aup̄tate oēs. **A**dē in secundo libro.
Fortē p̄stant aim reb; quas turpiē audēt. nihil
est audaci; illis **D**ephēsis. iraz atq; aios a crimine
sumūt. **P**ria p̄grios obsc̄a pecunia mores **I**ntulit
& turpi fregit secula luxu. **D**iuitie molles. **E**st
eadē sūmis p̄ter minimisq; libido. **S**ic volo sic iu-
beo. sit p̄ ratōe voluntas. **C**ognoscit mulier qd to-

9.

to fiat in orbe. **P**ria videt famā rumorēsq; illa re-
centes. **E**xcipit ad portā. itollerabili; nihil ē. **Q**uā
femia diues que nō faciat qd p̄cipis vxoz. **A**d
in terco libro. **N**obilitas animi sola ē atq; vnica
virtus. **V**eniet de plebe togata qui viris nodos.
& legū enigmata soluat. **S**ūmū crede nephas aiaz
p̄ferre pudori. **E**t p̄pter vitā viuēdi p̄dere causas
Furoz est post oia p̄dere naulū. **O**mē ai viciū tan-
to d̄spectū in se **C**rimē habet. q̄nto maior qui pec-
cat habetur. **L**ingua mali ps pessima serui. festiat
em decurrere velox. **F**losculus anguste. m̄beq; bre-
nissima vite **P**orcō. **A**dē i. m. libro. **T**ozēs di-
cendi copia multis. **E**t sua mortifera est facundia.
Quāples nimia gēsta pecunia cura **S**erāgular. **C**ā-
ta bit vacū. corā latrōe viator. **P**auca licz porcel.
argenti vascula puri. **N**octe iter aggress;. **G**ladiūz
contūq; timebis. **E**t mote ad lunā trepidabis arū
dimis vmbā. **N**ullus virtutē cōplectē ip̄am. **P**re-
mia si tollas. **M**ozs fateē. **Q**uātula sunt hoim cor-
puscula. rara est cōcor dia. **F**ozme **A**tq; pudicicie
ozandū est vt sit mens sana. in corpe sano. **F**ozem
posce animū mortis terroze carentē. **M**agis illa iu-
uant que pluris emunt. **E**t voluptatis omēdat ra-
rior vsus. **Q**uia tu galline fili; albe **N**os vilis po-
pulus nati infelicib; ouis. **A**dē in libro quinto
Maiore tumultu plangunt nūmi q̄ funera. **F**in-
git in occasu sūmam vestem deducere **C**ōtēnt; ve-
rare oculos humore coacto. **P**lozat lacrimis amif-
sa pecunia veris. fallit em viciū specie uirtutis &
umbra. **S**eruo; ventres. modio castigat iniquo. **I**p-
se quoq; esuriens nec enim omnia sustinet vnq;
Muscida cerulei panis d̄sumere frustra **H**esternum
solit; medio suare minutas **S**eptemb; necnō d̄if-
ferre in t̄pa cene. **C**ū furoz huad dubi;. cū sit mani-
festa frenesis **V**t locuples moziaris egeni uiuē fa-
to **I**nterea pleno cum turget sacculus ore **C**rescit
amor numi. quantum ip̄a pecunia crescit. **M**agnis
po-ita malis. cura maiore metuq; **S**eruant;. **M**isera
est magni custodia census.